

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Epistolarvm [epistolarum] D. Philippi Melanchthonis Farrago

Melanchthon, Philipp

Basileae, 1565

VD16 -M3220

Liber tertivs

[urn:nbn:de:bsz:31-312770](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-312770)

LIBER TERTIUS.

PUBLICVM TESTIMONIUM AB
Academia Basiliensi, Ioanni Manlio
datum, Anno 1563.

NOS Rector & quatuor ordinum
Decani Academiæ Basiliensis, no-
tum facimus omnibus literas pre-
sentes perlecturis, quòd Ioannes
Manlius liberalium artium Magister à nobis disce-
dens, uitæ actæ, eo quo hic uixit tempore, studio-
rumq; testimonium petiuit: ut quem admodum co-
ram Deo, cordium actionumq; inspectore oculatis-
simo, cōscientiæ bonitas responderet, ita (quod A-
postolus in Christi seruo requirit) exterorum e-
tiã apud eos quibus cum uitam esset deinceps actu-
rus suffragijs nota melioris approbaretur. Quare
cum eam petitionem honestam & æquam esse cen-
suerimus, testificamur liquidè, cum nouem serè men-
sibus apud nos egerit, ueri timoris Dei, pietatisq;
signa conspicua in eo eluxisse: ut qui sincerà Chri-
sti fidem professione oris, cultuq; sacro testatus sit,
nullo infectus sinistro, cumq; fide Ecclesiarum quæ
cum Augustana cōfessione sentiūt pugnãte dogma-
te. Demde innocentia, integritateq; uitæ talem se
præstitisse, ut esse magis quam uideri bonus uolue-
rit.

rit: id quod de Aristide, Poeta testatur. De studijs nihil necessum multa dicere, ut quorum nomine ab inclyt. Vuitebergensis Academie doctoribus & preceptoribus testimonium amplissimum retulit, & dati in publicum laborū sedulitatisq; ipsius fructus abunde probant. Conuersationem eius gratam habuimus, & piam eius uoluntatē Ecclesiae studiūq; quantum in ipso est iuuādi laudamus: atque precamur, ad quoscunq; uenturus est, ut haud ignauum Dei organum, propter Dominum, fauore suo complectantur, consilijs auxilijsq; iuuent.

Rogamus interea patrem eternum Domini nostri Iesu Christi, ut in his postremis difficilimisq; temporibus respicere Ecclesiam misericorditer dignetur, tempestatemq; exitium Ecclesijs et Rebus publicis minantem uerbo, quo perficit omnia, conspiciat: & largiatur pacem, sanctamq; in ipso uisam, quō incorrupta doctrina, piaq; studia exco coli, prouehi, adq; posteros lux ueritatis saluificae propagari queat: idemq; seruet, regat, & confirmet docentes & discentes, ad sui nominis gloriam. Valet. Dat. Basileae, sexto Calend. Februariar: Anno salutis parte 1563.

PHILIPPVS MELANCHTHON
omnibus has literas lecturis,

S. D.

Fuit nobiscum in Germania Dominus Michael

C 4 Aethiops

Aethiops diaconus: cum quo de doctrina Christiana familiariter colloquentes, audiuius eum cum Symbolo, quod habet Ecclesia occidentalis, recte cōuenire: nec de trinitate aliud sentire, quàm quod sentit Ecclesia occidentalis. Ideo quantum nos quidem possumus, commendamus eum bonis uiris. Nam etsi Ecclesia orientalis habet aliquas dissimiles caeremonias: ipse quoque iudicat quod dissimilitudo earum non tollat unitatem Ecclesie, nec pugnet cum fide. Quia regnum Christi est spiritualis iusticia cordis, timor Dei, & fiducia per Christum. hanc sententiam & nos probamus. Comperimus etiam ex eo, quod ritus, quem nos obseruamus in coena Domini, & Missa, cōuenit cum orientali Ecclesia. Optamus autem, ut omnes gentes agnoscant & glorificent Christum, & ei obediant uera fiducia misericordie ipsius, et dilectione proximi. Ideo rogamus bonos uiros, ut Christianam dilectionem etiã huic hospiti prestare uelint. Vuiceberge, Anno 1534, 4. Nonas Iulij.

Lugd. 238.

Lecturis has literas, S. D.

FV In Argonautico carmine describitur immanitas rōp μωσουϊνωρ, quos esse Muscouios consentaneum est. & in Psalmo 120, querela est Ecclesie, quod exulet inter Mesech: quod etiam Moscouios interpretor. Poterant enim noti esse uicinis Phœni-
cibus:

cibus: quia tunc ea loca tenuerunt, quæ postea Galatæ & Cappadoces occuparunt. At nunc quidem crudelitatis exēpla Muscouij ostendūt in Liuonia, ubi magnam multitudinem in Tartaricam seruitutem abducūt, et honestis matronis ac uirginibus tantibus pudicitiam ubera præcidunt. Sed ut Psalmus dicit, semper habet aliquos Ecclesia hostes, quæ eam persequūtur. Et similis crudelitas nunc in multis regionibus exercetur. Vt autem Deus protegat has regiones, in quibus hospitia Ecclesiæ tranquilliora tribuit, crescat in nobis pietas, & simus officiosi erga miseros pastores: ideo cum nuper incendio Pirckitæ conflagrauerit & pastoris domus, & horreum & fruges hoc anno nata: oro ut egenti pastori opem feratis, & in hoc officio exerceatis precationem ad Deum, & fidem & spem pietatis, ut Deus uobis & Ecclesiæ poenas leniat, & uos et Ecclesiam protegat: & hæc beneficia à Deo expectetis propter Filium intercessorem. Et hac spe erecti, mementote etiam gratitudinem erga Deum declarandam esse his eleemosynis, sicut scriptū est: Date, & dabitur uobis. Et ad Corinthios scriptū est: Qui suppeditat semen seminanti, præbeat panem ad cibum, & augeat sementem uestram. Data No: nis Septembris, Anno 1553.

Philippus Melancthon
manu propria.

C 5 S. D.

S. D. omnibus lecturis has
literas.

Scitis multos pios pastores rectè docentes cum familijs expulsos esse ex limitibus Bohemiæ: qua in re hoc quoq; dolorem omnibus augere debet, quòd laudata Bohemorum natio, quæ olim & sapienter & piè errores Pontificios taxavit, & fortiter armis defendit Ecclesias rectè docentes, nunc uidet gentibus multis, exerceri hanc asperitatè à paucis, qui ueritatem manifestam, quod scimus, contra conscientiam suam oppugnant. Magno autem cum dolore hunc senem Nicolaum, patrem quinque filiorum & duarum filiarum, audimus inter ceteros in hac senecta, & cum misera familia ex limite Bohemico pulsus esse. Quare oramus omnes qui aliquid ei largiri possunt, ut aliquid ad uaticum ipsius conferant. Certissimum est, Deum propter hæc beneficia poenas publicas & priuatas mitigare & hanc fidem in hac beneficentia exerceamus. Data Calendis Iunii, 1558.

Philippus Melancthon
manu propria.

S. D. omnibus lecturis has
literas.

Natus est hic Vuolfangus Fabricius, in oppido Saxonie Vuiteberga, ex parentibus honestis & pijs.

pijs. Et quanquam oculos habet imbecilles, tamen
 & legere potest, & fungi ministerijs sacris in tem-
 plo. Docuit etiam iuuentutem in schola Dantisca-
 na. Et in oppido uicino urbi Pomeraniae Stettini,
 seruiuit in ministerio Euangelij: suntq; ipsius mo-
 res honesti, placidi & pij. Ac propter eruditionē
 & uitę innocentiam, gradu magisterij philoso-
 phici ornatus est. Querit autem locum, ubi Eccle-
 siae in docendo seruiat. Hanc habet causam pere-
 grinationis suę: quia, praesertim hoc belli tempore,
 multi uagantur erroneis malis consilijs. Hic uerō
 Fabricius & homo innocens est, & honestam ha-
 bet causam peregrinationis, & eruditione instru-
 ctus est. Officiū autē Deo gratum est, praebere ho-
 spitalia officia hominibus innocentibus & inculpa-
 tis, ac praesertim ijs qui Ecclesiae seruire cupiunt.
 Hunc igitur Magistrum Fabricium omnibus bo-
 nis uiris commendo: eosq; oro, ut ipsum beni-
 gnē adiuuent, cum sciant uocem filij Dei: Qui u-
 ni ex minimis meis dederit potum aquę frigidae
 propter doctrinam, habebit mercedem. Bene & se-
 liciter uale candide lector. Anno 1551, Die quarto
 Septembris, Vitebergę.

Philippus Melanchthon
 manu propria.

S. D. lecturis has literas.

Ethnica uetustas pepercit sacerdotibus: ut ex-
 presse

presse scriptum est in Alcibiadis historia, dimisisse
 eum sacerdotes sine λόγους. Et apud Homerum co-
 gitur Agamēnon reddere sacerdoti filiam. Hec bel-
 li iura non seruarunt barbari apud Carolum Im-
 peratorem, anno 1547. In hac uicinia uirum inte-
 gerrimum, pastorem Ecclesie Kembergenfis Bar-
 tholomæū, cum domum spoliassent, postea ita per-
 cusserunt, ut iacuerit biduo inter cadauera tanquā
 mortuus. Hunc Deus tamen mirabiliter seruauit.
 Cumq; postea ad doctorem Germanicum consilia-
 rium Imperatoris adductus esset, triduo apud eum
 hospitaliter tractatus est, & in loca tuta dimissus.
 Alij similes latrones pastorē Ecclesie in uicino op-
 pido Damasco, Aegidiū, ita percusserunt, ut post
 paucos dies mortuus sit. Misera uidua & surda-
 stra nunc cum quatuor orphanis à pijs petit elee-
 mosynas. Memores simus in hoc officio & man-
 dati diuini, de orphanis: & promissionis, Eslo pa-
 ter orphano, tunc Deus magis te diliget quā dii
 git te mater tua. Quid maius promitti potest a-
 more Dei tanto, qui uincat maternā & pater-
 nā? Nec dubitate, quā Deus uicissim pro talibus officijs ma-
 gna beneficia præstet publicè & priuatim: quem
 oro, ut harum regionum Ecclesias, & earū hospi-
 tia seruet & gubernet. Datæ Calend. Martij, An-
 no 1558.

Philippus Melanchthon.
 Testimo-

Testimonium Ægidij Carstorf.
Friburgensis.

Vtinam multæ Ecclesiæ habere tales pastores possint, qualis est hic Ægidius Friburgësis, magna pietate morum & doctrina instructus. Quare gaudemus eum in hac uicinia præfici Ecclesiæ Nimecensi, in qua & antea piè & fideliter docuit Euangelium Christi. Explorari eius doctrinam non erat opus: sed tamen cum eo disputauimus, & iudicamus idoneum esse ad gubernationem Ecclesiæ: eumq; ijs qui ipsum promouere possunt, commendamus.

Caspar Cruciger D.
Philippus Melancthon.

Ioan. Bugëhagius D. Pastor ecclesiæ
Vuitebergenfis, & cæteri.

Literas ad nos attulit N.N. quæ testabantur, eum honestis & pijs moribus præditum esse, & ad munus docendi Euangelium N. uocatum. Cum autem rogati essemus, ut explorata eius eruditione, adderemus publicam ordinationem, diligenter eum audiuius: & cõperimus eum rectè tenere summam Christianæ pietatis, & amplecti puram Euangelij doctrinam, quam Ecclesia nostra uno spiritu et una uoce cum Catholica Ecclesia Christi profitetur: ac à fanaticis opinionibus, damnatis iudicio catholice

lice & Apostolica Ecclesie Christi, abhorrerē.
 Promisit etiam hic N. in doctrina constantia, & in
 officio fidem & diligentia. Quare ei, iuxta doctrinam
 Apostolorum, publica ordinatione commenda-
 tum est ministerium docendi Euangelium, et sacra-
 menta a Christo instituta administrandi, iuxta uo-
 cationem. Cumq; scriptum sit de filio Dei, Ascendit,
 dedit dona hominibus, Prophetas, Apostolos, pasto-
 res & doctores: precamur ardentibus uotis, ut sue
 Ecclesie gubernatores det idoneos & salutare: ac
 efficiat, ut huius iam ordinati ministerium sit effi-
 cax & salutare. Ipsum etiam N. & suam Ecclesiam
 hortamur, ut curet Euangelium Dei pure & fide-
 liter conseruari & propagari. Nam hoc officio Deus
 precipue se coli postulat, sicut inquit Christus: In
 hoc glorificatur pater meus, ut fructum copiosum
 feratis, et fratis mei discipuli. Et hac luce reuera ma-
 net Ecclesia, & aderit in ea Ecclesia Deus, dabit ui-
 tam eternam inuocantibus ipsum, & opitulabitur
 in erumnis huius uitae. Ibi enim adest & exaudit
 Deus, ubi ipsius Euangelium uere sonat, sicut scri-
 ptum est Ioannis 15. Si manseritis in me, & uerba
 mea in uobis manserint, quicquid uolueritis, & pe-
 tetis, fiet uobis. Date Vitenberge, &c.

S. D. lecturis has literas.

Hic peregrinus Gubertus Hugonius, modestē
 apud

apud nos hac tota hyeme uixit. Narrat se docuisse linguam Latinam & Græcam in scholis, & scribit solutam orationem & carmen Latine. Causam se honestam peregrinationis habere inquit, quod impiam tyrannidem & furiam Poli & Vuintoniensis adprobare noluerit: quorum alter, uidelicet Polus, scripsit: Si Caesar cum exercitu in ipso freto Helle-sponti iam esset cum Turcis præliaturus, se uelle eum hortatorē esse, ut omisso Turcico bello, rediret ad delendos Lutheranos. Quid potuit dici furiosius? Huius igitur Gutberti uirtus laudanda erit, quod in exilio uiuere maluit, quam quoquo modo talibus tyrannis assentari. Ac decet honestos uiros, & propter honestam causam exulantes, hospitalibus officijs iuuare. Cogitemus de communi exilio generis humani, quod immortalem uitam, ueram scilicet patriam propter peccatum amisimus: ad quam tamen reducimur per filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, qui exul propter nos fuit. Cogitemus & de inconstantia fortune hominum, & simus officiosi erga exules. Date anno 1556. Die uerni æquinoctij, quo tempore cometam terribilem flagrantem uidimus, postea celeri motu ad Arcton prouectum. Deus leniat publicas & priuatas calamitates.

Philippus Melancthon.

S. D.

s. D. omnibus lecturis has li-
teras.

Accenderunt Pontificiæ furie magnū bellum in
Germania aduersus Imperatorem Henricum quar-
tum. Interfecto autem Rodolfo, quem Papa fece-
rat Imperatorem missa corona, cui uersus inscri-
ptus fuit,

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolfo:

Factus est dux Saxonici exercitus Marchio Ec-
bertus, qui tunc regionem ad Salam tenuit. Ab illo
Ecberto nomen est arci & oppidi Eckerbergs: nec
procul inde Ecbertus ille interfectus est, & postea
sepultus in Neoburgo. In eo oppido Eckerbergs
natus est hic Esaias Valla, qui adolescens fuit in A-
cademia Francofordiana, ubi seruiuit reuerendo ui-
ro Andrea Musculo: postea ministerium Euange-
lij publica ordinatione ipsi commendatum est uo-
ce reuerendi uiri Martini Lutheri, cum in urbe Isle-
bia esset anno 1546. Deinde uocatus ad limites Bo-
hemie, rursus inde cum alijs pijs pastoribus mul-
tis pulsus est. Iudico uirum honestum & intel-
ligentem esse: & habet honestam coniugem, &
duas filias. Est autē grata Deo pietas, talibus exu-
libus pijs & modestis bene facere. Quare oro om-
nes hostos uiros, ut huic Esaiæ Eckerbergensi ho-
spitalia officia præstent: & sicubi erit occasio, ipsi
locum docendi, & exulanti familiæ nidum præ-
beant.

beant. Leniamus pijs exulibus erumnas: & precemur, ut Deus nobis omnibus calamitates nostras mitiget. Datæ Calendis Septembris, Anno 1558.

Philippus Melanchthon.

Simoni cuidam.

Memini hunc nostrum auditorem Simonem, subditum uestrum, diu & feliciter in Academia nostra didicisse & philosophiam & doctrinam Christi. Postea etiam Norimbergæ in familia honesta iuuentutem erudijt. Laudatur testimonijs bonorũ uirorum, qui scribunt mores eius honestos esse, & ciues quandam ei Ecclesiam in uicino oppido commendaturos fuisse: sed ipsum amor patriæ mouet, ut isthuc redeat. Quare cum uobis commendo, & spero Ecclesiæ Dei fideliter & utiliter seruiturum esse. Nam & mores eius sunt pijs, & doctrina præclare instructus est. Bene & feliciter uale, Die 21 Augusti.

Philippus Melanchthon.

Magnifico Cancellario inelyti Electoris Marchionis, præstanti sapientia & uirtute, Iohanni Vucinlabio, patrono suo colendo,

S. D. Magnifice domine Cancellarie, & amice colende & charissime. Non hoc mihi sumo, ut in
D alienæ

alienæ Reipublicæ negocia me ingeram: sed tamen apud uirum sapientem et amicum, precibus locum esse existimo. Oro itaq; ut N.N. Christophorū La-
 sium, pastorem Ecclesiæ in urbe Sponda, illustris-
 simo Principi commendetis: & reuerenter petatis,
 ut retineatur in eius Ecclesiæ gubernatione. Nam
 exilium seni cum familia, quàm sit arumnosum, nõ
 obscurum est. Et fideliter docuisse cum scitis. Cer-
 te de grauisimis partibus adeo dextre scripsit, ut
 sperem eius labores etiam posteris profuturos esse.
 Et uita honesta est, etiamsi naturam uellem minus
 iracundam esse: sed scitis in optimis naturis homi-
 num, tamẽ multos morbos hæere, ut fateamur nos
 esse massam peccati: & ita saluos fieri, quia massa
 filij Dei inserimur. Obsecro, ut leniat is hoc nego-
 cium. Bene ualete. Die 27 Martij, quo ante an-
 nos 1521, filius Dei ex morte reuixit, & ostendit se
 uiciorum esse mortis & inferorum. Anno 1555.

Philippus Melanchthon.

Venerabili uiro Georgio Bucholtzero,
 præposito Berlinensi, amico suo
 colendo,

S. Commendo tibi doctorem Ioannem Ponta-
 num, insignem medicum, et comparem meum cha-
 rissimum, qui has adfert literas: is relicta conditio-
 ne, quam hic simul in aula, Academia, & tribus op-
 pidis

pidis amplissimam habuit; reuertitur in Germaniam, ne sit spectator eorum quæ hic ab N. fiunt. Ex eo uaria cognoscet non solum de Ecclesie, Academie & Republicæ nostræ statu: sed etiam de horrendis prodigijs, quæ publicam haud dubie calamitatem portendunt. Nam & terra non procul ab oppido Rosenburgo sese aperuit, magnamq; uim ignis emisit: & in caelo plures soles sepius in eundem apparent: & in nonnullis locis homines à diabolo abripiuntur. Ad hæc, uaria habet olea ex succino alijq; rebus preciosis cõfecta, quarum usus in curandis morbis est mirificus: item uaria habet genera uariorū piscium depicta: quæ si uolueris uidere, omnia tibi ostendet. Neq; prætermittere uolui, quin eum illuc iter habentem tibi commendarem: eo quod arbitrabar eius noticiam tibi non iniucundam fore. Accersitus est à iunioribus Saxonie principibus ad conditionem honestam: quam tamen an ipse accipiturus sit, sanè nescio. Equidem optarem, illustrissimum Principem Electorem Brandenburgensem habere medicum tam præclarum ac peritum. Meæ res eo hærent loco, ut nec manere, nec discedere possim. Desij prælegere ante duos menses, meq; ad discessum paraui: sed nonnulla pericula me remorantur, ex quibus tamè breui me explicabo, Deo adiuuante, nam extrema iam tentabo: nosq; ut spero, uidebo ante autumnum. Vale, & illustrissimo Ele-

D 2 tiori

Flori me commenda. Data decimo sexto Iulij, Anno 1554.

Honestissimo uiro, D. Hieronymo Stauden, in oppido Stendaliæ, amico & conterraneo charissimo,

S. D. Hunc Magistrum Ioannem Francum mitto ad uos, ut audiatur in Ecclesia Vuerbenſi: quia spes est fore, ut ipsi ea Ecclesia comēdetur. Vir honestus, & satis doctus est: & antea biennio fuit in ministerio Ecclesiastico in Bernburg. Postea ad Academiam redijt, confirmandæ eruditionis causa: et coniugem habet, & filium. commendo uobis hominem. De D. Erasmo Albero scitote, cum proficisci ad Francos. uocarunt enim eum Rotenburgenses. Mitto uobis exemplum meæ Epistolæ, missæ ad N. qui Francofordiæ satis duriter in nostrarum Ecclesiarum concionatores inuectus est. habet fortassis suum theatrum, cui dulce est audire cōuicia quibus nos laceramur, qui tamen neminem in Marchia lesimus: fortassis erga alios etiam officiosi sumus. Sed hoc quoq; (Deo iuuante) Patri Domini nostri Iesu Christi commendo: quem oro, ut seruet & regat Ecclesiæ suæ reliquias: ut certè faciet.

Bene ualete: Die Palmarum.

Philippus Melauchthon.

Reueren-

Reuerendo uiro, eruditione & uirtute
præstanti, D. N. N. pastori Ecclesiæ in ue-
teri urbe Bremi, fratri suo cha-
rissimo,

S. D. Reuerēde uir, & charissime frater. Apud
Xenophontem dulcissima est narratio de Hippia,
qui cum ex longo interuallo Athenas reuersus es-
set, audiretq; Socratem eadem docentem ac repe-
tentem quæ tradiderat ante multos annos: deridet
eū, ac sese effert magnificē, ac dicit se subinde noua
excogitare, cum Socrates fateatur se τὰ ἀντὶ τῶν ἰσθῶν
τῶν ἀντὶ τῶν dicere. Fortassis me quoq; multi deri-
dent, eadem repetentē. Sed hoc puto rectius esse: &
optarim nos optima propriissimis uerbis, & qui-
dem iisdem syllabis in Ecclesia sonare. Vestra iudi-
cia scio candida esse. Ideo pagellas proximæ Dispu-
tationis uobis mitto. Quæso etiam, ut mihi cures
emi, et mittas cultros, quales antea misisti: quos ex-
peto Camerarij causa, & precium mitto. De bellis
non libet scribere: uagantur poenæ per genus hu-
manum, & Germanici imperij periodus circūacta
est. Oremus Filium Dei, ut poenas leniat, & seruet
Ecclesiam, & aliqua Ecclesiæ hospitia.

Bene uale, & rescribe. Calen-
dis Maij.

Philippus Melanchthon
D 3 Reue-

Reuerendo uiro D. Georgio Buchholt-
zero, amico suo, S. D.

Reuerende uir, & amice charissime. Est om-
nino uirtus ingēs, & quam Deus uult intelli-
gi, gra-
tudo: & composita est ex duabus summis uirtuti-
bus, ex ueritate & iusticia. Veritas profitetur, un-
de sit acceptum beneficium: iusticia obligat nos ad
mutua officia. Sic nos profiteamur bona à Deo acci-
pere, & uicissim ei obediamus. Hanc uirtutem, gra-
titudinem, comperi esse in Stanhusio, qui ualde lau-
dat uestram erga se beneficentiam. Et gratiam uo-
bis ipsius nomine habeo. Si discedet, commendabo
uobis honestum & doctum hominē, natum in Mar-
chia, in oppido Rupin, N. N. Et ipse ad uos acce-
det, cū primum iter facere poterit niuibus resolu-
tis. Audio huc uenturam esse illustrissimam domi-
nam Principem, socrum Ducis Prusiaci: & addu-
cturam esse Brentium, ut cōciliatio de dogmate O-
slandri fiat. Pagellas uobis mitto, & peto ut illu-
strissimo Principi etiam suas tradatis. Bene & feli-
citer ualete. Calend. Februarij, Anno 1554.

Philippus Melanchthon.

Clarissimo uiro, D. Georgio Sabino, ge-
nero suo charissimo, in Academia
Francofordiana professo-
ri, &c.

S. D. Certissimum est, Deo cura esse fami-
liam

lias inuocantes eum. Quare te & tuos hactenus
 clementer protexit: & ut deinceps te & tuos pro-
 tegat, toto eum pectore oro. Oro etiam, ut hic redi-
 tus tuus in patriam, tibi ac tuis faustus sit. Spero te
 tranquillius in his locis uicturum esse, quàm in illa
 aurifabri tyrannide, seuiori quàm fuit siguli Aga-
 thoclis tyrannis. Literas à te expecto & flagito.
 Nunc tibi commendo adolescentē nobilem, natum
 in familia Pomeranica, honesta & splendida, Ebal-
 dum Blucher, ualde ingeniosum & modestum, qui
 rectē didicit Grammaticen & Dialecticē, & Latī-
 nē mediocriter scribit, & amat eloquentiæ & hi-
 storiarum studia. Expetit & familiaritatem tuam
 styli causa, ut tuo iudicio formet orationem: ac pa-
 ter uir honestus, ualde te orat, ut habitationem fi-
 lio in edibus tuis, & mensam tribuas: et pollicetur
 se gratū fore. Id si fieri non poterit, agas cum Chri-
 stophoro Pannonio. De pecunia, scito me nihil ex
 aula Sigismūdi accepisse: nec ualde cōtendi, cū te
 expectaremus. Bene & feliciter uale, & rescribe.
 Die 18 Aprilis.

Philippus Melancthon.

Venerando uiro, Georgio Buch-
 holzero, amico suo cha-
 rissimo,

§. D. Venerande Domine Georgi. Mitto illu-

D. 4 strissimo

strissimo Principi et uobis, ac filio Nohe pagellari, aliquanto post missurus historiam Ecclesie, contextam inde usq; a reditu ex Babylone ad natum ex uirgine filium Dei. Nunc autem commendo uobis causam uidue D. Lutheri: & liberorum eius egestatem in hac difficultate temporum indicare ueteribus patronis, non est inofficiosum. Et credo illustrissimum principem Electorem Marchionem, si adesset, propter uiri merita, libenter opitulaturum esse huic familie. Cum Lutherus spiritalia seminauerit, iustissimum est. pios Principes eius liberis impertire uictum. *Quæso* ut hoc negocium diligenter agatis. Spero & dominum Cancellariū adiutorē fore huius negocij. Bene ualete. Die 20 Februarij.

Philippus Melancthon.

Eidem.

S. D. Reuerende uir, & charissime frater. Excellēs uirtus est gratitudo, cōposita ex duabus summis uirtutibus, ueritate & iusticia. Veritas fatetur unde profectum sit beneficium: iusticia obligat ad mutua officia. Vultq; Deus intelligi gratitudinem, ut ipsum agnoscamus autorem esse omnium bonarum rerum, & uicissim præstemus ei obedientiam. Quare grati homines laude digni sunt. Cum igitur hic magister Ioannes Potticher grata commemoratōne tua erga se beneficia prædicet, rursus eum tibi

bi commendo, & ut gratum hominem, & ut ser-
 uientem utiliter studijs iuuetutis. Scriptum Norin-
 bergense, ut scit magister Ioannes, est in officina ty-
 pographica: mittam quamprimum fuerit editum.
 Bene uale. Die decimo Nouembris, quo die 1483
 Martinus Lutherus natus est, cuius uoce lucem E-
 uangelij filius Dei Ecclesie restituit: pro eo benefi-
 cio immenso grati Deum & Dominū Iesum Chri-
 stum celebremus.

Philippus Melanchthon.

Illustri & magnifico domino, D. Ioāni à
 Cosnelitz, &c. Palatino Siradiensi,
 &c. domino suo reuerenter
 colendo,

Sub. p. 267.

S. D. Illustris & magnifice domine. Sunt ine-
 pli, qui disputant utra ars excellat, peritiā ne mili-
 tatis, an eloquentia. Vtraq; enim necessaria est ui-
 tæ, & suis cuiq; locus est. Instruxit enim Deus
 hominum uitam & multis & diuersis artibus.

Quantum autem decus sit eloquentia, uos guberna-
 tores Reipub. optimè intelligitis. Quare hæc stu-
 dia formandæ orationis & excitanda sunt à uobis,
 & ornāda. Quo in genere cū Christophori Pan-
 nonij labores Reipublicæ seruiant, reuerenter o-
 ro, ut eum complectaris: præsertim cum nō ut mul-
 ti, sine naturæ uiribus, tantum pueriles artium

D 5 libel-

libellos didicerit: sed & ingenio ualeat, & eruditione instructus sit, ut & in explicandis materijs suamat orationē ex ueris fontibus, & singularis sit in ipsius scriptis in uersu & oratione soluta splendor et suauitas. Hæc bona sunt ornata integritate uita, iusticia, modestia, & omnibus uirtutibus, quas uox diuina flagitat. Nihil est amabilius uirtute, coniuncta cum doctrina & facultate dicendi & scribendi. Quare ubi hunc Christophorum uel coram uel ex scriptis nosse cœperis, tuo iudicio diliges. Hæc autem scripsi eò, quòd cum commendare talem uirum, cum à me amari intelligeres, & sic quoq; erga eum beneuolentia augetur. Bene & feliciter uale. Calend. Iunij, Anno 1555.

C. T. addictus

Philippus Melancthon.

Reuerendo uiro, D. Georgio Buchholtzer, amico suo charissimo,

S. D. Reuerende uir, & amice charissime. Non dubito unam & eandem esse Dei Ecclesiam in uestra & nostra urbe. Ideo ordinationem tribuimus Andreæ petenti, non grauati. Sed tamen hortatus fuerā, ut istic peteret ordinationē, propter multas causas. Verum ipse sperauit nihil fore periculi. Vos autem oro, ut eum tueamini. Erudite et piè respon-

dit

dit de omnibus articulis doctrinae Christianae: hoc
 uere adfirmare possum. De Repub. multa scribere
 possem: sed tantum hoc narrabo. Ad Rhenum pa-
 stor Ecclesiae cuiusdam sibi mortem cōsciuit, dolo-
 re recepti libri Augustani. Breui scribam plura, &
 mittam filij carnē, quod curabo edi excusum pra-
 lis, & ornatum. Bene ualete. Die 3 Octobris. Mit-
 to breuem orationem de tribus farinae satis.

Clarissimo utro domino Cancellario salutem opto.
 Hodie ex Anglia literas accepi, ubi doctrina Euan-
 gelij purē traditur, & erunt iam conuentus de con-
 stituendis Ecclesijs. 1548.

Philippus Melancthon.

Venerādo domino, Blasio Odesholmio,
 pastori Ecclesiae Dei in Bucu, a-
 mico suo,

S. D. Venerande uir. Magna pietas, & grata
 Deo est, iuuare bona ingenia, quae literis excolum-
 tur, ut aliquādo seruiant Ecclesiae. Et commendat
 Paulus praecipue singulis domesticos, id est filios et
 cognatos. Est autem in Noha Buchholzero ualde
 bonum ingenium, & dignum quod liberalitate a-
 licuius patroni iuuaretur, ut optime inchoatis stu-
 dijs diutius exerceri posset. Et mores sunt honesti.
 Extant eius scripta multa, quae grauitate sententia-
 rum ostendunt, in eo considerationē & pietatem
 esse.

esse. Ideo ualde uos oro, ut eū iuuetis, donec ei inuenimus honestum locum, ubi mercedem ex labore docendi mediocrem habere poterit. Talia ingenia Respub. debet eligere ad conseruationem literarum, pro utilitate posteritatis. Sed potētes hac cura parum adficiuntur. Deus tamen seminaria alia seruat: & ut seruet, eum oremus. Sicut scriptum est: Orate, ut extrudat Deus idoneos ministros. Bene & foeliciter ualete. Die 6 Iunij, 1547.

Philippus Melancthon.

Reuerendo uiro, D. Ioanni N. fideli doctori Theologiæ in inclyta Academia Francofordiana, fratri suo colendo.

S. D. Reuerende uir, & charissime frater. Afirmat filius Dei, illum esse beatū, qui inuento margarito, id est agnita Euangelij luce, id margaritum emit, uenditis omnibus possessionibus alijs. Hac uos consolatione, qui exulatis, & patriam reliquistis, confirmate, quod filius Dei uos tuebitur, & beatos faciet, etiamsi cōmoda magna amisistis. Frucmini autem nunc margarito, id est, amara crustula, doctrina crucis. Talis est & hic Linus noster, qui natus est in gente Scotica: reliquit patriā et opes non paruas, ut ab idolis abesset, & doctrine limpidos fontes cognosceret. Comperi esse doctum uirum,

et uera pietate Deum colentem. Quare eum diligō, et quantum potero ei opem feram: teq; etiam oro, ut eum complectaris. Scis Deum uelle, ut talium hospitiū cura afficiamur: et ego nos Germanos præcipuè debere gratitudinem Scoticæ genti iudico, quia ab ipsis doctrinam Euangelij et literas olim accepimus, cum Ecclesiæ armis Henetoriū et Hunnorum in Germania deletæ essent. Bene et feliciter uale, Calend. Augusti, 1556.

Philippus Melancthon.

Reuerendo uiro, D. Georgio Buchholtzero, fratri suo charissimo,

S. D. Reuerende uir, et amice charissime. Hic N. N. N. cum natus sit in Marchia, mallet seruire studijs patriæ: et cum audierit Stanhusium reliquit esse scholam Berlmensem, ipse petit sibi eam commendari. Rectè doctus et modestus est, et moderatis consilijs obtemperabit. Quare te oro, ut ijs ad quos hæc deliberatio pertinet, eum commendes. Mitto tibi exempla de principe Georgio, quorum unū trades illustrissimo principi Electori. Qui ueniunt ex Pannonia, adfirmant Turcicum tyrannū promittere Pannoniæ inducias in sexennium. Nam ipse domesticis calamitatib; retinetur. Interfecit filiū maximū natu, falso accusatū à genero, homine Rutheno.

Rutheno. Nunc illum accusatorē Ianizari deposcūt
ad supplicium. Hęc ad me scripserūt homines digni si
de, ex Pānonia. Bene ualete. Die 17 Februarij, 1554.

Philippus Melanchthon.

Reuerendo uiro, D. Georgio Bucholt-
zero, amico & fratri suo cha-
rissimo,

S. D. Reuerende uir & amice charissime. Ut
Lazaro canicula cruciatus leniūt: ita miseris sacer-
dotibus & scholasticis aliqui tenues priuatis offi-
cij opem ferunt. Facis igitur piē, quōd complectē-
ris Ioannem N. N. Boticherū Rupinensem, qui illic
docet adolescentiā: qui quidem tua beneficia grata
commemoratione prædicat. Spero eius labores Ec-
clesiæ profuturos esse. Scripsi de eo ad senatum Per-
lebergensem. Te autem oro, ut addas tuam commē-
dationem. Mitto tibi pagellas, quarum lectionem ti-
bi non insuaem fore arbitror. Potes & illustrissi-
mo Principi exemplum tradere. Fuimus Naobur-
gi, ut de cōtrouersia Prusiaca colloqueremur cū
Tubingensibus. Et audieram uestros quoq; eō uen-
turos esse: sed nemo uenit, præter Hessicos. Disces-
simus sine ulla dissensione, Dei beneficio. Nec uene-
runt eō Tubingenses. Bene ualete. Die 9 Iunij: quo
die natus est Alexander Macedo, ante mille non-
gentos & septem annos. 1551.

Philippus Melanchthon.
Eximia

Eximia pietate & doctrina prædito, D.
Gabrieli, pastori Ecclesiæ Torgen-
sis, amico suo præcipuo,

S. D. Hic sacerdos mancus, mihi & cæteris,
qui hic sunt, diu notus fuit: manum in quadam ri-
xa sine sua culpa amisit, ut aulici sciunt. Habet ux-
orem & filiam, piâs & pudicas, & sub nobilibus du-
rîer uiuit. Diu disputatum fuit ante hoc tempus,
an, quia mancus esset, possit fungi ministerio. Et cõ-
cessum est, ut fungeretur: & scimus mediocrem in-
dustriam eius esse. Rogamus, D. Pastor doctor Po-
meranus et ego, si Ecclesiæ in Vthusen opus est pa-
store, ut de hoc bono homine deliberes. Bene ua-
le. Die 6 Iulij, Anno 1542.

Philippus Melanchthon.

S. D. omnibus lecturis has
litteras.

Ego Philippus Melanchthon testor, hunc hono-
stum & doctum uirum hospitem, natum in Panno-
nia, Christophorum Lippensem, amplius biennio
in Academia Vitebergensi, summa cum laude mo-
destiæ & diligentie in literis cõmoratum esse. Stu-
diosè autem didicit Latinam & Græcam linguam:
& ut fontes cœlestis doctrinæ ei patêrent, attigit
Ebræam linguam. Ingressus igitur in studia Philo-
sophiæ & doctrinæ Ecclesiasticæ, in uiroq; genere
ita

ita proficit, ut usui Reipublicæ alijs erudiendis esse possit: ac de doctrina coelesti piè amplectitur cõsensum catholicæ Ecclesiæ Dei, quem & nostra Ecclesia sequitur, ac à fanaticis & seditiosis opinionibus abhorret. Cum autem bellum ad Albim motum fugeret, & loca tranquilliora quæsiturus esset, ne quis de eius peregrinatione secus suspicaretur, hoc discedenti ex nostra Academia testimoniũ dedi: & adfirmo cum honestis moribus præditum esse, & doctrina rectè institutum. Quare & omnes honestos homines adhortor, ut officia modestis hospitibus debita, huic Christophoro etiã præstent: quod & Deo gratum est, & cõueniens communi hominum societati, & nature sæderi, ut cum peregrinatio propter doctrinã & multas alias honestas causas necessaria sit hominibus, & simul plena laborũ & periculorum, iuventur & tegantur exteri, qui probabiles causas habent itinerum. Sicut & ueteres, qui iusticiæ officia magis intellexerunt & coluerunt, diligenter præceperũt beneficentiam erga hospites, & quidem eos Deo curæ esse scripserunt. Notum est illud Homeri,

Ζεὺς τ' ἐπιτιμῆται, ἡμετέων τε ξείνων τε,
ξείνιος, ὃς ξείνοισι πᾶσι δόλοισι πᾶσι δόλοι.

Date Vitebergæ, Die S. Martini Pannonij,

Anno 1546.

S. D.

S. D. Omnibus lecturis has
literas.

Cum doctrina uitæ necessaria, lumen sit à Deo
sparsum in genere humano immensa bonitate, nec
conseruari sine diuina ope possit: Oremus eum, ne
bellis & alijs hominum furoribus deleri suum be-
neficium sinat: sed ut accendat doctrinæ amorem
& studia in multis, & det eis tranquilla hospitia,
ut ipse uerè agnoscatur & celebretur. Cum hic do-
ctus uir Sebaldus Munsterus (natus patre Norin-
bergenfi, doctore iuris, qui in Academia Viteber-
genfi fideliter didicit Iuriscōsultorum doctrinam)
querat hoc tempore Academiam in regione tran-
quilla: dedi ei testimonium, ut aditum ad guberna-
tores studiorum in alijs Academijs habeat facilio-
rem. Pater uir integerrimus fuit, ac leges didicerat
nō tantum ut ea arte paci publicæ seruiret: sed si-
mul etiā ut illam iustitiæ normā in regēdis suis mo-
ribus sequeretur. Et adiunxerat ad ciuilia studia co-
gnitiōē doctrinæ cœlestis, ac uera pietate Deū co-
lebat. Quare liberos rectè erudiri curauit. Cumq̃;
in hoc Sebaldo natura sit placida, & boni mores
sint, & indoles omnis doctrinæ capax: spes est, Deo
iuuante, patris uirtutem imitaturū esse. iamq̃; ado-
lescēs didicit Latinā linguā, & initia Philosophiæ,
& summam doctrinæ Ecclesiasticæ: se que parat,
ut olim Ecclesiæ Dei in ministerio Euangelij ne-
cessario

E ccessario

cessario seruiat. Quare omnes bonos uiros oro, ut eum propter patris memoriam, propter bonos ipsius mores, & piam in studijs uoluntatem amanter complectantur. Erit familiaritas eius omnibus, propter modestiam & integritatem ipsius, grata & suauis. Spero etiam Dei benignitatem maiorem erga hunc Sebaldum & fratres futuram esse, propter eximiam eius pietatem, ut scriptum est: Generationi rectorum benedicetur. quæ sententia ueteri uersu præclare expressa est:

δυσίβηρυ παίδεσι τὰ λώια, δυσίβηρυ δ' ὄ.

Datæ Vitebergæ, Anno 1547, die Paschatos, quod fuit ab exitu Israelitarū ex Aegypto Pascha 3056. Tot annos continuò cum seruarit Ecclesiam Deus mirandis modis, speremus & deinceps seruaturum esse.

Philippus Melanchthon
manu propria.

Aliud.

Didicit adolescens Leonardus Munsterus Latinam linguã, & ad cæteras Philosophiæ partes mathemata adiunxit: ac feliciter didicit doctrinam de motibus & effectibus siderum: cuius cognitio non solum dulcis, sed etiam uitæ hominū utilis est. Preparat autem se ad artem medicã. Interea & ueram agnitionē Dei ad cætera studia addidit: cum quidem & paterna institutione ad pietatem assues-

ctus

aus sit, & uestigia Dei in natura uideat, quorum
consideratio in philosophia bonas mentes ad qua-
rendum Deum excitat. Quare, &c.

Reuerendo uiro, D. Georgio Buch-
holtzer, amico charis-
simo,

S. D. Reuerende uir, & amice charissime. Dei
beneficio speramus aerem fore salubriorem dein-
ceps, & contagia luis cessura esse, quae iam rara
sunt. Sed tamen uellem filios uestros expectare tem-
pus equinoctij: magis bella quam lucem metuo. Sed
nos Deo commendo: quem oro, ut seruet harum re-
gionum Ecclesias, & earum hospitia, & doctrine
studia. Huiusmodi huc uenerunt scholastici Hungarici, qui
narrat, in Pannonia iam propter lucem Turcica prae-
sidia non late uagari: sed tamen oppida hoc anno oc-
cupata, Temeswar & Lippiam, eos retinere.

De controuersijs Stancari & Musculi, Deo iu-
uante pie respondebimus. Utinam de his tantis re-
bus pij & docti inter se colloqui possent. Profecto
maiores controuersiam mouet Stancarus, quam
antea Balticus orator. Sed de his copiosius alias.

Bene ualete, Die 16 Ianuarij.

Philippus Melanchthön.

Eidem.

S. D. Reuerende uir, & charissime frater. Sum
E 2 hortatus

hortatus medicos uicinos fonti Saxonico, ut edant ueram descriptionem scaturiginis, & effectuum. Intelligo autem scaturiginem esse in terra metallica, cuius usus est in emplastris: & uim habet dissipandi lentos fluxus & tumores, ut Dioscorides etiam dicit, & nervos recreat. Ideo fons ille sanat membra affecta paralyti, ut iam aliqua exempla testantur: ac iudico sanationes physicas esse, et singulare Dei beneficium. Scio multa inepte dici, sed uellem doctos & integros uiros edere ueras descriptiones: idque ut faciant, aliquos hortatus sum. Aqua nobis missa est, in qua uidimus multam esse *oxygleni*, uelut arenam subsidentem, metallicam terram giluam. Est & ciuis in oppido nostro honestus uir, qui habet languefactos pedes paralyti: quem sum hortatus, ut experiatur fontis illius naturam. isque iam eum uerbitur. Bene ualete. Mitto uobis pagellas. 21. Aprilis, Anno 1556.

Philippus Melanchthon.

Amico cuidam, Theologiæ doctori, S. D.

Memini quo argumento literas impetrari tibi à ducè Augusto uolueris. Sed uideo alio argumento scriptas. Vocat te Dux in castra, ut ibi doceas: & fortassis postea locum Antonij Musæ in ecclesia Merburgensi tibi traditurus est. Et si autem differri

Physikalis Naturg.

ca. 1713, p. 47.

ri responsio poterat: tamen sui hortator honestis-
sime coniugi tue, ut peculiarem ad te nuncium mit-
teret: nō solum ut has literas Ducis mitteremus, sed
etiam ut quo in loco esses, & quid instituisses sci-
remus. Deinde ut scias, Dei beneficio tuum filio-
lum rectē uiuere, edito grandiusculo calculo, quem
magnis cruciatibus per aliquot annos parturijt.
Nunc & ipse & tota familia bene ualent. De ui-
dua Lutheri scire cupio, an in Cymbricam Cherso-
nesum itura sit. Scriptum est ex Salinis, posse redi-
re in urbem Vitebergam eos, qui inde discesserunt:
quod si ita est (nondum enim mihi explorata sunt
ea) spero Dominū rebus omnibus melius consultu-
rum. Misi igitur cursorē, ut statū oppidi nostri ex-
ploraret. Bene uale. Die 28 Maij, Anno 1547.

Iusto Ionæ,

Simb. p. 88.

S. D. Quid hīc geratur, scripsi Luthero. Bo-
na pars principum non abhorret à cōsilijs: quidam
homines plebeij sine nomine, sine censu, seditiosus
clamoribus obruunt sententias principū: talibus ne-
bulonibus nolunt credi illi ipsi, qui rerum potui-
tur. Nihil uidit unquā hic sol impudentius Fabro,
& gregali illius N. Heri pro concione uociferatus
est Faber, Turcos Lutheranis meliores esse: quia
Turci ieiunia seruāt, quæ uiolent Lutherani. Dein-
de pollicitus est, se de Turcica religione tota con-
cionatu-

E 3 cionatu-

cionaturū esse. Commemorauit barbarica nomina
gentiū, quæ illius imperio parent. Et quidē honori
ficē de illis loquitur. Landgrauius adiunxit secum
Sneppium, doctum sanē hominem, & copiosum in
dicēdo. Scis autem me pressum orationis genus ma
gis amare. Islebius et ille alternis cōcionantur. Ne
que diligentiam neq; moderatiōē desidero in Isle
bio. De exitu conuentus prorsus neq; diuinare, ne
que polliceri quicquam possum. Sed scribam post
paucos dies, si quid erit. Erasmus litigat cum Hispa
nis, qui totius Lutherani tumultus autorem eum
esse scribunt. Vale, Spiræ. Postridie Palmar. 1529.

Philippus Melancthon.

Venerando uiro, D. Georgio Buch
holzero, amico suo,

S. D. Venerande domine Georgi. Brentius feri
bit, dixisse Dominum de Naues, eum de reditu suo
ad Ecclesiam ageretur, imperatorem decreuisse tol
lere dissidia doctrinæ & rituum: ac mandaturum,
ut communi consensu amplectatur Germania de
creta Synodi Tridētinae. in qua nunc acerrime con
tentiones sunt de doctrina iustificationis. Propo
nent cothurnos, aut suos errores stabilient: sed res
ostēdet, quid agatur. Ego de iure defensionis, quod
scripsi, sentio: nec unquam locutus sum aliter. Illud
deplorauī, et adhuc deploro, Principes, qui defen
dēro

dere Ecclesiam debebant, non congruere inter sese. Quantum incendium in patria excitauit dux Mauricius? Et alia multa sunt, quæ deploro. Si mihi istie maledicit noster uetus amicus, qui à me sepe maledicribus officijs ornatus est, faciam quod ait filius Dei: Benedicite maledicentibus. ne plus sit publicarum diffensionum, si cum eo dimicarem stylo: quod mihi non difficile esset. Sed Deo & Ecclesiæ iudicium de utroque permitto. Quod enarraturi estis Mattheum, laudo studium, & consilium. Et libenter præfationem delineabo. Bene ualete. Die natali Caroli Imperatoris, qui erat dies Matthiæ, seu 24. Februarij, Anno 1547.

Philippus Melancthon.

Eidem,

S. D. Venerabilis domine Georgi. Negocium ad finis uestri agam diligenter & fideliter. Et promissit dominus doctor Martinus suam in ea re operam, ac equitate & epiphia leniendam sententiam esse censet. Hactenus consultò rem distuli, quia per D. Pontanum agenda est: quia fuit apud legatos ducis Mauricij. Mittam uobis respsòsum Principis per proprium tabellariū. Filij uestri epistolam & uersiculos legi, ac ualde laudo ingenii. Et oro, ut Deus piorum sacerdotū liberis benedicat, et legem suam in eorum pectoribus obfignet, (ut Esaiæ uerbis

E 4 utar)

utar) ut ipsi ad posteritatem sint custodes & propagatores ueræ doctrinæ. Tridenti audio magnos exercitus esse Hispanorum & Italarum. Bene ualete. Die fausto, quo filius Dei ingrediens Ierosolymam, exceptus est à populo gestante palmarum et olearum frondes: ut testaretur hunc Iesum & uictorem esse, humanas ærumnas superantem, & auctorem pacis. Filio scribam aliàs, & mittam munusculum. Anno 1545.

Philippus Melancthon.

Eidem,

S. D. Reuerende uir & charissime frater. Norimbergæ duo concionatores, N. & N. sparserunt nescio quæ deliria. Et hic quidem audacior & indoctior, dixerat Christum per accidens iustificare. Hi remoti sunt ab officio docendi: ac spero nunc nullam esse diffensionem in uoce docentium Norimbergæ. Scripsi quædam, quæ omnium aliorum subscriptione comprobata sunt: quæ mittam uobis, & edentur.

Quod uocabulum flagitatis de his qui continent diuinitatem mortuam esse, cogitavi elegatè compositionem, sed non scribam: quia nolo accendi odia, & potius silentio obrui illam controuersiam uolo, præsertim cum ueritas sanis omnibus nota sit. Epicedion honestæ & sanctæ matronæ cõiugi N. Islebij, scriptũ est à quodam nostro auditore,

re, mediocre: sed curabo et aliorum scribi. Nec obli-
uiscar huius officij, cum uirtutis eius matronæ non
obliuiscar. De N. N. scribā aliàs copiose. Miror cur
Paradoxa contraria Augustino spargat, titulo Au-
gustini. sed hæc aliàs. Mitto libellum, quem legas ut
censor. Bene uale. Pridie Calend. Nouembris: quo
die primùm Lutherus, anno 1517, proposuit pro-
positiones, quibus imposturæ indulgentiarū taxan-
tur, & doctrina de pœnitentiâ renouata est. In hoc
spacio 38 annorū, quæ spectacula et exempla iræ
& misericordiæ uidimus? quæ utinam sic intueremur,
ut accenderetur in nobis cura conseruandæ
ueræ doctrinæ, & ueris officijs Deum celebrandi.

Philippus Melancthon.

Eidem,

S. D. Reuerende domine Georgi. Nuper, quæ
Brentius nobis scripsit, tibi significauit. Postea intel-
lexi, decretum impium in Synodo Tridentina de iu-
stificatione editum esse. Articuli aliquot mihi mis-
si sunt, sed expecto integrum, quod tibi mittam: ut spi-
ritum Synodi probent hi, qui ueritatem querunt.
Vnus articulus est: Anathema sit, qui statuit se esse
in gratia. Hic articulus est specimen impietatis il-
lorum sophistarum, qui gubernant Synodum. No-
bis magna consolatio est, uidere nos in uera Ecce-
lesia esse, etiamsi scuitia aduersariorū subeunda est,

E. 5 cum

cū aduersarij talibus decretis ostendunt se esse ho-
stes Ecclesie Dei. Editurus sum refutationem, Deo
iuuante. Scripsi filio: et mitterem ipse Homerum,
si in oppido nostro essem. ac mittam quamprimum
rediero domum. Pro pomis ago tibi gratias. De ma-
ledictis, de quibus scripsisti, nuper tibi significavi
me nolle rixas publicas augere. Clarissimis uiris do-
mino Cancellario, et domino Gregorio, et colle-
gæ tuo salutem opto: meq; eis commendato. Bene
uale, 8 Martij.

Philippus Melancthon.

Cuidam amico

III 69.
Luther.
S. D. Literæ tuæ, in quibus de nostro silentio
quereris, magno nos dolore affecerunt. Scripsimus
enim satis copiose singulis septimanis: sed nescio
quo fato accedat hoc malum ad acerbissimas miser-
rimasq; curas, in quibus hîc uersamur, ut culpâ con-
trahere iudicemus, quo minus ad nos scribas. Cæ-
sar satis benignè salutat nostrum Principem: ac ue-
lim uicissim nostros erga ipsum officiosiores esse.
Ea de re utinam iuniorem principem nostrum lite-
ris admoneres. Nihil Cæsare mitius habet ipsius au-
la. Reliqui omnes crudelissimè nos oderunt. Fui his
diebus apud Saltzburgensem, qui me bene longa et
rhetorica commemoratione cruciauit omnium mo-
rum, qui his annis extiterunt: adscribit nobis om-
nia

nia hæc incommoda. addebat epilogum planè sanguine scriptum. Hodie primum, quod felix & faustum sit, exhibebuntur nostræ confessionis articuli. Nam hæctenus omne tempus consumptum est in procemijs conuentus, in propositione & commemoratione malorum publicorum. Romæ soluto Bononiensi conuentu, quædam mula peperit, & partus habuit pedes gruis. Vides significari exitum Romæ per schismata. Lamgravius probat nostram confessionem, & subscripsit. Multum proficies, ut spero, si tuis literis confirmabis eum. Brentius asidebat hæc scribenti, unâ lachrymans: is iubebat tibi adscribi salutem. Vale felicissimè. Postridie Ioannis baptistæ.

Philippus Melancthon.

Reuerendo uiro, D. Georgio Bucholtzero, fratri suo charissimo,

S. D. Reuerende uir, & charissime frater. Vellem me posse prolixè scribere, ac potius coràm colloqui. Miserat Dux Prusiæ confessionis capita, de tota doctrina: sed scripsi ei, ne ederet suâ illam formam, quia fortassis paritura esset disputationes nouas. Sed ut contentus esset Brentiana declaratione hic edita. Id consilium tunc placuit Principi. Nunc audio ad uos missam esse confessionem illam: fortassis

taſis magis diſertè quædam poſita ſunt. Et decurritur ad *λογομαχίαν*, de nomine Iuſticiæ. Alius facit reconciliationè, alius iuſticiam Deum ipſum in nobis agentem, nec dicit de perſonarum proprietatibus. De his tantis rebus libenter tecum, & cum alijs doctis uiris loquerer. Et ſi tempus cõcedetur, in reſpõſione noſtra aliquid de his quæſtionib. ſcribã. Sed nobis alia materia, & non à Principe miſſa eſt. Erit dies ſynodi ueſtræ, dies natalis illuſtriſſimi principis Electoris Marchionis: ac opto ut ſit ſelix deliberatio, ne pariat diſſenſiones inter ueſtros.

Audio Episcopos ad Mœnum & ad Rhenum, deliberare de Eccleſijs ſuis. Plura nunc ſcribere nõ potui, et propter temporis breuitatè, et propter manus dextræ dolores, quæ nuper in itinere ex lapſu grauiter quaffata eſt. Bene uale. Die 10 Ianuarij.

Philippus Melancthon.

Eidem,

S. D. Reuerende uir, & chariſſime frater. Scio in Polonia multos eſſe et nobiles uiros, et alios, qui legunt & amplectuntur incorruptam doctrinam Euangelij, & rectè inuocant Deum. Ac nuper apud me hoſtes fuit ſacerdos Polonicus, uir doctus & pius, qui aduenerat, ut de multis quæſtionibus mecum ſuas cogitationes conferret. Sed Episcoporum in Polonia ſeuitiam magnam eſſe, res oſtendit.

dit. Episcopus Culmensis uir nobilis, scholæ Culmē
 sis constitutionem adiuuerat. Nunc cogitur rursus
 dimittere pios lectores. Scripsit etiam rabiose con-
 tra nostras Ecclesias Episcopus, cui nomen est Ho-
 sius: sed uerius nomen esset *αὐθόσιος*. Defendit Pigiū
 scribentem, sacerdotes minus peccare aliorum con-
 iugijs insidiantes, quàm coniugia cōtrahentes. Tan-
 ta est impudentia. Inde de cæteris iudica. Si ad me
 uenerit Polonicus secretarius, etiam propter tuam
 commendationem familiaris eum excipiam.

Hæc mecum fuit quidam, qui rectè uenit ex Gal-
 lia: qui narrauit, Marchionem Albertum non pro-
 cul à Lutecia abesse. Bene ualete. Die 25 Martij,
 cuius diei historias semper summa intèntione cogi-
 tare debemus: quia eo die *ὁ λόγος* filius Dei ad-
 sumpsit humanam naturam, & pòst anno 34 fi-
 lius Dei eo die in cruce uictima factus est: quem u-
 timam uera gratitudine celebremus.

Philippus Melanchthon.

Eidem,

S. D. Hodie cum clarissimo uiro, domino Pon-
 tano, de negotio ad finis uestri loutus sum, ac spe-
 ro nos breui ex aula responsum clementer scri-
 ptum habituros esse: quod per peculiarem tabel-
 larium uobis mittam. Scias in aula, in tanto occupa-
 tionum concursu, aliquas moras incidere, quas bo-
 ni

ni consulere nos oportet. Sed tamen diligentia mihi ad rem perficiendam nō deerit. Utinam possem uobis, & alijs pijs doctoribus Ecclesiarum sepe gratificari. Incendere quidem odia aut discordias non uolo. Oro autem toto pectore, ut Dominus noster Iesus Christus, filius Dei (qui aditurus mortē precatur, ut doctores Ecclesie unum sint, sicut ipse & pater unum est) flectat mentes omium docentium Euangelium, ad concordiam salutarem Ecclesie.

Bene ualete. Idibus Martijs, Anno 1545.

Philippus Melanchthon.

Clarissimo & optimo uiro, Martino Luthero, doctori Theologiæ, instauratori Euang. doctriņę, &c. patri suo reuerendo in Christo,

S. D. Hac hora reddidit literas Franciscus pædagogus iuorum filiorum, die tertio Martij. De initio conuentus scripsi ad uos ante paucos dies: postea aduenit orator Cæsareus, & mandatum attulit liberius omni spe et expectatione: ut pacificatores suo iudicio nō solum inducias, sed etiam pacem faciant. Id mandatum nostris publicè recitatum est: iusseruntq; Electores duo, Palatinus & Marchio, formam pacis componi, ut scirent quid in Nurembergensi pacificatione prætermissum sit. Nostri formulam iam exhibuerunt, in qua petunt securitatem concedi

concedi non modò federatis, sed etiam cæteris ordinibus, qui amplectuntur Euangelij doctrinã: petunt & prohiberi iudicij N. tyrannidem. Nunc deliberant pacificatores, ac uoluntatem C.O. aiunt nequaquam congruere cum liberalitate mandati, *ἰδὲ δὲ γὰρ ἀγαθὸν ἔργον, κακῶς φρεσὶ βυροδομοῦται*, id est, dicens bona, mala animo molitur, ut inquit Homerus. Idq; unum putatur esse aulica sapientia. Hæc sunt acta usq; ad diem tertium Martij. Nostri, etsi sedulò petant pacem, & quandam habeant spem posse rem ad oculum deduci: tamen uidentur animis parati ad omnes casus. Tu orabis propter miseram iuuetutem, ut Christus pacem nobis concedat & efficiat. Si non misericordia puerorum moueretur, quibus disciplina & institutio opus est, quæ bella impediunt, non metuerem arma. Tanta est aduersarijs impietas, tantus furor, adde etiã tanta cõsternatio, ut nihil dubitem fatali aliquo tumultu perituros. Episcopus N. consuluit N. nõ procul ab urbe Vangionũ de bello mouendo: is ei optima promisit, ut ferunt. Talibus diabolicis ludibrijs se consolatur, & tamen in summo metu est: nec in metu tantum, sed etiam in odio: omnes summi atq; infimi eius artificijs conflata esse hæc pericula iudicant. Oremus igitur, ut Deus seruet nostros, & si bi Ecclesiam sanctificet inter nos, & liberet nos à satellitio Doeg. Nondum mihi conuentus suppeditat

tat longius argumentū: quare has literas boni con-
sules. Salutem tibi precantur, doct̃or Pontanus, &
Franciscus Cancellarius principis. Deus ac pater
Domini nostri Iesu Christi, seruet te & familiam
tuam. Meos tibi commendo. Francofordiæ, die ter-
to Martij. Dicas salutem honestissimæ coniugi tuæ
meis uerbis.

Philippus Melanchthon.

Venerabili uiro, D. Georgio præ-
posito Ecclesiæ Vrsinæ, ami-
co suo,

S. D. Dedi ipse domino Pontano uestras lite-
ras de affine: ac orauī sedulo, ut causam Principi Sa-
xonie cōmendet. Studiū & diligentiam suam nobis
promisit, ius sitq; doctorem Lutherum hodie prin-
cipem ea de re coram alloqui. Dicebatur enim ho-
die huc uenturus. Scito mihi negocium tuum curæ
futurum esse. nam & causa pia est: & ubi possum
Euangelij ministris gratum facere, summa id uo-
luptate facio. Ex Italia mihi certò scribitur, Caro-
lum Imperatorem prohibuisse Episcopis Hispani-
cis, ne in creatione tredecim Cardinalium, quæ nu-
per facta est, ipsi Cardinaliciã dignitatem sibi con-
ferri paterentur. Laudo grauitatem Imperatoris,
qui non uult Episcopis iniici uincula, quibus liber-
tas in cōsilijs publicis impeditur. Et hi regij tituli
non

non augent Ecclesiæ dignitatem, sed priuatum factum. Bene Vale. Die x. Aprilis, Anno 45.

Philippus Melancthon.

Eidem.

S. D. Hodie spero allaturum mihi nuncium, quem nisi Torgam, literas de negotio ad finis tui: certe illustrissimus Princeps clementer respondit. sed in tamis occupationibus scribæ tardius mittunt literas. Mihi tamen rem curæ esse scio. De synodo Tridentina fortassis audistis. Misit Romanus Pontifex aliquot Episcopos Tridentum, qui usitatis ceremonijs Synodum inchoarunt. Adfuerunt ibi & adhuc adsunt legati Imperatoris & Regis Ferdinandi, qui publicis orationibus ostenderunt, suos dominos agnoscere hanc synodum tanquam legitimè congregatam: & promiserunt defensionem. Hæc sunt initia. Reliquam historiam postea audiemus. De plagiarijs, qui ex carcere effugerunt, nihil habeo quod scribam. Sed oro Deum æternum patrem Domini nostri Iesu Christi, auro rem politici ordinis in societate humani generis, ut Germaniæ det pacem: ac politias, quæ sunt honestitia Ecclesiæ Dei, custodiat. Bene uale: Die, quo filius Dei triumphans, spectante Ecclesia ascendit in coelum: ac ostendit, qualem gloriam ater

F 114.7

nam Ecclesia habitura esset. Hac nos spe consolemur. Bene uale. Anno 45.

Philippus Melancthon.

Reuerendo uiro, Hieronymo Schuollio, docenti Euangelium & piè & fideliter in Ecclesia Berlinensi, amico suo carissimo.

S. D. Reuerende uir, & amice charissime, Tueamur coniunctionem propter gloriam Dei, & salutem Ecclesiarum: praesertim cum passim fiunt perniciose dilacerationes. Acerrima mihi certamina fuerunt cum Theobaldo Thannero, qui olim professor fuit in Academia Francofrana, qui in unum chaos confudit Ethnicos & Ecclesiã Dei: ait & in Ethnicis fuisse Christianos, qui legem nouerint. Et cogitat diuinitatem Christi esse ipsam legis noticiam. Nunc illo τετυφομένω τυρσίus dimisso: redeo ad Stancari disputationem, quã mutam istuc. In Prussia quos tumultus pepererit amici nostri N. conciliatio, audiuisse te arbitror. Iam N. edidit prioris sui scripti declarationem seu ἀπαρθέλωσις ualde tenuem, cuius exemplum mit-

11
10. Plura scriberem, si aurige tempus concederet.
Bene uale. Die 29 Martij.

Philippus Melancthon.

Clarissimo uiro, D. Christophoro
Pannonio, fratri suo cha-
rissimo.

Saub. p. 258.

S. D. Clarissime uir, & charissime frater:
Laudo equidem studium nostrorum auditorum,
qui tuum Ciceronem auidè emerunt. Atque uti-
nam tam auidè legant & relegant. Sed tamen o-
ptarim & nobis aliqua exempla relicta esse. Vni-
cum erat reliquum, quòd mittimus. Ac Bibliopo-
la Conradus adhuc Lipsiæ habet circiter uigin-
ti, quæ cum allata fuerint, tibi mittimus. In ue-
stibulo est epistola ad Concilium, tuo nomine à
me scripta, quam an uideris nescio. ἀλλ' ἂν οὐκ
βλῆτ' ἐγὼ λυγρόβατος, ἢ οὐκ ἀνεμῶνα μέος πόδα,
inquit Theocritus. Rectius esset nostram ieiunam
præfationem non esse præfixâ tuæ narrationi. cum
non referat tuæ orationis nitorem. & uoluerã à te
omnia prius inspicere. Sed Peucerus, ut opinor, ty-
pographo chartas misit, à te non inspectas. Mitto
tibi epistolam meo nomine scriptâ ad Constiliicũ,
quã legi à te uolo: ac si iudicabis mittendã uel exhi-
bendã esse, obsignabis. Mitto & pagellas, in quib.

F 2 est

est præfatio mea περι εὐτραπείας, & Hymen
 nai carmen. Bene uale, & rescribe. Die 20. May,
 Anno 1555.

Philippus Melanchthon,

Reuerendo uiro D. Pastori Ecclesiæ
 Dei in ueteri arce Bremi,
 fratri suo.

S. D. Reuerende uir, & charissime frater:
 Sapienter seramus istos novos Laconicos Harmo-
 stas, qui passim summam potensiam appetunt, le-
 ges & dogmata condunt: & iugulant sine cogni-
 tione, quos uolumus. usitata sum hæc in Ecclesia. No-
 stri uicini βλαπτοὶ conuocaturi sunt synodum,
 ut decreta sua exasperent: fortassis attrahem &
 eū qui iam est Bremæ, & alios, ut habeam maiore
 exercitum. Etsi doleo Ecclesiæ causa: tamen scio
 hæc πολλὰ παρὰ γινώσκω ἢ perfecturâ esse, qđ co-
 natur. Et Filium Dei precor, ut nos gubernet &
 protegat. Quicquid ἀξιολόγου audiero, tibi signifi-
 cabo: quia iustū est, esse λοιπὰ φίλων ἀχρῶ: ac mul-
 to iustius, λοιπὰς τῶν ἀσεβῶν γρόντων εὐχάς.
 Bene uale, charissime frater. Salutem D. Kittelio
 & alijs amicis opto. Die 15 decembris.

Philippus Melachthon.

Eidem.

S. D. Reuerende uir, & charissime frater.
 Nondum

Nondum audimus regem Ferdinandum uenisse. Et fortassis retinetur Hungaricis negocijs. nam Turcicus præfectus Budensis oppugnat arcem Zingat, in aditu Stiria. Alibi totam Transyluiam occuparunt ductores copiarum filij Iohannis. Nunc uero noui exercitus Turcici nulli adducuntur in Panoniam. nam Turcicus tyrānus ingentem classē instruit, mittendum ad Syriae littus. Ideo scribunt, regem Ferdinandum facile inducias impetrare posse, si uolens relinquat Transyluiam filio Iohannis. Hoc etiam scribitur, magnam partem Byzātij terræ motu disiectam esse. Existimo & Turcico imperio fatalem inclinationem impendere: & nō procul esse illum lætissimum diem triumphi Filij Dei, in quo Ecclesiam uniuersam adducet ad æternum Patrem coram cernendum. Bene & feliciter uale, & rescribe. Mitto uobis pagellas, in quibus narratio est de Cometa, conspecto ante Caroli Burgundi mortem: cuius prorsus tale fuit curriculum, quale fuit proximi Cometæ.

Philippus Melanchthion.

Iacobus Sadoletus Philippo Melanchthoni S. D.

III, 39.

Carpentorati cum essem, quo in loco statutum habere me credens domicilium perpetuæ uitæ, fortunarumq; mearum omnium: repente tum inde

F 3

decide-

decedere, & Romam ire iussu Pontificis Maximi
 sum coactus. Sed cum ibi essem, accidebat mihi fer-
 me quotidie, ut aliquid nanciscerer de tuis scri-
 ptis, quæ ego & propter excellens ingenium tu-
 um, & propter elegantiam styli & orationis, li-
 berrimè legere solebam. Ad cum sæpius facerem,
 & magna delectatione in legendo adficerer, sen-
 si paulatim mihi incendi animum usque ad quan-
 dam benevolentiam nominis tui, eo quidem, ut
 miro quodam studio tecum in eundem amicitie te-
 nerer. Etsi enim nonnulla inter nos erat opi-
 nionum dissensio, ea tamen animorum disidium
 apud ingenuos eruditos minimè faciebat. iamq;
 & at deliberatum scribere ad te, primasq; amici-
 tiæ aperire fores. Cum subito, ut dicere cœperam,
 ad urbem accersitus, & per causam appropin-
 quamis Concilij, earumq; rerum tractandarum
 et consultandarum, quas mox in Concilio agi propo-
 nitq; oportet, è mea Ecclesia, ubi decennio man-
 seram, euocatus Pontificis huius optimi & pru-
 dentissimi literis, tacite inscius atq; imprudens in
 amplissimum ordinem S. R. E. Cardinalium coo-
 ptatus sum. Hæc res effecit, ut meæ uoluntati in-
 dandis ad te literis obsequerer tardius. Non e-
 nim dici potest, ut ex illa pacata atq; facili, in
 hanc tumultuosam & plenam strepitus tradu-
 ctus sum, quot sollicitudines, quam multe & gra-

res curæ, eademq; permolesta me exceperint: quod quidem necesse fuit mihi accidere. Hanc ego uitam & prius iudicio fugeram, & alteram illam fueram iudicio profectus: quarum nunc utraq; cum mihi contra animi sententiam acciderit, nec letari possum habere me quod nolebam: & necessario doleo, quod diligebam. Sed quoniam Deo parendum est, de nobis sic statuendum: da nobis nos operam, quantum per eius auxilium optinebit, ut honorem hunc rectè integreq; administremus.

Quod autem nostræ institutæ scriptionis est passus, mi Philippe, in eo amor diutius hoc à me offitium differri, quin ut primum è turba & molestijs animus emergere coepit, literas ad te dare: si tamen, quod ego in te amando meæ existimationi de tuis eximijs uirtutibus tribuo, tum humanitati tuæ dandum esse duxeris, quod quidem rogo te ut facias, neq; me societatem familiaritatis tuæ desideras. non enim is sum, qui ut quisque opinione à nobis dissenit, statim eum odio habeat. Arrogans est hoc, & elati animi, non mansueti & comis: quas me potius ad partes natura mea uocat. Sed faueo ingenijs, uirtutes hominum colo, studia literarum diligo: in quibus ut doctrinæ & ingenij, sic amoris non mediocres partes possides. Nec dubito, quin tu eadem

F 4 mente

mente & uoluntate sis præditus. Isti enim animo, qui tam liberaliter artibus ingenius perpolitus sit, nihil agreste, nihil asperum melle potest. Quo etiam maiore spem mihi uirtus tua facit, meas hoc apud te ponderis literas habituras, ut qui locorum spacijs disuncti simus, me me & beneuolentia conungamur: quod ego maxime auco, expetoque: ubique prorsus persuadeas cupio, in numero eorum qui te diligunt, & florentem esse cupiunt (quorum magna est profectio propter tui nominis celebritatem multitudine) me principem locum appetere: nihilque uehementius cupere, quam mihi dari locum probandi tibi re ipsa, et declarandi amoris erga te mei, in quo si ansam mihi occasionemque mea explede huiusce cupiditatis præbueris, magno me abs te beneficio affectum arbitrabor. Omnia, que tibi grata sensero, tanto studio & diligentia exequar, ut nec fide quisquam maiore, nec beneuolentia possit: sicut & mei natura officij in primis colere, & susceptus iam erga te amor, & perpetuum meum erga doctos studium postulat. Vale doctissime Melanchthon, & nos tui amantissimos ama. Romæ, 15 Calen.

Julij. 1557.

D.Phi-

D. Philippo Melanchthoni, præce-
ptori suo perpetua obseruantia
colendo, Ambrosius

Cl. S. D.

*Quantæ sit curæ Episcopis salus et concordia
Ecclesiæ, Spirënsis recusatiõe sua satis declarat: quã
spero istis incõmodo, nobis emolumento fore. Inte-
rea unum hoc quotidianis & ardentibus precibus
à Deo patre Domini nostri Iesu Christi peto, ut ali-
qua saltem pax inter nostros doctores constitua-
tur, præsertim ne certamen de Cœna Domini re-
nouetur: sed nobis usitatam & aliquot annos rece-
ptam doctrinæ formam retinere concedatur. Ea
si mutabitur, metuo secuturas in Ecclesijs nostris
confusiones & turbas horrendas et infinitas, quas
sedare nec sapientia nec potentia humana ulla po-
terit. Deus pater Ecclesias harum ditionum, &
uicinarum, benignè seruet. Videmus enim diabo-
lum horribiter seuire: cuius rei triste exemplum
apud nos edidit, impellens miseros aliquot homi-
nes ad tetra flagitia. Fuit enim apud nos quidã a-
henarius nomine Erhardus, qui cum priuigna sua
Anna quinq; annos consueuit. Quæ ex uago con-
cubitu nata, prorsus corpore fuit monstroso, non
cæca modò, sed oculos omnino nullos habens: qui,
ea annum unum ætatis nondum egressa, exulcera-
tionib. purulentis corrupti perierūt, ita ut cauita*

F 5 tes

tes uachæ palpebris testæ hiarent in pectore, è dorso deformiter extuberans gibbus prominebat. ea ex uirico liberos suscepit quatuor, qui oēs salui & incolumes in lucē editi sunt. horū tres mater in suo marito enecauit, et aut in flumina abiecit, aut indumētis sepeliuit: quartū (ut audio) scitū infanti masculū, ipsa filia cum in partu sola esset, ne proderetur uagitu, præhensō gutture, fractaq; ceruice ipsius et brachio, trucidauit. Hi oēs diuinijs rapti ad supplicium, cum mater Vualburga adduceret obitetricē, consultura eam de filii morbo, quē non ignorauit. Quæ, re cōperta, eius rei iudici et mihi iudicium fecit. Tum ille ex officio uiricum & matrem comprehendit, & in carcerē conijci, puerperam catenis uinctam adseruari iubet: donec tādē questione facta, ultimo supplicio sunt adfecti, ex sententia Lipsiæ dicta. Pater securi percussus, mater cum filio comusæ rota, eiq; imposita, xii die seu idibus Augusti.

Alastores huiusmodi, etiā umbra sua alios ledere pergunt: usq; adeò certam pœnam accersere nō est dubium. Spero tamē iram Dei leniorē fore: siquidem miseris hominib. ueræ conuersionis riu. uisib. cōspicua fuerunt. Excepta matre anu, que stupbat præ reliquis, aut metu pœnæ, aut cōscientia triū parricidiorū onerata. Respondit interrogata, breuiter quidē, sed ut nulla desperationis aut impa-

impatentiæ indicia subessent. Priuigna uerò ipsa capita doctrinae Christianae, quæ partes Catechismi uocamus, exactè recitare poterat: et dictum Christi Ioannis tertio sepius repetebat, eoq; se erigebat. Vitricus semper presenti erat animo, spectatores ad studium audiendi & discendi uerbi diuini, uigilantiam in regenda uita adhortabatur: culpam deprecatus, intercessionem fraternam implorabat, cumq; eum oppido egressurum admonerem, ne conspectu loci, in quo supplicio adficiendus esset, animo frangeretur, respondit: *Ob Gott will nein, lieber herr, ich füle in meinem hertzen daß ich schon selig bin.* Quæ uox digna fuit uisa, qua prædicetur exemplum dicti iustificati fide pacem habemus. Ne uerò suspicio esset, casu uocem hanc effudisse eum, non admonitus rationem subiecit: & gratissimam mihi fidei confessionem edidit, qua se erexit contra tentationem de indignitate & particularitate ex institutione Baptismi & Cœna Domini: cum in illa mandat Christus, doceri & baptizari omnes gentes: & in hac iubeat omnes bibere, non (inquit) excludi nos miseros & sceleratos homines metumus, receptis tantum ijs qui in mundo uirtutibus, potentia, genere & opibus antecellunt, sed promissionem de peccatorum remissione, quam doctrina Euangelij proponit, & communionem omnium
 be ne-

beneficiorum filij Dei Domini nostri Iesu Christi, cuius corpus & sanguinem uerum comedimus & bibimus, ad nos quoq; pertinere statuamus. Hanc consolationem, ut secum priuigna & uxor apprehenderent, obnixè eas rogabat. Ita in certam spem ueni, ueram hanc conuersionem angelis Dei plus uoluptatis, quàm nobis tristitiæ attulisse: qui eorū corpora propter incestum & parricidia sædissime laniari, non sine gemitibus & acribus doloribus coràm intueri sumus coacti. Deum Patrem toto pectore oro, ut diaboli furores, qui tetrioribus & tristioribus lapsibus nos implicare conatur, reprimat: nosq; Spiritu suo sancto regat, ut in uero timore & fide ambulemus: & ex misera uita euocati, læti migremus in æternam Filij Dei, omniumq; sanctorum angelorum & electorum consuetudinem: Amen. Bene & feliciter uale, Mariebergi, Anno M. D. L VII, Augusti die xvi.

Eximia pietate & doctrina prædito, D. Gabrieli Zwilling, Ecclesiæ Torgensis Parrocho, domino ac patrono suo in primis obseruando, Ioan. Marcellus S. D.

Etsi, uenerabilis domine Magister, me omnino impudenter facturū satis certè scio, si te meis uerbis literis interpellare ausim: tamen fretus tua humani-

humanitate, quam in omnes bonarum literarum
 studiosos habes, ad te uenio. Nunc quidem expo-
 nendam duxi mearum rerum angustiam: teq; ro-
 gandum, ut mihi hoc tempore autoritate & bene-
 lentia tua opem feras. Non te clam est, me nunc
 frere per biennij spacium Vitebergæ sumptibus pa-
 renum meorum sustentatum fuisse. Cum autem
 res familiaris ipsorū magis magisq; exhauriatur,
 ut mihi nulla alia ratione amplius ad literarū stu-
 dia sumptus suppeditari possint: planè nunc nihil
 reliquum esse uideo, quàm quòd me nunc mea stu-
 dia deserere necesse sit. hoc, ne omnino accideret,
 metueam, nisi in tua beneuolentia & prudentissi-
 mi Senatus uestri liberalitate spem retinerem. Au-
 dio igitur Senatum habere unum adhuc stipendiū,
 quo pauperes & studiosos adolescentes iuuare so-
 let. Quare magnopere à te peto, ut mihi nunc sub-
 uenias, meq; Senatui Torgēsi commendes, ut mihi
 id stipendium ad studiorum meorum necessitatem
 conferre non dedignetur, donec iudicium in stu-
 dijs rectius confirmauero. Neq; uerò decet me nūc
 tibi ostendere, quantum pietatis sit in tali tuo offi-
 cio futurum, cum propter propagationem studio-
 rum & Ecclesiæ me adiuueris. Spero enim, Deo
 dame, eò me progressurum esse in studijs, ut mei-
 uicissim possit esse aliquis usus apud honestos ho-
 mines. Sed hoc dico, quòd ad me attinet: idq; san-
 ctè pro-

Et promitto tibi, me summam diligentiam adhibi-
turum esse, ut intelligas te in hominem non indi-
gnum tuo favore, nec ingratum tibi pro officio, be-
neficio contulisse. Ac tibi & amplissimo Sena-
tui uicissim mea studia, & me totum defero. Teq;
rogo, ut in hac re me tibi commendatissimum
esse sinas. Bene uale, 18 Kalendis Iulij, An-
no 1544.

Ornatiss. uiro D. Ioanni Spangebergio,
Northusianæ Ecclesiæ pastori, ami-
co suo in Christo uenerando,
Fridericus M.

Gratiam & pacem à Deo Patre nostro & do-
mino Iesu Christo. Reddidit mihi ciuis noster fide-
liter literas tuas, mi ornatissime D. Spangebergi,
quibus ualde sum delectatus. Hæ enim sunt senum
deliciae, garrire & scribere de rebus istis, quib. ma-
ximè afficiuntur. Et Paulus iuuenis multas, senex
uerò frequentes scripsit epistolas de Christo, qui
est Deus benedictus in secula. Et me nunc senem et
infancem delectat uel cum Zachariæ nutibus &
stylo loqui, de cornu illo salutis, erecto in domo
Dauid pueri sui: per quod datum nobis, ut sine ti-
more de manu inimicorum liberati, seruiamus illi
in sanctitate & iusticia coram ipso, omnibus die-
bus nostris. Ego quidem, mi D. Spangebergi, uiuo
ad huc,

adhuc obambulo. Spiro & spero, baptizo inter-
 dum, audio confessiones, impertior absolutiones,
 Et ne nullus sit mei in Ecclesia usus, coepi superio-
 ri mense praelegere in scholis, comministris meis
 Ecclesiae & scholae, & satis frequenti auditorio
 eruditorum & pastorum uicinarum ecclesiarum,
 Sabbathinis diebus Euangelia Dominicalia, quae
 illis quam a possum uoce & nutibus & sibilis ex-
 plico. Et sunt qui putant, se inde fructum capere, et
 magis se inde edificari, quam ex publicis concio-
 nibus. Deinde illi ea concionantur, ubi meliora non
 habent. Miraberis haud dubie hanc meam temeri-
 tatem: sed placeret tibi coram uidere, etiam mutos
 loqui, & lapides clamare magnalia Dei in Chri-
 sto: & etiam hodie non cessare in sanctis in tem-
 plo acclamare, Osianna filio Dauid. Nosti enim
 quendam eodem spiritu canere: Non moriar,
 sed uiuam, & narrabo opera Domini. Ita me
 nulla unquam raucedo, nulla phthisis, nullus mor-
 bus, imo in ipsa etiam nouissima inimica mors
 impedit, quin Christum praedicemus: quia illa
 impedimenta destruentur: Ego autem in Chri-
 sto consurrexi, conscendi caelos, conuincio,
 conregno. Et id uel rudibus testabor, quod quia
 credidi, propter hoc & loquor. Admodum
 placet, quod in sinum meum effudisti de uocationi-
 bus, quibus, te alio uocat Spiritus sanctus. Sed quod

omnino

omnino recusatus obtemperare uocanti & iubenti,
 ut accepto talento etiam apud alios scenus queras
 Domino, probare non possum. Nosti enim, in
 qua pericula se Ionas propheta coniecit, dum Ni-
 niuitas non dignatur alloqui. Et Abraham in Ae-
 gyptum concedit, ne illi quoque ignari sine diuina-
 rum promissionum, et decretæ in cælis benedictio-
 nis super omnes qui credituri essent in semen mu-
 lieris. Christus etiam, qui uenit querere & resti-
 tuere quod perierat, non uno, sed omni in loco o-
 mnia lustrat, ne alicubi hæreat dispersa aliqua o-
 uis, & pereat. Proinde ait: Nam alijs ciuitatibus
 oportet me euangelizare regnum Dei: in hoc e-
 nim missus sum. Et Paulus, cui non se facit debito-
 rem? Græco, Iudæo, sapienti, insipienti: An non ui-
 des Petrum accersiri ad Cornelium, & uenire Phi-
 lippum ad eunuchum, &c. rursus ad alios Apo-
 stoli audientes, quod Samaria accepisset uerbum,
 miserunt eò Petrum & Ioannem: nõ expectassent,
 donec illi quenquam accersierint. Vides hodie e-
 xempla Pomerani, Ione, Menij, et plurimorum a-
 liorum, qui odorem noticiæ Christi manifestant in
 omni loco. Neque unquam deest Dominus, qui det
 incrementum frugibus iusticiæ nostræ. Ego, si lice-
 ret mihi dare consilium, consulere, ne omnino
 diuine uocationi resisteres: maxime cum ad ea lo-
 ca uocaris, ubi antea non est plantatus, fundatus
 & eru-

& eruditus Christus. Neq; hoc debent impedire
 tui, quin & ipsi tenentur etiam pro fratribus suis
 animas, & omnia impendere, ut omnes saluos fa-
 ciant, omnes lucrentur, & ne unus pereat de pusil-
 lis illis: ita tamen, ut liceat illis, ubi alibi plamaue-
 ris, aut rigaueris, & iam radices misit Christus, re-
 uocare te: ut substituas tibi in alijs locis Timotheos
 *quàm quod non possum amplius currere & ir-
 rumpere in hanc iam conflagratam æternis igni-
 bus Sodomam, & unum aut alterum ex filiabus
 suis eripere. Christus in cruce, in ultimo mortis
 & uitæ discrimine positus, tamen latronè ex lanie-
 na & carnificina sathanæ eripit. sed de hac re sa-
 tis. Fortè aliquando, si uolet Dominus, plura co-
 ram. Oro te tantum, mi Spangebergi, ut quando
 iam diu satis concessisti infirmitati quorundam, et
 factus cum infirmis infirmus, & cum illis pro mor-
 tuis diligenter fudisti preces, ut sinas aliquando,
 mortuos in Domino: & si nolunt conualescere ex
 hac infirmitate sua, ut sinas mortuos sepelire mor-
 tuos suos, aut sese cum illis abdere in se-
 pulchra. Bene Vale,

1542.

G

Doctrina & pietate præstantis. viro, D.
Ioanni Spangenbergio, Ecclesiæ Nor-
thufiensis episcopo, fratri in Chri-
sto charissimo & notissimo,
Fridericus M.

Gratiam & pacem à Deo patre, & Domino
nostro Iesu Christo. Accepi binas literas tuas, a-
manissime & doctissime Spangenbergi, quarum
postremis inscriptum erat, Friderico, &c. amico cha-
rissimo, licet ignoto. Quid uerò hoc noui, mi Spang-
enbergi? An ego ignotus sum, à quo tot literas ac-
cepisti? Cui tot Psalmos, tot hymnos, tot epigram-
mata doctissima, doctissimus inscripsisti: et in cuius
ego sinum omnes meos dolores, gemitus, suspiria,
rursus gaudia, risus & exultationes cordis soleo ef-
fundere: & omnia ea quæ tot annis ad me scribis,
sanctè seruo: & tu te dicis ignoto scribere: de quo
ego iactare soleo, te mihi & me tibi notissimum es-
se? Verum de hoc uultu paruo, & cadauerosa fa-
cie, ac caluo capite te scribere dices, quem non ui-
disti: sed nec ego illum uidi nisi in speculo, et ubi o-
lum placidum esset mare. & ego me in mari cõtem-
plabar, umbra fallacissima et statim euanescente.
Sed condono tibi & hoc, & omnia peccata, pro-
pter merita tua cum de me, tum de Ecclesia sancta.
Date 1546, die Stephani.

Habeo tibi gratiam pro uersibus, quibus inclu-
sum

sum est amicū donum de incendio urbis, & bello Mezenij.

Eruditione & pietate præstanti uiro, M. Ioanni Spangenbergio, Northusianæ ecclesiæ fidelissimo pastori, amico suo ueteri & probato, Fridericus M.

Gratiam & pacem à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. Reddite sunt mihi literæ tuæ, simul & Margarita illa uerè Euangelica. Per legam, cum uacuum fuerit, cum doctore Crucigerro, cui datum est hoc negocium probandorum scriptorum in hac urbe: & quicquid statuetur, rescisces. Nolumus spernere Prophetias, neque extinguere spiritum. Imò quicquid in restitutionem domus Domini instrui & meditari potest, facile inferemus sacro edificio. Nouarum rerum hîc nihil habemus, nisi quòd hodie D. doctor Ioannes præclarissima oratione commendauit nouum re-
 ctorem M. Casparum Bornerum, uirum ad bona studia exornanda mirum. Lipsiæ.

Optimo & uerè pio cōfessori D. Iohanni
Spangebergio, Northufianæ eccle-
siæ Christi pastori, fratri suo
in Domino charissimo,
Fridericus M.

Gratiam & pacem à Deo patre nostro, & Do-
mino Iesu Christo: & ualeat mundus iste, qui in
maligno toto positus est, cum omni sua gratia &
pace, quam nec habet, neq; dare potest. Non est
ulla causa, mi ornatissime Domine Spangebergi,
cur irascaris contra morbos & infirmitates meas,
quæ me quotidie conficiunt. nam non sunt ad mor-
tem, sed ut filius Dei glorificetur per eas: nisi inui-
dere ei uolumus suam gloriam: aut non ferimus, ut
mortale hoc induat immortalitatem. nam siue mo-
rimur, siue uiuimus, Domini sumus. et uester Deus
enim, qui noster etiam Dominus & Deus est, quid
non operabitur nobis in bonum, ut cumq; uideatur
nobis aduersum? Quid enim habemus, quod nõ est
eius, qui suo uerbo creauit & restituit omnia? Et
uocat ea quæ non sunt, ut sim: qui non est mortuo-
rum, sed uiuorum Deus: imò uita ipsa, & lux ho-
minum.

Certauit uobiscum, mi amantissime & doctissi-
me Spangebergi, per annos uiginti quinq; bonum
certamen. iam tandem cursum consummaui, & ha-
ctenus salua manet & inuisa fides & ueritas Iesu
Christi:

Christi: & sum meo, quantum potui, functus ministerio secundum mensuram, quam mensus est mihi Deus. Sed uerè uideo, quod seruus inutilis sum & fui, etiamsi feci quod facere potui. Et si quid feci, non ego feci, sed gratia Christi, qui operatur omnia in omnibus, quae in me uacua non fuit: & nunc ignoscit etiam delicta iuuentutis meae, ignorantiones meas, negligentias & reliqua peccata, quae sunt supra numerum arenae maris. Sed in me uult uobis ostendere diuitias bonitatis suae, & exemplum quod facturus sit in omnes eos qui credituri sunt in illum per Christum. Non abijcio ullam gratiam Dei. Tantum Deum, tantum Regem, decent tanta gratia, tanta bonitas, tanta clementia. Etsi ego indignus sum qui accipiam: tamen ille non est indignus, ut uocetur clementissimus. sicut & uersiculi tui in misso nuper ad me Psalmo habent:

Sed bonitas Domini aeternos perdurat in annos,

Et sine fine dabit iusticiam atq; fidem, &c.

Obambulo adhuc, ago quantum possum officium pastoris, admoneo, dirigo & urgeo etiam reliquos confratres, quos certè adiunxit mihi Dominus si delisimos: & quantum possumus, una manu bella gerimus, & profligamus impediētes opus Domini: altera aedificamus, & qualicunq; modo domum Domini restituimus. Cùm Paulo cupio esse cum

G 3 Christo,

Christo, & certe nihil melius: tædet enim me huius uitæ, et satis uidi mundi improbitatem, qui nullam suscipit disciplinam: & cum Christo scio uenisse me propterea in hanc horam, ut quando cūq; destruat corpus peccati, ex hac hora saluet: & habeat sibi serpens in carne mea incorruptibili suam uenenam, meum peccatum, corruptionem, putredinem, mortem, & totum illud uirus: & habeant sibi similes sua labra lactucas, & comedat terram omnibus diebus. Maledictus ille, qui ambulat super pectus suum. So will ich dann sagen, Wan ihr mich fragt, wo ist mein unflat hinkommen, sind, todt, hell: id est, si me in nouissimo iudicio interrogaueris, Quid corruptio et illius tuæ naturæ peruenit, nimirum peccatum, mors & infernus? Respondebo: Diabolus hæc deuorauit: manebit ille nouus homo filio Dei similis, qui secundum Deum creatus est.

Te uerò oro, obtestor & adiuro, mi doctissime & fortissime Spangenbergi, quando uides nos cum emerito Dauide non posse exire ad bella Domini, sed secedere ad præsidium: ut interim reliquum belli contra incircumcisos Philistæos, seditiosos Absolonitas, & reliquias portarum inferni, strenue perficiatis, & pugnetis fortiter, strenue & uiriliter. Certa est uictoria: & confossus est dux belliciosorum tribus lanceis, & uictus est princeps mundi.

mundi. Et si qui cadunt in hoc praelio, nusquam est
 mors speciosior, dulcior, præclarior, gloriosior,
 quam cum tam o rege Christo cadere & resurge-
 re. Cecidimus uno die Hagenoæ, Vrbanus Re-
 gius & ego sed uicimus, quando certi sumus ui-
 ctorem & triumphatorem esse Christum. Cecide-
 runt Eobanus Hessus, Grynæus, Capito, Polyan-
 der: sed uictores iam, conculcato & confosso ho-
 ste per Christum, existunt. Imò non ceciderunt,
 sed in uictoriam & uitam irruerunt, & illud
 Psalmi canant: ipsi obligati sunt, & ceciderunt
 nos autem surreximus, & erecti sumus, &c.

Psalmos tuos pœnitentiales, & alios quos ad
 me misisti, quotidie penè lego: & ualde delectat
 me, Spiritum sanctum loqui in Ecclesia uarijs lin-
 guis & sonis, in Psalmis, organis, & omnis gene-
 ris modis & uocibus. Datæ 42.

Eximia pietate & eruditione prædito
 theologo, Ioanni Spangenbergio, Super
 attendenti comitatus Mansfeldensis pri-
 mario, domino suo uenerando, Io-
 annes Forstherus superatten-
 dens Mersburgensis
 S. D.

Edidit Iacobus Ratz, concionator in Neunstat
 G 4 oppido,

oppido, libellum Germanicum, cuius titulus est, Von der hell. in quo aliquot locos obscuriores explicat, maximè uerò de descēsu ad inferos. de quo, cum Erphordiam transiens, ibi in bibliopolio percontarer, fortè assistebat mihi, qui se bibliopolam dicebat, & ciuem Islebiensem, & habere domi exemplaria quædam adfirmabat. Rogabam, ut per occasionem mihi duo aut tria exemplaria Mersburgum mitteret, pro pecunia. Quod cum interea temporis, dum hic fuit, non fecerit: Lipsiæ percontari curauit per amicos de libello: sed non est inuentus. Quare cum obiter apud illustrem principem Georgium ab Anhalt, & c. mentionem eius facerem, rogauit me uehementer, ut tuæ excellentiæ scriberem: se enim uelle curare nunciū, qui ad te literas perferret. Ego uerò, etsi planè tui nullam noticiam habeans, licet uiderim & audiuerim te olim cum adhuc Northusij ageres: tamen obtemperare Principis petitioni uolui, per suassimum habens de tua humanitate, quòd id officij uel principis optimi nomine haud facile detrectaturus sis, atque duo exemplaria aut tria hoc nuncio mittere: in hoc & Principi illustrissimo, & mihi haud parum gratificaturus. Valeat tua excellentiæ feliciter, & eam Christus suæ Ecclesiæ multos annos conseruet saluam & incolumem. Datum Mersburgi, 9 Aprilis, 1548.

Eccle-

Ecclesiæ Dei in comitatu Mansfeldenfi, Philippus Melancthon S. D.

Ecclesia inde usq; ab initio memoriam tradidit
 et eorum qui præcipui doctores fuerunt, et gene-
 ris doctrinæ: ut sciret posteritas, quam doctrinam,
 per quos traditam, quibus confirmatam testimo-
 nijs uel iudicijs accepisset: et normam certam ha-
 beret, ad quam conferret sententijs sequentium
 doctorum. Ita Irenæus Polycarpum citat, qui fuit
 auditor Ioannis: et Basilius nutricis testimonium
 celebrat, quæ audierat Gregorium Neocæsariens-
 sem, de trib. personis diuinitatis. Et cum in Eccle-
 sia Antiochena, quæ à Petro apostolo doctrinam
 acceperat, et fuerat præcipua schola, Samosate-
 nus audacissimè corrumperet dictum in Ioan-
 ne, *ὁ ἀρχὴ λέγει ὁ λόγος*: opposuerunt Malcthon
 et Dionysius (alter Antiochenæ ecclesiæ, alter A-
 lexandrinæ) testimonia tradita per Apostolos, et
 eorum auditores. Hanc diligentiam conseruandæ
 memoriæ ueterum qui rectè docuerunt, et eorum
 monumenta custodiendi utilem esse posteritati, ne
 quaquam dubium est: quæ etsi longo tempore in-
 termissa est, cum nec una uox doctrinæ certa esset,
 et pastores muti essent, ac nequissimis summum
 gradum, uidelicet munus docendi cessissent, qui
 fabellas ad quæstum accommodatas circumfere-
 bant:

bant: tamen nunc magna cura reuocanda erat. In
 publicis monumentis Ecclesie & Republice an-
 notare debeant. per quos uiros emendata sit quo
 libet loco uox doctrine, & quorum iudicio singu-
 li approbati sunt. Habuit autē Ecclesia uestra gra-
 uem & honestissimum senem Gutelium, qui initio
 puram doctrinam nobis tradidit. Postea de Luthe-
 ri iudicio senex uenerandus Ioannes Spangenber-
 gius Ecclesijs uestris præsuit, cuius extant libri:
 ac fuisse eum probatum reuerendo domino Lu-
 thero, D. Langio Erfordiensis, D. Pomerano, &
 ceteris in tota Saxonia docentibus, meministi. Ut
 igitur posteri sciant, uos habuisse hunc testem ue-
 re sententiae, & custodiant doctrinam ab ipso ac-
 ceptā, ut iubet Paulus depositum fideliter custodi-
 re: hortor uos, ut eius nomen & administratio-
 nis tempus in monumentis uestris annotetis, &
 scripta conseruari curetis. Valde metuendum est
 in his ruinis imperiorum, maiores Ecclesie dila-
 cerationes secuturas esse, in quibus poterit uide-
 ri, quorum fuerit eadem sententia: & probandi
 doctores tanquam norma sequendi erunt. Iussi
 igitur & hoc carmen edi, ut memoria Spangen-
 bergij diuturnior sit, & ut doctrinam eius magis
 amplectantur iuniores. Est autem laudanda pie-
 tas Mencilij, quod hanc historiam recitauit, ut
 suam erga fidelem pastorem obseruantiam decla-
 raret:

varet: & ut cæteris ostenderet concordiam in Eccle-
 sia & schola uestra, & mutuam omnium docentium
 beneuolentiam & fuisse & esse. Id exemplum &
 cæteris utile est. Etsi autem præcipue Dei benefi-
 cium est, quod habetis multos uiros honestos &
 concordēs in Ecclesijs & scholis uestris: tamen &
 Spangenbergij modestia multum ad concordiam
 proderat. Hic cum eruditione & multis uirtu-
 tibus excelleret: tamen ab ambitione alienissi-
 mus erat. Et candor in eo erat eximius. Mencilii
 uerò scitis & amea benemeritum esse uestræ Ec-
 clesiæ. Huius officium in hac historia etiam candi-
 dè probare uos decet. Bene & feliciter ualete:
 idibus Decembris, 1550.

Reuerendo uiro, pietate eruditione &
 uirtute præstanti, D. Ioanni Spangen-
 bergio, pastori & superintendenti
 Islebiensi, amico & fratri ob-
 seruando & charissimo,
 G. M.

S. D. Quæ sit sententia nostra & illustris-
 simi Principis Domini D. Georgij ab Anhalt, & c.
 cum ea de re contulimus in causa mulieris, quæ li-
 teras reddidit, intelliges ex literis publicis Cōsisto-
 rij. Mihi hoc placet, ut maritus ipsius: cum sub ue-
 stra u-

stra iurisdictione sit, & ut audio, præsens sit) conijceretur in carcerem: & statuerentur tandem aliqua exempla, in tam nepharios & flagitiosos homines. Quia in re ualde negligentes uidemus ferè magistratus omnes esse. Itaque polluta terra incestis & scædis libidinibus, necesse est oriri horrenda bella, famem, pestem, & alia mala, quibus interrim purgetur. Sed nos in nostro ministerio sumus uigilantes & seduli. Bene uale, mi frater charissime. Mersburgi, Prædic. Cal. Februarij, 1548.

Viro opt. ac doctiss. D. M. Ioanni Spangenbergio, uerbi Dei apud Northufanos ministro, amico summo suo, G. M.

S. Breuitatem literarum eadem ratio, qua tu ueteris, uir humanissime, excusabit. Non minus enim parum commoda ualetudine ab iisdem Paschali-bus ferijs, quam tu, ego quoq; nunc utor. febris quidem nondum inuasit: sed languet tamen totum corpus, ac ad cibum nauseat stomachus: suntq; alia plurima imminentis morbi indicia. Neque tamen scholasticus labor quicquam mihi imminuitur: imò ex discipulorum frequentia quotidie augetur. Confluunt enim nunc magno numero studiosi pueri. Poterant quidam hypodidascali multum leuare laborem:

laborem: sed pauci admodum sunt, qui serio urge-
ant suum officium, nisi ego præsens monitor sem-
per adsistam. Itaq; totus ferè labor mihi incūbit,
quanquam decem habeam *σωέπυς*. Sæpius mi-
hi etiam molestiam auget hominum ingratitude,
qui pro immensis laboribus malam gratiam refe-
runt: sed nescio quomodo in hanc querelam dela-
psus sim, quam tu tamen pro tuo candore et humi-
litate boni confules. Bene uale: ac ualeitudinem u-
triusq; curet ac tueatur, in cuius manu nostra om-
nia sunt sita. 18 Aprilis, 1534.

Optimo atq; clarissimo uiro, D. Ioanni
Spangenbergio, Ecclesiastæ Northusa-
no, domino & amico suo in primis
obseruando, Erasmus
Reinholdus

S. D. Magnam mihi attulerunt uoluptatem
literæ tuæ, quas filius tuus Ionas proximè reddidit,
cū istinc rediret ad nos. Nam quòd sæpe in animo
meo optaui, ut tecum propter singularem pietatē
& studium ueræ doctrinæ in Ecclesiis et propter
multiplicem eruditionem in omni genere artium
contraherem amicitiam, id mihi abs te ipso abun-
dè iam oblatum est. Nam mercatores magnificūt
opes, & colunt, atq; amicitiam cum illis adiungūt

¶ CON-

Et conseruare student, unde comodum sperant, et
 presidium suarum diuitiarum. Nobis uero, quos
 opulenti despiciunt, qui nec dignitatem nec ueram
 uilitatem optimarum artium intelligunt, quid iu-
 cundius esse potest mutua inter nos amicitia, et ue-
 ra coniunctione animorum?

Quod autem filium tuum Ionam, commensa-
 lem mecum, mihi commendas, ego *topyleo* illam
 paternam magis nunc quam olim intelligo: quam
 Poeta in Aenea egregie pingit, cum inquit:

Omnis in Ascanio chari stat cura parentis,
 Habeo enim aliquot iam liberos, Dei beneficio,
 quos utinam possem ad pietatem et gloriam no-
 minis ipsius educare. Sed de filio Ione possum hoc
 uere affirmare, cum propter insignem ueracun-
 diam atque modestiam, studiumque in bonis literis ue-
 hementer amari. Fuit et alius filius mihi iam diu
 cognitus, quod aliquando ex me publice audiuit
 Euclidem. Gratulor tibi clarissime uir ex ani-
 mo, tales filios, qui quidem et pietatis studiorum
 tale edunt specimen, ut maximam spem de se pre-
 beant Republice. Si quid possum utriusque ipsorum
 prodesse ullo officio, nihil patiar in me desidera-
 ri: id quod debent tibi omnes boni. Habeo tibi
 gratias et pro uersibus, et pro caseo, quem attulit
 filius. Meum erit, data occasione declarare gratiam
 animi. Calendarium, quod edidi ante annum, re-

texo nunc, ut separatim excudatur Lipsiæ: et adij-
 cito ea quæ tunc ob importunam festinationem bi-
 bliopolarum cogebam omittere. Vellem me abs te
 liberè admoneri, quid uel addendum uel emendan-
 dum, aut quid de tota tractatione uideretur. Mea
 coniunx tibi, et ornatissimæ tuæ uxori, optat ui-
 cissim salutem. Bene ac feliciter uale. Vitebergæ,
 in Vigilia Thomæ, 1544.

Valde optarim, me honorum uirorum ope pos-
 se adipisci scriptum exemplar Censormi, de Nas-
 tali die.

Opt. ac doctiss. uiro, D. Ioanni Spangen-
 bergio, Northusensium parrocho,
 amico summo suo, G. M.

S. D. Nisi iocari te uiderem, nõ leuiter me offen-
 disse proxima tua epistola. Quomodo enim nõ do-
 lerè, tibi uiro doctiss. et absq; dubio sincerè candi-
 do, tam sinistra de me incidisse suspitionè? Egõ ne
 Spangenbergij amicitia fastidirem, de qua etiã sape
 apud amicos me iactito? què quoq; inter meos cha-
 rissimos principem habeo? Quare uide, ne satis sit,
 quod ex literarũ intermissione colligis. Neq; enim
 eum te esse arbitror, qui ex literarũ officio amici-
 tiam metiare. Excellens atq; perspecta tua erudi-
 tio, pietas et fides, quib. meus erga te animus niti-
 tur, firuora sunt fundamèta, quam quæ per litera-
 rum uel missionè uel intercessionè aut confirmari

aut

aut labefieri conuelliq; possint. At cogor tamen fa-
 teri, esse partem literarum officium. Quare si bac
 in re peccatum est, dabis hoc aut nostris occupa-
 tionibus, aut (ut fatear) negligentiæ. Quæ tamen
 talis est, ut quanquam ad scribendum paulo sim-
 tardior, nunquam tamen talium amicorum obli-
 uionem obrepere sinat: quam tui gratiã apud me,
 & memoriam honestissimam tuam, & optima
 exercitia atq; scripta, dum ea subinde contueor et
 relego, quotidie serè excitant & renouant. Me
 enim, cui ista scribendi carminis facultas à Musis
 denegata est, tua atq; aliorum similium scripta eo
 magis delectant. Quare rogo, ut sic pergas tuas
 lucubrationes nobis communicare. Eclogæ Vir-
 gilianæ imitatio, & febris, atq; alia, non tantum
 grata sunt: sed & exemplo scholasticis nostris e-
 runt, qui hoc tempore in scribendo carmine exer-
 centur. Petrum Suederum Pomeranum, homi-
 nem pium & doctum, tui habes studiosissimum
 omnino: qui ad maiora exercitia, cum in nostra
 schola rationem conscribendorum carminum do-
 ceat, tuo exemplo inuitatur: quæ uelim interdū
 à te prouocari. Puer, quæ tam opere mihi commen-
 das, te ipsa experietur, quæ tua apud nos sit existi-
 matio atq; autoritas. Bene uale uir doctissime, cum
 omnibus tuis, quos salutari cupio diligenter. 6 Ca-
 lend. Martij.

De Eobano Hesso, rege nostro, rogo facias me
certiorem, quid agat, quid ualeat, &c. habes enim
tanquam uicinum.

Clariss. ac doctiss. uiro D. M. Ioáni Span
genbergio, pastori Eislebiensi & super-
attendenti Ecclesiarum comitatus
Mansfeldensis, domino & a-
mico suo obseruando,
G. M.

S. D. Hic adolescens, qui reddit literas, ludima-
gister est in oppido uicino, ingenio bono, & mori-
bus ualde modestis: & cum Ecclesiasticam condi-
tionem ante aliquot menses peteret, à nobis exa-
minatus, aptè et disertè ad interrogata de fidei ar-
ticulis respondit, ita ut ei spes sit facta à nobis de
cōmendanda ei aliqua Ecclesia. Quia autem iam
parochia in pago Golbick uacat, & eius patrona-
tus ad illustres Comites in Mansfeld pertineat, &
iam antea ab illustri Comite Gebhardo T. H. per
litteras ante duos menses commendatus est, ut illi
per te prospiceretur, rogo ut bonū adolescentem
in hac causa tuues, etiam propter nostram cōmen-
dationem: cuius tamen uirtus & eruditio per se me-
retur, ut eius habeatur ratio. Deinde etiam rogo,
ut mihi mitas cautionem illam Germanicè per te
translatam, cum alijs que à te edita sum, de qui-

H bms

Bus hesternā die inter nos facta est mentio. Bene
uale, uir ornatissime. 27 Ianuarij, 1548.

Et pio & docto uiro, domino Ioanni
Spangenbergio, amico suo ueteri,
Georgius Aemilius

S. D.

Cum mihi Magister Oeta, suam operam in per
ferendis meis ad te literis ultro obtulisset, non po
tui praeferere, quin eo proficiscēte, aliquid ad
te literarum darem. Iam diu enim optaui mihi oc
casione aliquam dari ad te scribendi, cum pro
pter amicitiam nostram, tum uero ut ea ratione ui
cissim a te aliquid literarum extorquerem. Porro
cum mihi proximē promiseris tuos uersiculos, ani
dē eos penē singulis horis expecto. Quare te ro
go, ut praestes id quod promissisti, & tuis promissis
satisfacias. Decet enim, praesertim illos qui sacra
Pieridum nocte dieq; colunt, promissam seruare fi
dem, nec fallere quenquam. Sed spero te facile fa
cturum esse hoc, quod recepisti facturum. Bene ua
le. Mitto ad te carmen meum, scriptum cuiusdam
Magdeburgensi, quod quidem principio ad te scri
bere constitueram: sed postea coactus inopia tabel
liorum, alteri misi. Carmen illud sigitabis à Chri
stophoro Ruellio: nam eius literis inclusum est. Re
scribe mihi uir optime, & breuitatem boni
consule. Vale, Ienae 1555.

Petrus

Petrus Plateanus D. Ioanni Spangenbergio theologo.

S. D.

Et ante ea ex Iani Cornarij, uiri eruditissimi, literis existimationem de te concepti non uulgarent: eam proxima tua epistola non confirmauit modo, sed uehementer etiam auxit. Plena enim erat elegantie, humanitatis, modestie, officiorum: quae tanto mihi in te fuerunt iucundiora, quanto magis ea hodie in quibusdam Theologis desideramus. Tuam igitur mihi amicitiam uirò delatam (quam intelligo mihi ambiendam fuisse) toto animo arctissime complector: meque uicissim, ut tui gregis albo inscribas, uehementer expeto. Ex carmine tuo hoc facile intellexi, te nostratia studia minime spernere. Utinam ad eum modum multi Theologi essent occupati, potius quam profanis negocijs se miscerent, mitius sanè multi de illorum ambitione quererentur. Cognomen tuum, Hassia te nostra oriundum declarat: hoc iam aliud est, quod te mihi cariorem reddat. Olim enim diu apud Marpurgum uixi, & nuper ibi liberali principis Philippi stipendio Rhetoricen publice docui: nec memini me usquam uixisse usquam libentius. Præterea Medicinam auspica tus, Ioan. Megapo, clarissimo medico, ciuetuo, sum usus præceptor. Hæc ad eruditissimam epistolam

H 2 tuam

tuam pauca subito rescripsi. eram enim occupatissimus: aliàs accuratius. Vale, & officiosè meis uerbis Iano Cornario salutem dicit. Cygneæ, Idibus Augusti, 1535.

D. Mart. Luthero, M. Bucerus

S. D.

Posteaquam nostri exhibuerunt articulos de forma pacis, deliberatio Cesareæ Maiestatis legati & pacificorum retracta est in diem undecimum Martij. Postea, exhibuerunt duas declamationes, quarum altera legato etiam contumeliosè scripta erat: altera mitior, quæ spondebat pacificatores actiuos esse, ut fiant induciæ aliquot annorum: & interea ingressus instituatur, in quibus deliberetur de concordia Ecclesiarum & doctrine. Nam Imperator iam non facit synodi mentionem, nec ullam futuram esse sperat. Eam ob causam si uera narrat legatus, tergiuersanti Pontifici succenset. Nostri adornant responsionem: & fortasse præcisè dicent, quas conditiones accipere possint. Nam præparato opus est, ne nostri imparati opprimantur: synodi non fient. Et adhuc quidem speramus tranquillitatem. Initio hîc erant atroces sermones de Turcis, nunc subito consulescunt: & dicuntur induciæ factæ per Gallum. In Belgico sunt magni apparatus, & non obscure minantur N. Regi. Sed multa alia suspicantur. Deniq; nihil possum de Republica

blica certi scribere. Quare rogabis Deū, ut ipse gubernet & seruet nos. Macedo propter uariolos non prodit in publicum: sed iudicant à morbo nihil esse periculi. De te interrogat, quoties ad eum uenio, teq; amanter iubet salutare. Narrabat enim mihi nuper, se Deum precatum esse, ut uitam sibi proroget: si fiet, profuturum Ecclesiæ id spero. Bene & feliciter uale.

Deus seruet & te, & uniuersam familiam tuā. Salutant te reuenter D. Pontanius, Sturmīus, & alij. Dat. e 14 Martij. Et ego reuerendæ paternitati tuæ salutem precor, ac diurnam ualetudinem, qui adhuc admodum afflictis Ecclesijs prodesse possis.

Cuiusdam ingeniosi & docti iuuenis epistola.

S. D. Charissime pater. Etsi magno in dolore sum propter indignationem tuam, teq; oro propter Deum, ne paternam beneuolentiam tuam erga me deponas: tamen si coram spectator esses totius uitæ meæ, minus sperarem fore offensionis. Certè uitam amittere malleim, quàm tuam beneuolentiam. Illa etiam quæ de uestribus scribis, non me iubere acciderum: & deinceps ero cautior, & curabo ne uel tuus uel quorumlibet honestorum oculi offendantur. Scio me & propter mandatum Dei, & propter naturæ ordinem, debere obedientiam &

ant aliorum

2 H 3 tiam &

tiam & reuerentiam parentibus. Tibi autē copius
 debeo, quia multa maiora beneficia à te accipio,
 quàm alij filij à suis patribus. Eximia liberalita-
 te præbes mihi sumptas ad optima doctrine stu-
 dia colenda, meq; curas ordine & rectè erudiri in
 ijs disciplinis quæ sunt uera ornamenta & lumen
 uitæ. Talem patrem si non toto pectore uenerer,
 monstrum essem, indignissimum consuetudine ho-
 minum. Rursus igitur te uehementer oro, ut si
 quid feci negligentius, mihi remittas: & bona fi-
 de proquitto, me in omni officio fore diligentio-
 rem: & perfecturum summa cura & pietate, ut
 mores & studia mea primum tibi, deinde alijs ho-
 nestis hominibus probentur. Sepe audio, om-
 nem dolorem naturæ hominū summum esse (eum)
 qui in parentibus existit, propter malorum cala-
 mitates & delicta. Et hanc reglæ impressū De-
 us naturæ hominum, ut sciamus ab ipso & nos
 & ipsum dolore affici propter nostras miseras.
 Vicissim igitur filij parentibus pro tanto amore
 mutuuum amorem debent: & iustissimum est, nos
 summa uigilantia cauere, ne parentibus, alioqui
 operatis cura & mæstitia, augeamus dolores. O-
 ro autem Deum, conditorem generis humani, ut
 me & te, & charissimam matrem, & dulcissimos
 fratres & sorores, seruet incolumos. Bene
 uale: die 9 Iulij.

parentibus

hunc
in natura

ps

A. cum

etiam

Gcora

Georgius Dei gratia Princeps in Anhalt, &c. coadiutor in spiritualibus ecclesiæ Mersburgensis, ac Præpositus Magdeburgensis, &c.

Egregio uiro D. Iohanni Spangebergio, pastori ac superintendenti Northusianæ Ecclesiæ, amico nostro perquam dilecto.

Gratia à Deo patre, & Domino nostro Iesu Christo. Grata nobis fuerunt lucubrationes tue in aliquot pijs conciones à te editæ, ac nobis missæ, doctissime Spangenbergi. Sed non sine animi commotione literas tuas, quibus de quibusdam, qui sui gregis homines seducerent, continebatur, legimus. Neque enim nos talibus exemplis scandali plenis, leuiter angimur, cum passim miseris animis, precioso Christi sanguine expiatis & redemptis, per impiorum perniciosos ac temerarios conatus imponi, ac denuò eas pessundari cernimus. Vanam nos quoq; ab isto grauissimo malo possemus esse securi & immunes: ac non inter nostros etiã interdum huiusmodi exëpla, sed egerrimè ferre cogere

H 4 nurr.

mur. Atqui si politicus ordo hac parte suum officium diligentius aliquando recordaretur, certo sumus persuasi, etiam ex animo optarem, nec adeo usq; cursus uerbi Dei impediretur. Nos, Christi saluatoris benedictione, de hac re deliberabimus, an aliqua ratio possit iniri, qua uerus Dei cultus in illo Comatu institui, ac tales feces excipari queant. Rogabimusq; caelestem Patrem, ut is ad pia nostra consilia pro salute Ecclesiae suam gratiam largiatur. Interim cupimus nostra instituta omnia pijs tuis precibus candidè commendata esse. Bene uale, dilecte Spangenbergi. Datae Mersburgi, die Iouis post Epiphaniæ .7 Ianuarij, 1546.

Idem eidem,

Grattiam & pacem à Deo patre, & Domino nostro Iesu Christo, Amen. Literas humanitatis tuae, quibus & de incuria typographi, & de tactu rata tua cominebatur, intelleximus: nec leuiter de isto tuo malo, tangimur. Existimamus autem non incommodam esse rationem subleuandi damni si ad suspectam illam cautionem de usitatione Mariæ, tua manu le flores tantum admoneretur, quod illa te nescio à typographo sit inserta: ideo liberū illis de lectione istius hymni iudicium relinqui. Sic enim fore speramus, ut quod residuum est exemplarium, facilius extrudatur. Quod ad nos attinet, possumus ferre ut uiginti exemplaria per occasionem

eationem ad nos mittantur. Recipimus nos ope-
 ram daturos, ut quam commodè poterum in no-
 stra diocesi parrochis uendita dissipentur. Fuit
 preterea apud nos Doctor Martinus Lutherus, à
 quo sacro ordinationis mysterio per impositionē
 manuum mitati sumus. is fecit tuæ humanitatis
 honorificam mentionem. Illud ut nobis placuit, ita
 pollicemur T. H. non solum hoc, sed etiam alio offi-
 cij genere benignam & gratiosam uoluntatem.
 Interim commendamus nostra negocia, quæ pro
 Ecclesiæ incolumitate suscepimus, uestris pijs pre-
 cibus. Bene ualeat tua humanitas. Data Mers-
 burgi, sabbatho post Sixti. Anno 45.

Clariss uiro, D. Ioanni Spangenbergio,
 &c. suo chariss. in Christo patri ac
 Domino, Ioannes Reiffen-
 stein, &c.

Gratiam & pacem à Deo patre, & Domino
 nostro Iesu Christo. Iucundissimæ mihi literæ
 tuæ fuerunt, doctissime ac clarissime Spangenbergi.
 Testamur enim, te mei memoriam, qua breui
 conuersatione cum his præsens apud nos esses ute-
 baris, retinere. Accepi commendationem, de Basi-
 lio Michael cue Northusano. Et quod ex me con-
 siliū potissimum queris, intelligo tuam erga me
 beneuolam uoluntatem & humanitatem. Ego ue-
 rò etsi ingenui tenuitate & ruditate tam grauium

H s causa-

causarum satis metior: tamen explorato iudicio
 no tri consistorij, proposita causa confidentius ti
 bi eiusdem consilium aperiam. Atque doleo istius
 boni viri calamitosam conditionem. Sed exempla
 illa, noua hic nobis non sunt, & coram nostro tri-
 bunali ea crebro conspiciamus. Nosti hac mundi se-
 nestra Sathanam, illius tanti ordinis non leuem ho-
 stem, illum miserum sexum nescio ad quæ non scan-
 dala exagitare.

Ceterum quod ad rem attinet, incertum est, an
 nostra Ecclesiastica iurisdictio ad Northusanos
 extendatur: cum non dubitetur iurisditionem i-
 stius loci seculari (ut uocant) ad Duces Saxo-
 niæ pertinere. Deinde in hoc casu non reperiun-
 tur cause sufficientes procedendi in diuortium:
 ita ut alteri parti, innocenti forsitam, libera fa-
 cultas relinquatur uel ducendi, uel nubendi. Ori-
 tur omne dissidium inter has partes (si recte me-
 mini) aut ex bonis dotalibus, aut ex donatione
 propter nuptias: & quod illa muliercula in re fa-
 miliari, & cura mariti, seu etiam liberorum ui-
 deatur esse negligentior. Consilium igitur adhuc
 esset, tentare inter eos reconciliationem certa ra-
 tione per cautionem aliquam, aut alium modum,
 quam circumstantiæ existimabuntur requirere.
 Si tamen senatus Northusianus, consensientibus
 & compromittentibus partibus suæ iurisdictio-
 ni con-

ni consistorium remitterent, non denegaretur iisdem partibus iusticia: seruato iudiciario processu, qui in ducatu receptus, & per constitutiones uerbo Dei conformes, ac moribus his non tam commodas atq; etiam necessarias ordinatus est. Credo sic tandem istius boni uiri incolumitati ac saluti paruulorum suorum posse consulti. Nihil hic certi definitio, charissime domine: uos perspexeritis optime, quid cause & partium ratio patiatur. Volui hæc ad postulationem tuam, quantum ego quidem iudicio nostrorum superiorum edoctus, & casibus quotidianis expertus sum, breuiter respondere: non quòd illa tanquam Apollinis responsum amplecti, sed potius aliorum etiam sententias rogare debeas. Hinc bene ualeas in Christo saluatore nostro, quem pro me piè inuoces, ac me tibi perpetuò commendatum habeas. Dateraptim, in uigilia Trinitatis, Anno, &c. 46.

Georgius Princeps in Anhalt, &c. reuerendo uiro D. Iohanni Spangenbergio, &c. pastori & superintendenti ecclesiæ Eislebienfis, nostro in Christo dilecto.

Gratiam et pacem in Christo saluatore nostro. Humanissime uir, literas tuas legimus, in quibus uobis commendas hominem optimè literis institutum,

stitutum, Ioannem Rincken. Quantum ad hoc negocium attinet, quod scribis, prouinciam notariatus aliquando uacaturam, & discessurum ab hoc officio M. Ioannem Reiffichneider: hactenus nihil ea de re constitutum est, nec suum animum patrefecit M. Ioannes. ad hoc in suo ministerio perseverat. Cum autem non sit in nostra, sed aliorum potestate, recipere alium in suum locum: multi sunt, quibus ante ea spes de hac conditione facta est. Ideo nihil certi & huic Ioanni Rincken, cui tamen summa gratia & clementia bene cupimus, respondere aut promittere poterimus. His breuibus nos & Ecclesiam Christi, quae iam non leuiter premitur, & omnia negotia Ecclesiastica, quae sunt grauissima, tuis pijs precibus commendamus. Bene & feliciter uale. Datae Mersburgi, 27 die mensis Iunii, 1548.

Idem eidem.

Gratiam & pacem in Christo. Accepimus literas tuas, humanissime uir, in quibus pro N. intercedis iterum. Ad haec autem tibi iam nihil respondere possumus. Etsi illi plus permissum sit, quam equum fuit: tamen tuis precibus fruatur, donec nostros Vuarndorsium miserimus. Quod fiet intra duodecim dies: ubi pro ratione negocij, & propter tuam intercessionem clemens accipiat responsum. His breuibus & nos & nostram Ecclesiam
tuis

tuis pijs precibus commendamus. Vate in Christo.
 Date Mersburgi, 5 die mensis Aprilis, 1548.

Reuerendo uiro, eruditione & uirtute
 præstanti, D. Ioanni Spangenbergio, gu
 bernanti Ecclesiam Dei in ditione illu
 strium comitum in Mansfeld, suo
 amico colendo, Philippus
 Melanchthon.

S D. Reuerende uir, & amice charissime. Hic
 Vuolfgangus Fulla Saltzburgeris, uir doctus &
 honestus est, & D. Iusto Mœnio & mihi diu no
 tus & probatus, poterit utiliter in schola uel in
 templo seruire Ecclesiæ Dei. Quæso ut eum com
 plectaris & iuues: bene collocabis officium. Ego
 nunc plura scribere non poteram, quia iter ingres
 surus eram ad quoddam scholasticum negotium.
 Quare des ueniam breuitati literarum. Tibi et fi
 lijs carmina mitto. Bene uale, die 19. Martij,
 quæ est cœnæ in Bethania cum La
 zaro resuscitato.

Cl-

Clarissimo viro, pietate, uirtute & eruditione eximio, D. Ioanni Spangenbergio, summo Ecclesiæ Islebianæ pastori & superintendenti, domino & amico suo in Christo plurimū obseruando & amando, Philippus
Bechius S. D.

Decet nos, qui Christiani dici aut haberi uolumus, pios & adflictos exules nido & tecto suo propter Euangelij confessionem pulsos, omni ope & auxilio adiuuare: eosq; uiris pietate, doctrina, & omni uirtutum genere præclarissimis, studiosè commendare. Quare non succensere nobis debes, uir clarissime atq; optime, quòd literas ad te meas, nullo uerborum lenocinio comptas, dare non erubuerim. Me namq; pietas atq; officium boni uiri, & Euangelij amans, sponte quasi impulit, ut Ioanni Valerino Deygero, amico meo summo, qui uarijs atq; infinitis propemodum ærumnarum atque miseriarum procellis expositus est, hac me a commendatione gratificarer: quam eo quidem animo te, quo scripsi, suscepturum esse, non d. fido. Commouebunt igitur te, mi doctissime D. Spangenbergi non mea solum, sed aliorum grauissimorum uirorum commendationes, quibus illi adesse quàm promptissimè uoluerunt. Puto autem illum

non mea uel aliorum commendatione solum esse
dignum, sed etiam tua & aliorum pietate, doctri-
na ac uirtute clarissimorum uirorum: cum summā
animi constantiam inter suas calamitates atq; mi-
serias, quibus ille discruciat, perpetuò retineat,
nec quicquam contra Deum illorum causa facere
statuat. Nam Euangelij confessionem atq; uocatio-
nem ad docendum omnibus rebus humanis, uitæ et
fortune anteferre debemus, si modò regni Christi
saluatoris nostri cohæredes esse uoluerimus. Qua-
re cum illius desertionem ex mandato factam esse
uideamus, meritò illum tibi quàm commendatissi-
mum habere debes. Habebis autem illum tibi sum-
mopere commendatum, si uel tua uel alterius uiri
opè & auxilio pro uirili quisq; sua liberaliter fue-
rit adutus. Cogitabis illius præcepti quod apud
Phocylidem extat, cuius uerba sunt hæc:

πρωτὸν δὲ σὺ θὺς διδῶς, μὴ δὲ αὐτοῖς ἐλθέμεν εἶπες.
πρῶτος αἰὲν χεῖρ ἔλκειο χεῖροντι παράχθ.
ἀστρον εἰς εἶνον δέξαι, καὶ τυφλὸν ὁδηγεῖς.

Sed non puto longiori sermone ad commenda-
dum illum, uel te potius hortandum, atq; tibi per-
suadendum, opus mihi esse: cum sciam ex alijs, te
erga peregrinos, præsertim tuæ familiæ homi-
nes, & exules etiam pios, semper esse quàm o-
ptime officium. Quare ut tandem concludam,
te mi

te mi humanissime atq; doctissime D. Spangenbergi, uehementer oro atq; obsecro iterum atq; iterum, ut late et benigne exulem iam prenominatū hospitij tui iure suscipere, atq; illi ad uaticum parumper præbere digneris, quò commodius ad suos liberos longè dulcissimos, Argentorati uitam agentes, redire queat. Sed non dubito, quum illi pro ueteri tuo more, sis omnem beneuolentiam Christi nomine, quæ dies noctesq; confiteris, exhibiturus, cum sis ueræ pietatis quàm amantissimus. Hæc sunt, quæ breuiter ad te scribere amici causa uolui. tu modò fac, ut quicquid à me profectū est, optime cōsulas, meq; et Valentinū tibi semp habeas commendatum. Vale, atq; in annos usq; Pythios cum omnibus tuis quàm felicissimè uiuas. Data Lipsiæ, subuò, Mense Octobri. 1549.

Pastori pio iuxtà ac docto uiro, D. Ioanni Spangenbergio, apud Northufanos concionatori, domino & amico non uulgari, Ioann. Stigelius Tyrigeta S. D.

Hæc tibi præmissa Spangberge diserte salute,
Mittimus imparibus uerba ligata modis:
Hinc ubi ceruleas flauis lauat Albis arenas,
Albis in Arctos qui uada uersat a quas.

Forssan,

Forsan, ut impressæ diuellis uincula cere,
 Vnde tibi hæc ueniat litera missa, rogas?
 Ne mirare, licet nullo tibi cognitus usu,
 Nec fuerim noto iunctus amore prius:
 Cum tamè ingenius fâncas Spâgeberge Camœnis,
 Quas odio nostro tempore uulgus habet:
 Cumq; sit inter se quiddam commuæ poetis,
 Non mirumus quorum tu quoq; sacra colis:
 Hinc mea Musa tue rumoribus excita fame,
 Ardet amicitie fœdus inire tua,
 Adde quòd hic qui nostra tibi Georgius offert
 Scripta sibi à nobis exigit ista dari.
 Nec prius à nobis discedere sustinet, ad te
 Quàm faciam imparib. carmina clausa modis.
 Hunc tibi, cum doctos ueneretur ametq; Poetas,
 Ingenuasq; artes sedulus ipse colat:
 Sic commendo, ut eum, qui commendabilis ipse
 Ingenio cultis moribus esse potest:
 Edita cum placida tua carmina memere retracto,
 Iudicio soleo sepe probare meo.
 Ingeniumq; tuum diuinis laudibus orno,
 Quòd tam a Musas sedulitate colat.
 Nam quamuis sacri tractet mysteria uerbi,
 Et doceat sumnu dogma salubre Dei:
 Non tamen Aonidum teneris fastidit in hortis
 Ludere, et ad ripas Pegasis unda tuas.
 Hinc tibi Pietæ referent bona præmia Muse,

Et ducent nomen posteritate tuum.
 Hinc merita ornabunt iuuenes tua nomina laude,
 Quos iam Parnasi per inga raptat amor.
 An quorum numero si me digneris habere,
 Non hos, quotquot erunt, ultimus inter ero.
 Interea aspiret dextrum tibi carmen Apollo,
 Sufficiens uires in tua uota, uale.

Clariss. uiro, Domino M. Philippo Melanchthoni, seruo & discipulo Christi fidei, fratri charissimo, Martinus Lutherus.

G. & pacem. Mittimus ecce propositiones Disputationum, optime Philippe, quas nostro rogatu digneris distribuere Theologiae candidatis: & simul nomine nostro inuitare omnes ad disputationem, die & loco nominatis. Non enim opus esse credo, is hic in ualuis figere, nisi tibi consultum uidetur, cum peregrini sitis, non in loco Vniuersitatis. Cum ueneritis autem, inuenietis in ualuis fixas, more & stylo solitis: tum etiam ad prandium solenniter uocabimus uos. licet (ut nostri) cuperemus scire, quot uestrum sint ueniri. Erit Aula die 16 Crucis. Nos laeti expectamus uos. Nam nunc altera conuincio transijt innoxia: & in tribus diebus ne naturale quidem funus fuit.

Hodie

Hodie unum fuit, sed nihil ad pestem. Ex An-
 la nihil percipio de Synodo ista, quam significas.
 Fortè mysteria tanea nos studio calant. Et liben-
 ter ignoro tanta mysteria. D. Bruck hodie ad-
 uenit, quem cras adibo, si potero. Nam heri & ho-
 die perpetua diarrhoea laboraui: & debilitatus
 sum corpore, eo quòd somnus me fugit, & cibum
 nullum cupio. Et potu destituimur. Spero cras
 melius me habiturum. Quindecim sedes habui
 hoc biduo. Scribe mihi, an deuoraueris lite-
 ras istas Principis: quibus (ut scripsi) uehemen-
 ter fui, tua causa, perturbatus. Et quomodo ua-
 leas. Ego (ut legisti) suspectos coepi habere istos
 legatos tuos. Nosti perfidum & perditum illum,
 discipulum meum. Et habet ille multos communi-
 cantes, non dissimiles ei. Dominus gubernet & con-
 seruet te, Amen. Dominica post Baribolomai,
 Anno 1555.

Omnibus lecturis has literas, Rector, Ma-
 gistri & Doctores Academiae Vi-
 rebergensis S. D.

Quisquis est hic peregrinus, qui se ait Persant
 esse, et quidè filiū regis Persarū: tamè cūm peregrī
 nus sit et mancus, simus memores mandati diuini,
 quòd præcipit hospitalia officia tribui peregrinis, q̄
 neminè iniuria afficiūt. Sic enim dulcissimè scriptū
 I 2 est in

est in Deuteronomio, capite decimo: Deus facit in
dicium pupillo & uidue, amat peregrinum, &
dat ei uictum & uestitum. Et uos amate peregrinos,
quia nos quoq; fuistis exules. Cogitemus de no-
stris miseris. In tanta confusione uitæ accidere sin-
gulis conuersio fortune potest, ut dicitur:

Irus & est subito, qui modò Cræsus erat,
Narrat se Romæ baptisatum esse: & postea cum
uoluisset militare contra Germanos, ademptam ei
esse annuam pensionem, quam prius habuerat. De
hac eius narratione nihil disputamus: tantum hoc
affirmamus, Lipsiæ & Vuitebergæ honeste uixisse.
Et quia nec Germanicè nec Latine loqui potest,
Italicè ut cunq; loquitur: dedimus ei consilium, ut
in Italiam rediret. Et aliquid uaticini dedimus: &
oramus alios, ut & ipsi homini misero opem fe-
rant, propter Deum. Sicut semper gens Germani-
ca fuit officiosa erga peregrinos. Si Persa est, co-
gitemus de Danielis exilio in Persia, & de Cyro:
& de beneficio Persarum, quæ hoc tempore no-
bis præstauit. Toto hoc quinquennio retinem Per-
sæ Turcicum tyrannum, qui alioqui in Pan-
nonia & Germania grassatus esset.

7 Iunij. Anno 1555.

Cl.

Clariss. uiro & domino, Cordato, Ecclesie
 in Strendel superintendenti dignissi-
 mo, domino suo, & fratri in primis ue-
 nerando, Ioann. Bugenhagius
 Pomeranus.

Gratiam & pacem per Christum. Mittimus
 ad te, charissime D Doctor, hunc meum Pomeranum,
 quem speramus gratum fore istic Ecclesie
 Christi. De rebus uestris sic respondeo. Dum
 istic Euangelium sincerè prædicatur, & sum qui
 libenter audium, gratias agite Deo, quòd labor ue-
 ster non est inanis in Domino. Reliqua, quæ uos
 istic fortè grauant, patienter propter Christum
 ferre: & donec Deus det meliora, pergite semina-
 re. Deus dabit nutrimentum, & Deus pacis erit
 uobiscum. De nostris rebus omnia narrabit tibi
 hic noster Christophorus, mihi carissimus. Chri-
 stus sit tecum, cum uxore & liberis, cumq; Eccle-
 sia uestra in æternum. Salutatur uos uxor mea, &
 liberi mei. Salutatur te uenerandus pater noster Lu-
 therus, & dominus Philippus Melanchthon, do-
 ctor Crucigerus, & alij mei adiutores. Ex
 Viteberga, 1544. altera post
 Michaelis.

I 3 D. 10.

D. Ioanni Cosnio Sebastianus
Marsthouius
S. D.

Postquam ueni in Germaniam, duxi ad te, quã-
primùm nactus essem tabellarios. scribendum esse
& de meo itinere, & de ratione studiorum quam
in hac Academia institui: memini enim te magno-
pere à me comendare, cum isthinc discederem,
ut quãrã sepius ad te literas darem. Cùm au-
tem me singulari amore complexus sis, & summa
fide ac diligentia ingenium meum ad optimas ar-
tes institueris ac traduxeris, facerem turpiter, ni-
si intelligerem quantum tibi debeam, & tibi ui-
cissim gratificari omni officij genere studerem.
Quare libenter scripsi ad te, ut gratitudinis meae
tibi specimen ostenderem. Ad id accedit, quòd
cùm ad amicos scribo, uideor mihi uelut domi &
in patria esse: cuius recordatione mirificè dele-
ctor. Sed ut de itinere breuius dicam: perueni Dei
beneficio saluus & incolumis ad hanc Acade-
miam. comites habui ad oppidum quoddam, quod
in uicinia est, plenos humanitatis mercatores quos-
dam, quorum mihi officia nulla in re defuerunt.
Ingresso in urbem, casu sit obuiam Philippus. Id
ego quidem uelut bonum omen interpretor: & ut
fit

fit faustum & felix, Deum precor. Is, etsi nondum inter nos esse nouicia potuit, tamen comiter me salutauit. & cum peterem, ut mihi hospitius domum monstraret, mandat adolescemet, ut eò me deducat. Habeo autem hospitem cum primis honestum hominem, tum etiam eleganter uiuentem, & amantem Sarmaticæ gentis. Literas tuas domino Philippo reddidi, qui mihi officia sua liberaliter pollicitus est, cum quadam commemoratione sui studij erga nationem Polonicam. Et ut audio, tribuit ingenij nostræ gentis singularem laudem acuminis & industriæ. Postea cepi audire prælectiones, ubi audio magnam esse facultatem studiosis, quocunque in genere doctrinæ uersari uelint. Nam Latine & Græcæ literæ diligenter traduntur, & tractantur singulari perspicuitate & felicitate omnes Philosophiæ partes. Quare quod faustum & felix sit, huius Academiæ studijs me frui gaudeo. Ac de studijs quidem scribam copiosius, ubi mihi certam discendi rationem præscripsero. Nunc quidem, ut in primo aditu, degusto omnes prælectiones. Delectat etiam me huius urbis tranquillitas, apta Musis. Et magna est hominum, & præcipuè scholasticorum comitas. In sacris ritibus nihil uidi, quod magnopere dissimile sit à nostris. Quare merito succensendum est nonnullis,

qui his hominibus horribilem quandam & plus
quàm Cyclopicam barbariem tribuunt. Qui cum
tales spargant fabulas, magis morbum animi sui
declarant, quàm profum Reipublicæ. Sed de his
rebus scribam aliàs. Ego enim hæc cõmunia lite-
rarũ & humanitatis studia amplecti decreui, quæ
coluntur hic satis feliciter. Nec admisceo me dispu-
tationibus, quarum dijudicatio non pertinet ad
meam ætatem. illa tantum de moribus urbis com-
memoravi, ut intelligeres, meos etiam mores in tu
to esse. Et professores solent magna cum gravita-
te de modestia in omni officij genere præcipere.
Bene uale. 1536. Mense Maio.

Dilecto nostro Philippo Melanchtho-
ni, Episcopus N Parisiensis, nunc
Cardinalis, S. D.

Ex tuis literis, & eius qui has tibi reddidit, Fos-
sæ sermone intellexi, quo sis in rempublicam Chri-
stianam animo, in ijs præsertim rebus quæ ad con-
iunctionem omnium gentium pertinent: quod nostrorum
hominum nemini non fuit apprimè gratum, mihi ue-
rò etiam suprâ quàm dici potest iucundum. Nihil
est enim quod tam uehementer cupiam, quàm
hoc, ut illa disidia, per quæ iam diu labefactari
Christi Ecclesia cœpit, aliquando rectè compo-
natur. In hanc pacificationem mi Melanchthon,
propter

propter Deum, quantum potes, incumbere. Habebis consentientes bonos omnes: & in his, summæ autoritatis hominem hunc Franciscum Regem, cum titulis ac nomine, tum uerò (quòd ego longè pluri facio) re ipsa Christianissimū: cum quo si semel nostra consilia mature comuleris, quod fore breui uideo, nihil est quod de uestro congressu nō sperem. Faciat Deus, ut quàm Romæ inter im, quo nunc propero, operam cogito, eandem utrobique prestare possim. Sed nunc de crum, qui id muneris gnauiter exequantur. Reliqua ex hoc Fossa eodem tuo, & eodem nostro, cognosces. Curabo, ut quàm de me sentio, me excitasse apud te boni expectationem: eam Dei benignitate scriptus uideor sustinuisse. Vale ex Fano Querini. Die 27 mensis Iulij. Anno post Christum natum 1535.

Georgij Sabini ad Principem quendam Epistola.

Cum Celsitudo uestra singulari me beneuolentia complexa sit, nihil magis uelim quàm uicissim meam gratitudinem V. C. testatam effici. Non minus enim mihi laborandum esse statuo, ut pietatem ac fidem meam C. V. probem, quàm ut de studijs meis bene sentiat. Itaq; polliceor C. V. me per omnem uitam daturum operam, ut omnes intelligat, me nihil maius atq; antiquius uestra beneuolentia

I s ducere:

ducere: quam quidem multis de causis plurimi fa-
 cio. Primum enim plurimum refert, tegi & defen-
 di à C. V. Deinde ipsa me uetustatis uestræ admi-
 ratio mouet, ut non possim non amare C. V. post-
 quam cognoui tantam humanitatem cum cæteris
 uirtutibus coniunctâ esse. Quare statuo, mihi sua
 pietate et gratitudine per omnem uitam V. C. eo-
 lendam esse. Cum autem spes omnes studiorum in C. V.
 positas haberem, decreui exponere C. V. studiorum
 meorum conditionem. Diu tam molior profectio-
 nem in Italiã, ubi & Iuri discendo & eloquentie
 studijs operam dare cupio: & ad hoc me multi pru-
 dentes & eruditi uiri hortantur, propterea quod
 hanc dicendi & scribendi facultatem putant ube-
 riores & suauiores fore doctorum consuetudine
 in Italia, qui in hoc genere nostris hominibus longe
 antecellunt, & habet ipsa peregrinatio per se ali-
 quem fructum. Hactenus autem impedit hæc mea
 consilia, angustia rei familiaris: quæ non est igno-
 ta C. V. Quare supplex oro, ut C. V. subsidium ino-
 piæ meæ ferat, ut inchoata studia absoluerè pos-
 sim. Fortassis impudenter facere uideo, quod cum
 antea à V. C. libris instructus sim, nunc ausim in-
 super maiora petere. Sed nouit C. V. uetus prouer-
 bium, Pudorem egenti inutilem esse. Et cum ne-
 mo intelligat uim & dignitatem artium, quam
 C. V. spero fore, ut C. V. boni consulat petitionem

meam studiorum causa susceptam. Si quid autem proficero Dei beneficio, totum me addicam V. C. efficiamq; ut intelligat hæc uestra beneficia apud hominem gratum posita esse. Valeat C. V.

Ad amicum quendam, Philippi
Mel epistola.

Quod faustum foelixq; sit, redit ad uos D. Antonius, cum quo mihi propter ingenij ipsius candorem uetus iam amicitia est. qui cum & humanitatem & officia tua erga me predicasset, adiecit te mirum in modum amantem esse mei. Ego sane talis uiri amicitie ualde gratulatus mihi sum.

Quamquam enim & nostra studia & illæ conuersiæ, in quas fato quodam meo incidi, à populari laude abhorrent: tamen hoc mihi semper precipuum fuit in uotis, ut probarer bonis & doctis uiris. Horum si candidos habere calculos potero, in doctorum iudicia magno animo respiciam. Duxi itaq; ad te scribendum esse, ut tibi pro hoc animo gratias agerem, ac ostenderem me amicitiam tuam plurimè facere, teq; uicissim toto animo complecti. Etenim cum amicitia sit, ut Philosophi disputant, iusticia quedam, mutuam esse beneuolentiam decet. Utinam uerò præstare aliquid hoc amore dignum possem. Libelli aliquot mihi exciderunt, informes adhuc. Non enim contingit otium, aut tempus ad perpoliendum.

Si

Si quid igitur horum legendum putabis, pleraque
 boni cōsulas uelim, quæ sunt inchoata uerius quàm
 absoluta. Nunc recudo narrationē **Quinti Ethio-**
corum: qui liber, ut scis, iusticiæ imaginem pulcher
 rimam ac uerissimam pingit, planeq; talem, qualis
Apellis est color in tabulis. Nemine autem rectius
 dedicauero, quàm tibi, iusticiæ aut iuris professori.
 Itaq; curabo, ut extet illud testimonium mei erga
 te animi. Multa in eo libro erui, atq; explicauit lo-
 cos in priore omisso. Sed omnia perpurpare non
 potui. Erit igitur auspiciū nostræ amicitie iusti-
 cia: quæ ut uniuersæ societatis humanæ, ita maxi-
 mè unicum esse debet nostræ cōiunctionis, quam
 amicitiam uirtutis causa colere debemus. Postre-
 mò ita me simul tibi cōmendo, ut tibi simul et pa-
 trocinium honestissimorum studiorum et litera-
 rum commendem: quæ si quando unquam, nunc
 maxime à bonis uiris opem et defensionem implo-
 rant. In Gallia immanis seuitia exercetur in homi-
 nes doctos et pios. Gaudeo uestrorum animos mi-
 tiores esse factos. Scis, nihil esse naturæ hominis
 ac iusticiæ inimicitius, quàm uim et crudelitatem.
 Quam igitur potes, hortaberis principes ad
 clementiam, et ad gloriam Christi. Bene
 uale. 13 Martij, Anno 1535.

Erasmus

Erasmus Roterodamus Philippo
Melanchthoni S. D.

Venerunt huc articuli quidam, sed omisis alii
quot in libello, quos tamen pollicebatur catalogus.
Id an casu factum sit, miror. Utinam D. Luthere-
rus pari studio vitasset seditionum occasiones, &
ad bonos mores prouocasset: ut fuit in defensione
dogmatum uehemens. Ego, quoniam his tumultu-
bus nullum uideo remedium, subuenio quam uim li-
cet bonis literis, quarum tamen exitium mihi uideor
presagire. Hac in parte tu plus uales, quia iu-
uenis & doctior & scelictior: quanquam promo-
uimus & nos non nihil. Qui has tibi reddit literas,
iuuenis est candidissimi pectoris, summo apud suos
loco natus, cum eruditorum hominum, tum tui a-
manissimus. Quem plane bearis, si dignaberis
tuo colloquio. Nomen illi Franciscus Dolsus, mihi
domestico conuictu probatus spectatusq;: nihil eo
integrius. Bene uale. Datis Basileæ, 19 Februarij,
Anno 1535.

Clarissimo uiro, D. Magistro Ioanni
Marcello, præceptoris suo ob-
seruando, H. B. N.

S. D. Non dubito quin tibi nomine negligentie
suspectus sim, præceptor humanissime, cum rarius
ua te hætenus accesserim, quam & te uelie scia,

Et ratio meorum studiorum postulat. Et uereor
 sane, ne in me non modo diligentiam in studijs: ue
 rum etiam gratitudinem erga te et obseruantiam
 requiras. Nam cum toties officia tua summa cum
 uoluntate mihi detuleris: decuit me quoque insignē
 humanitatem tuam agnoscere, et Spartam meam
 (ut dicitur) ornare diligentius. Quare cum nihil
 prius et antiquius mihi fuerit unquam, quam stu
 dia et mores meos probari: ex animo dolco, me
 in hanc suspensionem mea culpa incidisse. Peto igitur
 abs te etiam atque etiam, ut mihi ueniam des: et
 quiduis de me suspicari potius uelis, quam aut con
 tumacia aut stulto aliquo facto, me ad te non rediis
 se. Nam et nuper significauit, me aduersa ualetudi
 ne à studijs multipliciter abduci, propter quam et
 ab Academia M. Viti et patronorum aliquandiu
 absui. Et deinde, licet in Scholam rediissem, tamen
 exercitium styli omittere coactus sum, ut possem
 ea repetere quæ in absentia neglexeram. Hæ sunt
 cause cessationis meæ: quam ut æquo animo fe
 ras, et beneuolentiam tuam erga me conferas, o
 ro. Ego uicissim et diligentiam meam in studijs, et
 omnium officij genere tibi probare conabor.

Cum autem patroni hoc tempore me hortentur,
 ut petam gradum magistrerij: duxi id tibi signifi
 ficandum esse. Etsi enim incitiæ meæ mihi conscia
 sum, et magno studio eorum uoluntati ha

Aenus

Remis repugnauit: tamen cum accedat authoritas
 D. Philippi præceptoris nostri, cogor eis non si-
 ne magno meo periculo parere. Sperabam autem
 fore, cum tardius pecunia redderetur, ut possem
 per aliquot menses differre petitionem. Ideo uolui
 te hacenus ea de re conuenire. Neq; enim licuit
 hoc breui temporis spacio, ex quo redij, ea omnia
 repetere, quæ ad titulum requiruntur: & accede-
 bant multa incommoda, quæ merito me deterrere
 debuissent. Sed non potui impetrare. Nam heri ue-
 speri pecunia ex Lipsia missa est, & D. Philippus
 differri uetat, cum meo nomine ad senatum Norim-
 bergensem hisce diebus scripserit. & sumptus pe-
 tierit. Quare necessario mihi ad humanitatem tu-
 am confugiendum fuit, & petendum ut tua com-
 mendatione & testimonio me iuuare uelis. Etsi te-
 nitas ingenij & eruditionis mihi nota est, quam
 scio indignam esse tanto testimonio: tamen & me-
 diocribus ingenijs aliquem locum fore spero. Et mo-
 res meos probari ut omnibus bonis, ita & in pri-
 mis præceptoribus cupio: in quibus regendis eam
 diligentiam, quam potui pro mea mediocritate,
 semper adhibere conatus sum. Cum autem sem-
 per ita senserim, iudicia præceptorum magnifa-
 cienda esse: profecto nihil mihi tristiùs accide-
 re posset, quam illos, quorum tot & tanta in
 me extant beneficia, secus de me suspicari.

Quare

Quare te quantum possum oro humanissime domine preceptor, ut tua humanitas mihi presidio esse uelit. Ego uero, etsi nihil præter sempiternam grati animi memoriam polliceri possum; tamen interrim assiduis uotis ac precibus te & tuos Deo commendabo: & oro ut pro sua infinita clementia, tibi multiplici cum sænore, hoc beneficium compenset. Vale.

Egregijs uiris, prudentia & uirtute ornatissimis, consulibus & senatoribus ciuitatis Torgensis, dominis & patronis suis summa obseruantia colendis, N. N.

S. D. Clarissimi uiri: Multis argumentis mihi cognita & perspecta est beneuolentia uestra erga meos parentes. Hac fiducia non ueritus sum uobis per literas exponere meam necessitatem, & simul opem uestram implorare ad sustentationem meorum studiorum. Arbitror igitur, iam dudum plurimis uestris notam esse uoluntatem mei patris, qui tametsi re familiari, ut scitis, tenui est: tamen uirtutis amore me & fratrem adhibuit ad literarum studia. Ac me quidem pater in Academia Vitebergensi aluit ferè per biennium, non sine magna difficultate, in hac sua inopia. Nec poterit pater meus ut existimari facile potest, diutius ullo modo sustinere

nere sumptus, quos Vitebergæ studiorum causa fa-
 cere cogor. Mibi etiam ipsi, quo magis per etatē
 accresco, acerbum est, diutius oneri esse parenti-
 bus, eorumq; erga me et studia mea pietate prope
 modum abuti. Sed magis miserum me iudico, cum
 cogito hæc studia deponenda esse, et spem oēm pa-
 rentum de meis studijs conceptam, unā cum sum-
 ptibus et curis ipsorum inanem fore, nisi ulterius
 progrediar in studijs, donec ad aliquam frugem
 perueniam. Id autem omnino fore (quod Deus pro-
 hibeat) uideo, nisi bonorum uirorum beneficentia
 mihi opem ferat. Habeo autem præcipuam spem in
 uestra erga parentes meos, et omnes honestos ho-
 mines uobis notos, beneuolentia. Pro ea igitur ue-
 stra insigni humanitate uos uehementer oro, ut si
 quam potestis concipere spem de studiorum meo-
 rum profectu, et mea erga uos gratitudine, deli-
 beretis de aliqua ratione, qua adhuc paucos annos
 studia mea foueri possim in Academia Vitebergensi,
 si, donec ad maturitatem aliquam perueniam, un-
 de et uos et Ecclesia fructum aliquem ex studijs
 meis percipere possitis. Accipio autem adhuc ua-
 care stipendium, quod pauperibus scholasticis so-
 let conferri: eo si meis studijs consulētis, summo be-
 neficio me affectum à uobis putabo. Ac polliceor
 bona fide, me summa diligentia daturum operam,
 ut intelligatis hoc uestrum beneficium in me non
 K male

malè collocatum esse. Et hæcenus quidem ita spero me uersatum esse in studijs, ut præceptorum, & aliorum quibus uita & studiorum meorum curriculum notum est, iudicium de me, facile me sperem conseruaturum esse: quod ut retineam, uel potius augeam, & uestre in me beneficentiæ cum gratitudine et profectu in studijs respõdeam, annitar sedulo. Quare ut me uobis in hac re commendatum habeatis, etiam atq; etiam rogo. Data 18 Calend. Iunij, Anno 1544.

c. Mehm. III p. 76^b Amico suo Hieronymus B.
S. D.

Non faciliè dixerim, quàm molestum mihi tam diuturnum silentium tuum fuerit. Quod eò scribo, non ut tecum expostulem (sunt enim notæ tuæ, occupationes) sed ut meum erga uos omnes animum perspicias. Mirificè enim angebar de uestra ualitudine. Itaque me maximo beneficio affectum puto, quòd tandem respondi. Misit enim mihi literas tuas per proprium nuncium Ioannes post Saturnalia. Gaudeo uos omnes Dei beneficio incolumes esse: & precor, ut uos perpetuò seruet. Christus. Sed Lazari tabellarius perquam incivilis fuit, non enim concessit mihi tempus ad scribendam longiorem epistolam. De Marcello scripsit Bringius ante paucos dies, nosq; illa cura liberauit.

Tamli

affecit
Iofani

Iofani

uit. Quod de meis uersibus scribis, ipse agnosce^{co}
me non satis propitijs musis uersus cudere. Sed ta
men quia hæc exercitatio ad absolutam orationē
prodest, in ea interdum experior ingenium: et
tua reprehensio reddet me diligentiore. Habet
aliquam laudem conatus honestus, ut ille ait: *et*

In magnis uoluisse sat est, si non datur ultra.)
Noui nihil habemus, præter literas Pontificis de
synodo, quas haud dubie uidisti. Cæterum de Cæsa
rianis rebus omnibus hic magnum silentium est.
Tu si quid habes, nobis uelim impertias. Patris
gratulor coniugium, et opto ut felix et faustum
sit. Matrem, fratrem et sorores, omnes meis uer
bis saluta. Scriberem prolixius, nisi nuncijs inter
pellaret. Vale. Bene et spero hinc uale et responde.

Dux Ernestus cuidam Episcopo

S. D.

Reuerendissime atq; ornatissime Princeps, pe
tuit à nobis commendationem ad Reuerendissi
mam paternitatem uestram, quidam nobilis adole
scens, scholasticus huius Academiæ, Petrus de Neu
marck. Cum autem non dubitemus, quin R. P. V.
sua sponte et faucat ingenijs, et prouehere stu
diosos ad Reipub. utilitatem cupiat, libenter de
dimus huic iuueni literas, et ut haberet apud
R. P. V. testimonium morum et studiorum
suorum: et ut rogaemus R. P. V. propter nostrā

K 2 commens.

in eo genere

inquit pro ait et
holl in t. m.

d. d. 10 Jan. 1533

commendationem maiori beneuolentia hunc inuenem complecti uelit. qui cum sit ex ditione Naubergensis episcopatus, existimauit se necessario suo tempore opem & auxilium à R. P. V. tanquã à principe suo, petere posse. Vixit hic triennium singulari modestiã fama: & in his communibus literis, quæ primæ ætati traduntur, profecit medio-criter, & nunc se ad Iuris studium conuulit. Hæc studia nullo in odio sunt, & ad humanitatem & tranquillitatem Reipublicæ profunt, ut optimè R. P. V. iudicare potest. Nec etiam dubitamus, quin R. P. V. ad principis munus pertinere arbitretur curam tuendi atq; ornandi bonas & honestas artes, ac utiles Reipub. Commendamus itaq; R. P. V. hunc Petrum de Neumarch: & rogamus, ut R. P. V. conferat ei aliquod sacerdotium, unde studiorum sumptus tolerare possit. Reuerenda P. V. scit, hoc liberalitatis genus esse honestissimum, & hæc eleemo,ynam Deo gratam, et Reipub. utilem esse, iuuare studiosos honestarum artium, qui quidem pulcherrimum ornamentum sunt Christianæ religionis. In his causis speramus commendationem, præsertim à nobis profectam, plurimum ualiturã esse. Neq; enim hic recensere attinet, quæ necessitudo & coniunctio inter nos sit sanguinis. Tantiã illud dicemus, cum fuerit amicitia clarissimis maioribus nostris, cum R. P. V. ac singulare & honorificum

rificum iudicium de uirtute R.P.V. nos quoq; studia omnia et officia nostra ad R.P.V. deserimus. Quare ut propter nos aliquid ad benevolentiam erga hunc Petrum addat R.P.V. etiam atq; etiam rogamus. Bene ualeat R.P.V.

Amico cuidam N.N.

S. Utinam amicitia tua frui possem, mi amice. Animaduerti enim, ad ceteras animi pulcherrimas dotes, & ad doctrinam egregiam, te addidisse summam humanitatem. Quid autem fingi aut perspectius aut amabilius hac coniunctione & societate potest? Quare uelim tibi persuadeas, te à me ualde amari, & fieri plurimi. Hunc animum si possem aliquo officio declarare, profectò efficerem, ut exiguum & studium & amorem erga te meum cognosceres. Mihi quoq; persuasi, me tibi charissimum esse. Quare te rogo, ut amicitia nostrae memoriam conserues, ubiq; gentium eris. Fortassis & literæ meæ, si erunt tempora nobis æquiora, testabuntur, me præclare de tua uirtute sensisse. Scripsit ad me tuus Hieronymus Papiensis, de itinere Italico. hunc ut comitem adiungas, etiam atq; etiam rogo. Scis illud Cyri apud Xenophontem: Cum bonis uiris esse navigationem tutiorem. Ita & ille te expetit comitem, & fausti ominis ducem: tu quoque talis uiri eximia probitate, fæ-

K 3 de, pu-

de, prudentia & doctrina præditi consuetudinem expetas. Habet Patavij amicum Damianū, ad quē proficisci decrevit. Hunc talē esse virū scito, ut ne minē usquā ei prælaturus sis. Nec tibi Hieronymus erit oneri. *Quæso ut respondeas. Die Palmarū, 35.*
Instructio pro Casp. Steinbach ministro uerbi, ad expeditionē Turcicā 1542.

Quoniam proficiscitur commissione Reipublicæ Argentinensis, quæ Euangelio nomen dedit, cū alijs protestantibus: Prima cura sit, ut ipse præco uerbi, & qui sub uexillo Argentinensi militans, doctrinam seruatoris Dei ornēt in omnibus. Secundo, concionator ornabit, si firmus fuerit in sermone sano, conuersatione irreprehensibili, dilectione, spiritu, fide, puritate. Subiecti uexillo Argentinensi ornabunt, si doctrinæ Ioannis (Ne quē concutiatis, ne ue calumniemini, et contenti estote stipēdijs uestris) paruerint: tum in terra amicorū, tum in hostium agris obtemperarint capitaneis, ac huius legatis, item uexilliferis: qui uiri sunt ueritatis ac honestatis amantissimi. Casparus etiā concionator iam nominatis se iungat, illorum sodalitate intersit, quos & patronos & tutores habebit: horum consilio & deliberatione, quando & quoties putat utile, et edificaturū uerbū, cohortationē habeat, maxime diebus Dominicis. *Quarta: ne uerò cōciones sacrosancti Euangelij cōtemptui habēantur,*

beantur, curet ne sint nimium prolixæ, aut nimis.
 Quinta: ita poterit proxima Dominica Canente
 in Bischoffen concione sacra auspiciari profectio-
 nem, petatur locus in templo, qui non denegabitur,
 quando Dominus à Bitsch suos nostris iunget. Sex-
 ta: quomā uerò fidelem & prudentē oportet esse
 dispensatorē mysteriorū Dei in tam promiscuo
 auditorio: uideat diligenter cōcionator, ceu bonus
 paterfamilias, ut illis demensum det etiam in tem-
 pore. Maior pars lanceatorū sine Deo, sine Chri-
 sto, sine timore Dei, et sine poenitētia uiuit. Igitur
 à gradib. uitæ impiæ, qui sunt uanitas, mētis obe-
 nebratio, excæcatio cordis et indolentia (quæ est
 ein uerrucht lebē) diligētissimē dehortetur eos, et
 obtestetur ut Christū audiāt, discāt: deponāt uete-
 rē hominē, et induātur nouo, si uelint cōtra hostes
 Christiani nominis feliciter pugnare, memores ar-
 mature Dei, ad Ephesios ultimo. Septima: est qui-
 dem tota Biblia epistola omnipotētis Dei, ad crea-
 turā suā: quo in munere & milites pro patria pu-
 gnantes collocare libet. In Euangelio & in Paulo
 nusquā nō occurrūt argumēta copiosa, quib. cōcio-
 nator bellicus militē maclationi destinātū ab impu-
 ritate uitæ, mētione uitæ æternæ, resurrectionis et
 iudicij reuocare possit ad respiciētiā et timorē
 Domini. Oclaua: Articuli fidei, decē præcepta, ora-
 tio Dominica, primū locū habeāt in concionibus,

quæ de re Lutheri sermo die heerpredig meminisse.
 Nona: Cum exercitus imperij Bude, aut alibi con-
 fluxerit, concionator Casparus se iungat Euange-
 licis concionatoribus, quos haud dubie Saxo, Land-
 grauius, & alij principes ac ciuitatum protestan-
 tes cum suis mittent. Cum ijs placide, mansuete &
 modeste conuerfetur, colloquia misceat, quæ ad æ-
 dificationem faciunt: à curiosis questionibus absti-
 neat, ne nomē nostræ ciuitatis propter ipsum ma-
 le audiat. Neq; sit immemor articuli, quem com-
 mitia Spirensia statuerunt, de concionatoribus u-
 triusq; partis. Quid, quouis tempore & cum fru-
 ctu, ac apud quos aliter fieri possit ac debeat, ani-
 maduertet.

De cœna Dominica in bello administranda.

Decima: magnū est Christi carne pasci, et Chri-
 sti sanguine potari: item ad hæc sacra mysteria, cū
 solum purificati debeant admitti, cauissimè cir-
 cumspiciendum est, ne quosuis ad Dominicā men-
 sam admittat in taneæ colluuiæ hominum, ne sanctū
 detur canibus, et margaritæ proiciamur ante por-
 cos. Si fortè conflatus cum Turca habendus est,
 instet, ut parati sint animi aliquot concionibus ad-
 uerum usum cœnæ Dominicæ. Non uerò admit-
 tamur promiscuè ad eucharistiam, nisi de quorum
 fide in doctrina Christi & fide constet: qui enim
 indignè sumunt, sibi propriū iudicium accersunt.

Et

Et inhonorant sacramentum, non tantum indignè accedentes, sed & indignè administrantes. Hic vero opus fuerit simplici prudentia, & prudenti simplicitate. Aliter autem agendum est cum rudibus & cum uulgo, aliter cum ijs qui in fide Christi eruditi sunt. Undecima: ut decorum suum seruet minister uerbi & præco Euangelij: ac ut ita maiori autoritate habeatur apud insulsum militem, nihil agat uulgarium aut sordidorum officiorum, unde se contemptui exponat: nisi summa necessitas, quæ legem nõ habet, exposcat. Habebitur enim in precio à capitaneis, uexillifero & legato, nisi ipsemet se nihili faciat.

De historia belli.

Duodecima: quòd ad consignandam futuri belli Turcici historiam attinet, paret capellanus diaria, & consignet quicquid singulis diebus agatur: & communicet cum ijs, qui in similibus argumentis se exercent. satis enim ocij habebit. Vbi dominus Zebaoth successum dederit, ut in uetustas Hungariae, Thraciæ, Græciæ bibliothecas uenerint, atque adeò in Constantinopolim, curet modis omnibus, ne optimis libris damnum inferatur: in quos a lioqui stolidus miles sine iudicio seure solet. cuius rei ingentem iacturam in seditione agrorum (in der auffrur der Bauern) tulit nostra Germania. Decimatertia: tandem non obliuiscatur D.

K 5 Casspa

Casparus, dicti Ambrosij, qui dicit: Dolere poterō;
 flere poterō, gemere poterō aduersus arma, mili-
 tes, Gotthos, lachrymæ quoq; meæ arma sunt. talia
 enim murimenta sum sacerdotum: aliter non de-
 beo, nec possum resistere. Dominus custodiat
 introitum & exitum, Amen. Argentinæ.

D. Casparus Hedio subscripsit: Et Gerbe-
 lius precatur tibi felicissimam pro-
 fessionem.

Deprecatio.

Charissime pater. Etsi magno in dolore sum
 propter indignationem tuam: teq; oro propter
 Deum, ne paternam beneuolentiam erga me de-
 ponas: tamen si coram spectator esses totius uitæ
 meæ, minus sperarem fore offensionis. Certè ui-
 tam amittere malletm, quàm tuam beneuolentiam.
 Illa etiam quæ de uestibus scribis, non me iubente
 acciderunt: & deinceps ero cautior, & cura-
 bo ne tui aut aliorum honestorum oculi offendan-
 tur. Scio me & propter mandatam Dei, & pro-
 pter ordinem naturæ, debere obedientiam & re-
 uerentiam parentibus. Tibi autem eo plus debeo;
 quia multo maiora beneficia à te accipio, quàm
 alij filij à suis parentibus. Eximia liberalitate præ-
 bes mihi sumptus ad optima doctrine studia co-
 lenda, meq; curas ordine & roctè erudiri in ijs di-
 sciplinis,

disciplinis, quæ sunt uera ornamenta & lumen ui-
 tæ. Talem patrem si non toto pectore uenerarer,
 monstrum essem indignissimum hominum consue-
 tudine. Rursus igitur te uehementer oro, ut si quid
 feci negligentius, mihi remittas: & bona fide pro-
 mitto, me in omni officio fore diligentiorẽ: &
 perfecturum summa cura & pietate, ut mores &
 studia mea primùm tibi, deinde alijs honestis ho-
 minibus probentur. Sæpe audio hunc dolorem
 in natura hominum summum esse, qui in parenti-
 bus existit, propter malorum calamitates & deli-
 ctia. Et hanc & opylu impressit Deus naturæ ho-
 minum, ut sciamus ab ipso etiam diligi filium, &
 ipsum dolore adfici propter nostras calamitates.
 Vicissim igitur filij parentibus pro tanto amore
 mutuum amorem debent: & iustissimum est, nos
 summa uigilantia cauere, ne parentibus alioqui o-
 neratis cura & moestitia, augeamus dolores. Oro
 etiam Deum conditorem generis humani, ut me
 & te, & etiam charissimam matrem, & dulcissi-
 mos fratres & sorores, seruet incolum-
 mes. Bene uale, Die,

Iulij.

Episto-

Epistola ad amicum quendam, cuius status est: inter cætera officia Principum esse, arcere à subditis suis uim priuatam & publicam.

Sicut licita est defensio contra parem inferentem iniustum bellum in aliqua civili causa: sic est licita defensio contra inferentem iniustum bellum, & stabilientem impias religiones. Quia sicut innocentes in alijs causis, ut aduersus latrones: sic & in religione aduersus latrones defendendi sum. Hoc docet ius naturæ, & ius diuinum ad Rom. 13. Eadem est ratio contra superiores in iniuria notoria. Si pater filium uelit occidere, iuste conceditur filio defensio, ut iura expressè docēt. Imò princeps mandato diuino debet defendere subditos in talibus casibus, etiam contra superiorem: & omnes subditi principis eum adiuuare debent. ut si sub Turci imperio aliquis Christianus princeps esset, si Turca ei inferret bellum, nec uellet pacem facere, nisi princeps ille à religione deficeret: princeps mandato diuino debet armis tueri subditos, quantum potest. Sed quòd dicitur, Christiani non debent uti uindicta: hoc dictum non tollit ius potestatis, quòd Deus ordinauit: sed prohibet Christianis priuatis pretextu religionis inferre alijs bella: sicut Anabaptistæ inferebāt. Item quòd dicitur,

dicitur, subditis non licere ut resistent superiori-
bus: hoc dictum habet locum, sicut in alijs causis
ciuilibus, quando superior non infert iniurias no-
torias. Sed si superior rapturus esset ciuis alicuius
filiam, ciuis posset in continente defendere suam
filiam, & interficere superiorem. Quia hæ senten-
tiæ non tollunt ius naturæ. Et regula tenenda est,
Quod Euangelium non tollit magistratum & ius
naturæ. Hac de re scribam aliàs copiosius. Bene
uale. pro munere ago gratias. 1546.

Dehortatio de solitudine fugienda.

D. M. L.

Plura & grauiora peccata committuntur in so-
litudine, quàm in societate hominum. Euam in pa-
radiso decepit serpens solitariam: homicidia, la-
trocinia & furta committuntur in solitudine: lo-
cus & occasio datur satanæ. Deinde autem in fre-
quentia uel societate hominum pudet committere
flagitium. Christus promisit se assuturum esse me-
dium, ubi duo uel tres in nomine suo cõgregati fue-
rint. Diabolus tentauit Christum in solitudine. Da-
uid lapsus est in homicidium & adulterium, tum
cum erat solus & ociosus. Et ego expertus sum,
nunquam sepius incidere me in peccatum, quàm
solitarie uiuens. Deus creauit hominem ad societa-
tem,

tem, non ad solitudinem animalium & rationaliū ac irrationalium. Conditus autem est homo, ut simul essent duo, masculus et femina: ex quorū coniugio Deus aeternam Ecclesiam sibi colligit. Et omnipotens Deus non propter solitudinē, sed propter coetus hominum sacramenta, & sacras conclusiones, ex quibus consolationes durabiles percipiuntur, in Ecclesia ordinavit. At eregionē solitudo parit pessimas tristitias: quāq; in mentem nobis venient, accuratius omnia mala consideremus. Et si quid est aduersi in rebus nostris, id quāmaximē ipsi nobis amplificamus: atq; ita quasi nemo nobis sit infelicior, pessimum euentum rerum omnium fingimus. breuiter, alia ex alijs cogitamus, eaq; omnia in peiorem partem interpretamur. Econtrā felicissimos alios esse fingimus: & grauiter angimur, quōd his bene, nobis autem malē sit.

Dehortatio, ne puellæ in gyros ducantur: & causa cur choreæ institutæ sunt.

Intelligimus quosdam in choreis publicis sibi licentiam permittere quarundam ineptiarum, quæ non decent, & interdum afferunt periculum puellis saltantibus. Cū autem choreæ non debeant esse barbarici aut turpes ludi, sed institutæ sint disciplinæ causa, ut honesta officia adolescens discant

seant exhibere foemineo sexui: habent honestas
 causas choreæ. Quare non est permittendum, ut
 mos ad disciplinam & humanitatem institutus, de-
 prauetur obscenitate uel scurrilitate. Prohibemus
 igitur, inter saltandum in gyros circumduci puel-
 las, ut fit à quibusdam. Prohibemus & alia inhone-
 sta exempla. Choreæ habent nomen à choris, qui
 non tantum constant harmonia cantus, sed etiam
 gestuum & morum. Hæc harmonia non est per-
 turbanda. Sed mos honestus, honestè colendus est.
 Si quis contra hoc edictum fecerit, in hunc seuerè
 animaduertemus. Postremò petimus, ut memine-
 ritis scholam esse officinam uirtutum: & præcipuè
 nos in Christiana schola decet piè præstare, ne
 propter mala exempla, doctrina religionis malè
 audiat. Mandamus igitur, ut in omni consuetudine
 uite modesti sitis, ac tranquilli.

Rector Academiæ Vitebergensis.

Reuerendo uiro, &c. D. Doctori Iusto Io-
 næ, &c. Rector, Magistri & Doctores
 Academiæ Vitebergensis.

S. D. Reuerende Domine doctor, & amice ca-
 rissime, hodie mane tristissimas literas accepimus,
 quarum alteræ ad illustrissimum principem Ele-
 ctorem, alteræ ad reuerendum dominum pastorem
 Eccle-

Ecclesia nostra, de morte reuerendi uiri & charissimi patris & preceptoris nostri doctoris Martini Lutheri, cum magna significatione mortis ingenis scriptæ fuerunt. Erat ille omnino currus & auriga Israel, à Deo excitatus, ut Euangelij doctrinam instauraret & repurgaret, ut res ipsa ostendit. Neesse est enim fateri, per eum patefactam esse doctrinam, quæ supra cõspectum ingenij humani posita est. Tali doctore et gubernatore orbati, magno dolore afficimur, non solum propter nostram Academiam, sed etiam propter uniuersam totius orbis terrarum Ecclesiam, quam doctrina, consilij, autoritate, & Spiritus sancti cõsilio regebat. Ac plurimum cogitatione periculorum ac tempestatum, quæ postquam ille ab hac statione tempestatum auocatus est, impendent, mouemur. Scimus autem te quoque magno in luctu esse propter similes causas, quibus nos angimur. Oremus igitur Dominum nostrum Iesum Christum, qui dixit, Non relinquam uos orphanos, ut deinceps Ecclesiam suam regat & seruet: & pro beneficijs, quæ nobis per Lutherum exhibuit, gratias agamus, & Lutheri memoriam grati retineamus. Hunc autem ad te nuncium misimus, ac petimus, ut mox nobis significes, quo die hic adfuturi sitis.

Bene & feliciter uale. 19 Februarij

Anno 1546.

Querela

Querela de calamitate belli.

S. D. Nihil accidit noui hoc mihi tempore à tua sollicitudine & uoluntate. Nam sepius me maximum & singularem erga me amorem tuum per spexi, cum quidem aliquando commouerint curas de me tuas, & laborem tibi abiecerint, officijs tuis gratiam nunquam. Sed hæc omitamus. Quod in trepidatione incredibili & perturbatione omnium rerum, & confusione extrema adionum atque consiliorum urbem reliquerint, & quæ occasio fuerit discessionis meæ, & quod huc uenerim cum familia mea, cognouisti siquidem, ut spero, nostri familiares istuc peruenerunt. Nunc in urbe, ut ad spem defensionis, omnia sunt explicatiora & paratiora: ita maior est miseria, & calamitas grauior inter munitionum & militum damna. Nihil possum de his scribere præterea. uincit enim res omnem narrationis atrocitatem: & Syluester cum Lipsiæ fuerit, referre poterit quæ ipse uidit & audiuit. Franciscus Cramius, uir optimus, apud principem in urbe est: à quo heri literas accepi, honestè scriptas. Sed honestis consilijs locus neq; antea relictus fuit, neq; nunc ferè reuincitur. Idem ad me transmisse literas Lanzgrauis, quibus respondet tuis. additæ erant & alteræ ad principem Georgium, quarum exemplum inclusimus his literis. Tuas, dubitans sanè multum ac diu, me tandem co-

L hortante

hortante resignauit Princeps: & perquam sollicitè mandauit mihi, ut hoc factum excusarem literis meis: cui quidem dixi, me arbitrari, nisi factum hoc fuisset, te moleste fuisse laturum: atq; omnino existimare, excusatione apud te non egere. Me contemplatio tam horribilis iræ diuine grassantis indies latius, & respectus meorū, & metus presentium atq; impendentium insuper periculorum, misericordè perturbans: atq; sentio motus interdum animi, quales nunimè uellem. interdū cōsternor cōscientia ἀμορτυμάτω τε καὶ παραψυμάτω: & tamē sustento, ut possum. Teq; oro, ut tuis sanctissimis precib. commendes nostrā salutē Christo. Mibiq; ueniā des, quod sine dubio dolorē tuū augeo τῶν τῆ ὁμολογῶσα. Mea siue fuga siue discessio data est familiae meae, quorum percussione mollicebatur animus ἰσχυρῶς οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ πόνου. Sed te alia mihi ingentem formidīnē obijciebant, de quib. scribendum non est: & occultus & ignotus terror quidam me uehementer exagitauit. Quid statuam, prorsus non habeo. Nam in patriam deuehi, quod uellem, quo modo familia mea, de qua maxime sollicitior, possit, non uideo. Dicuntur etiam Cesareae copiae illa loca tenere, & per ea transire, subsidio uenturae duci Mauritio. Etiam ex Bohemia adduci ferunt. In his igitur latebis, donec deseruiat paululum apud optimum principem, Sed quando

crit

erit hoc tempus: hoc nimirum permittendum Deo
 est. Heri putabatur aliquid copiarum huc esse uer-
 turum: sed traductæ omnes dicuntur in Salinas. La-
 te autem sunt conditiones, de quibus, & deinde de
 nobis quid futurum sit, nescio. Optimus princeps
 Georgius ingentibus curis planè conficitur: & sua
 benignitate dum pericula auertere studet, periculis
 sese inuoluit. Non enim est nunc ullus uirtuti,
 humanitati, moderatiõis locus. Literas misit ad u-
 trũq; principem: quas, in quam partem accepturi
 sitis, sanè ueremur. Nos adhuc inter tam multo-
 rum afflictiones, & in publica quadam clade, pro-
 texit quidem Deus: quos etiam posthac misericor-
 dia sua defensurum esse, quantum possum, cõfido:
 & ego ei qualescunq; gratias cum meis, & illi cõ-
 mendo Rempublicam: cui utinam possum opis ali-
 quid adferre interitu meo. Nihil ferè, quòd scribe-
 rem amplius, in memem ueniebat. Transibit Syl-
 uester tuus copias Electoris, nihil spero ei periculi
 fore: etsi à militari manu hoc tempore omnia sunt
 metuenda. Vale, mi suauissime Philippe. Nostra fã-
 milia te & tuos salutat. Börnerus uir optimus, &
 pietatis ac studiorum amantissimus, mirificam o-
 peram nauat Lipsiæ: quem hoc nomine à te magis
 quàm antea amari cupio. Datæ Mersburgi. Die 2
 Ianuarij, Anno instauratæ salutis

1547.

L a D. Ero

D. Erhardo Holtzariensi, amicissimo
suo Stolbergæ, Virus Amer-
bachius S. D.

Ut nunquam de tua fide & amore erga me du-
bitavi, ita ante paucos admodum dies mirari ceppi,
quid fieret, quod tot nuncios huc mitteres sine tuis
litteris ad me, præsertim cum nonnullis huc scripsis-
ses alijs. Semper enim iustis de causis putavi, nemi-
nem te hic me chariorem habere: & id tu etiam
nonnunquam non obscure tulisti Erharde. Quare
fac ut me tuis elegantissimis litteris à tali affectu li-
beres. Volo autem ut mihi significes de tota tua
fortuna copiosissimè. Est mihi aliquoties indica-
tum de tuis rebus, quàm in bono & foelici statu es-
sent: eo nihil potui audire neq; iucundius, neq; gra-
tius. Rectè dictum est à doctissimo poeta: *Quon-
dam Cithara canentem suscitavit Musam, neq; sem-
per arcum Tendit Apollo. De rebus meis proxi-
mè satis. Fuerunt hic aliquot Islebienses in nuptijs
Ambrosij: qui, quia mihi non fuerunt ualde bene no-
ti, cum isthic essem, neq; à me ipsi, neq; ego ab ipsis
appellatus quidem sum familiariter. Loguleius il-
le Crassus, & per omnia pinguis, salutabat quidem
stantem me apud alios, sed tanquam ignotissimùm.
Vrsam audio relictam hic iri, & propositam iri
uenalem. Magnæ eius opes esse dicuntur.* non

non frustra id fieri: possit aliquis eam comparare
 non magna pecunia, non magno labore, precibus
 aut eloquentia. Nouus homo, cui quondam eram
 unica delicia, uix aspexit me: qui, præterquã quod
 est pessimè de me meritis, cum ego uicissim non le-
 uissima beneficia conulerim in eum, nondum etiã
 cessat (ut audio) meam mihi existimationem quæ
 alioqui satis parua est, labefactare. Si is tuus est er-
 ga Ursam animus, qui olim fuit, accelera: fortasse ri-
 detur tibi. Ego istam genem nihil moror, neq; e-
 tiam ei malè cupio. Argenteum poculum uide bre-
 uis ut habeas. Ego parturio nunc: ubi pepererit, faciã
 primo quoq; tempore ut scias. Vale, & nos ama.
 Commendo tibi Martinum, hominem profectò di-
 gnum meliori ualitudine Vitebergæ.

Franciscus Vinariensis D. Petro Suaue-
 ni, Equestris ordinis uiro, in aula
 regis Daniæ, amico suo

S. D.

Cum arbitrarer Erhardum nostrum ad te per-
 uenurũ esse, dedi ei has literas, cum quidem præ-
 ter uulgaria, quod scriberem non haberem. Nam
 Erhardus ipsi corãm exponet tibi omnem statum
 rerum nostrarum multo copiosius, quàm in breui
 epistola fieri potuit. Est enim homo aulicus, quod
 genus scis solere *πολυπραγματικόν*. Narrabit tibi to

L 3 tam

eam historiam apparati belli, & alia multa. Nisi
Deus admirabili casu prohibuisset, bellum horri-
bile suscipiebatur. Sed haecenus misertus est nostri
Deus, ne scandalo tanto oneremur. Te rogo, ut
nos precibus tuis iuues. Benevolentiam erga me
tuam, quaeso te, pro tua humanitate atq; fide, ut re-
timeas. D. Ioannes Bugenhagius instaurat Ecclesi-
as Saxonicas Brunsvige & Hamburgi. Ea de re
arbitror illum tibi multo antè scripserisse. Est apud
uos pellio quidam, cuius legi aduersus Ambsdor-
fium criminationem ualde ineptam. Eius consue-
tudinem uereor tuo Principi obsutura esse. Scis il-
lud, *σοφοὶ τῶν παρρησιῶν τῶν σοφῶν σωστικαί*. Optarim
igitur, uti Principem meliori familiaritate. Quam
sit fanaticus, tale scriptum arguit. Vale feliciter.
Pridie diuī Iacobi, 1528.

Patri suo carissimo Hiero-
nymus B.

S. D. Inuilexi ex quibusdā, pater amātissime,
quosdam sermones de meis moribus ad te perla-
tos esse. Nihil certè mihi potest accidere tristius,
quàm si animus à me tuus alienaretur; ac planè ui-
tam malim amittere, quàm tuam ^{meam} erga me beneuo-
lenciam. Intelligo enim me tibi plurimum debere,
super id quod omnes filij pariter debent pareni-
bus. Suppeditas enim mihi otium ad colenda opti-
ma studia literarū: quod hoc quidem tempore pau-
cissimi

Cod. Melan. Th. p. 75^b
Ad matrem.

nescio quos
pertinet

Idem

ei simi patres faciunt. Quare te summa pietate et
 amo. et ueneror: teq; uicissim oro propter tuam
 excellentem humanitatē, si quid peccau, mihi con-
 dones. Etsi spero in meis moribus nullam herere
 infamiam: tamen q̄ hoc tibi polliceor, me in posterū
 in omni officij genere futurū diligentiore. Meā
 salutem, uitam ac studia tibi, mi pater, commendo:
 teq; oro, ne animum tuum à me alienes. Ego uicif-
 sim cauebo per omnem uitam, ne quid cōmittam,
 in quo uidear uiolare pietatem, quam tibi debeo.
 Bene uale.

Hieronymo B. Philippus Melanch-
 thon. S. D.

S. J. Periuicunde mihi fuerunt literę tuę, Hierony-
 me suauissime, quod nū̄hi memoriam nostri sum-
 ma cum beneuolentiā te retinere ostendis. Mi-
 rificę me cōstantiā tuā in amicitia delectat. Neq;
 uerō difficulter fidem præstant hi, qui neq; mer-
 cedem prætolantur in amicitia, neq; cæco impetu
 feruntur: sed uirtutis atq; humanitatis causā colunt
 amicitias. Semper autem animaduerti, nullam sa-
 liam ob causam te expetere nostram consuetu-
 dinem, nisi quod ingenij suauitas inuitat te ad
 complectendos studiorum tuorum socios. Ego ui-
 cissim perpetuo quodam iudicio meo in amicitiam
 te recepi. Videbā enim te non solum delectari his

L 4 nicis

uicior

Stam

cum a. M.

das a. M. B.

tel. a. M. B.

lex a. M.

pellant a. M. B.

inuitat a. M. B.

notionem a. M.

melan. a. M. B.

in spexi A. B.

Tu c. m. A
amicitiam A. B.
cam A. B.
fortunam A.
aut A. B.

meis studijs, sed uelut ab ipsa natura ad humani-
tatem factum esse. Nec ⁱⁿ me iudicium sefellit. Nam
postquam familiariter intr^ospexi ingenium tuum,
mea de tua uirtute ac fide opinio ualde confirma-
ta est. Quamobrem, quoad uoles, hanc in amicitia
conseruabo. Te q; adhortor, ne sinas ulia aut tem-
porum aut fortuna iniuria obrui atq; extingui.

P. Vale.

Ph. M. M.

Sodali suo carissimo H. Firerius
S. D.

Cognoui te à pueris semper fuisse bonarum li-
terarum admodum studiosum, & ingenio acri.
Cum te autem propter suauitatem morum unice
semper amauerim, non possum facere quin de stu-
dijs tuis interdum cogitem. Postquam autem scho-
lae in patria nescio quo malo fato deserta sum, &
studia literarum nunc frigent, uehementer doleo
deesse tibi praecipuos ad formandum ingenium
tuum idoneos. Quare duxi hac de re meum con-
siliu[m] scribendum esse: quod, te rogo, ut in bonam
partem accipias. Nihil enim praescribo: sed singu-
lari quodam amore tui adductus sum, ut quod tibi
maxime profuturum arbitrabar exponerem. Plur-
imum refert, à teneris re clè institui in optimis.
Eius rei magna facultas est in nostra Academia, in
qua florent omnium artium ac disciplinarum stu-
dia: & cum eloquentiae, tum philosophiae profes-
sores

fores habemus non contemnendos. Ad hoc accedendum & sacrae literae, quarum homini Christiano cognitio necessaria est. Valde igitur optarem te huc quàm proximè aduolare. Qua de re ages cum patre tuo: qui etsi sumptus fortasse metuet, tamen expugnari poterit à te, si diligenter & magnitudinem utilitatis exposueris, atq; ostenderis quantum studijs tuis haec profectio collatura sit. Bene uale.

Patri suo carissimo. H. F.

S. D. Sperabam me literas in Lipsicis nundinis Ianuarij à te accepturum esse. Ea spes cum me fessisset, mirum in modum angebat. Sed paulo post liberaſti me omni sollicitudine molestiaq;. Nā breui post reditae sunt mihi literae tuae 10 Ianuarij. Euiq; optatissimum atq; iucundissimum, quòd significas te bene ualere. Non dubium est mihi, quòd scribis te de mea salute sollicitum esse, cum nondum intellexeris quicquam certi de meo iincre. Facio enim coniecturam tui amoris: de meo uerò arbitror quoq; hac cura liberatum esse. Dedi enim ad te literas Stephano, in quibus historia est rerum mearum omnium. Quinquā autem non habebam hoc tempore certum tabellarium ad uos: tamen hanc epistolam dedi cuidam proficiscenti Norimbergam, qui si ad te peruenit, facile cognosces me nullam scribendi occasionem negligere. Scio enim

L 5 nullum

nullum officium hoc quidem tempore gratius me tibi facere posse: nec ego ulla re magis delector, quam hoc genere epistolarum, in quibus quasi tecum coram uidear colloqui. Et alit hæc exercitatio scribendi facultatem, de qua tu grauissimè admones, ut stylum exerceam studiosissimè: ac formam orationis, ad quam me præceptor aduefacit, retineam. Ego uerò consilium tuum suauissimum, pater, magnopere probo. Nulla enim res in studijs uim habet maiorem, quam stylus: quem prælarè Crassus apud Ciceronem, uocat optimum dicendi esse. Florem ac magistrum.

De genere autem orationis ita statuo, procul adhuc me ab ea forma abesse, quam exspecto: et ad quam effringendam, acerrimo studio, summa cura, deniq; omnibus animi atq; ingenij uiribus entendam mihi esse intelligo. Et contigerunt mihi Dei beneficio ad hanc studiorum rationem duces probabiles. Quare tibi optima fide polliceor, me operam daturum, ne adhortationem tuam aut illorum præcepta contempserim, et in tanta occasione discendi mihi defuisse uidear. Bene uale.

Patri suo A. R.

S. D.

Cum omnino literas à te ex Lipsico mercatu expectarem, uenit abs te Nicolaus missus, quem

Thux

non

non secus ac uiam epistolam maximam cum leti-
 cia omnes excepimus, qui quidem uberius res om-
 nes domesticas exposuit, quam a te ^{prescribi} praescribi, praescribi
 scribit tanta occupationum mole, poterant. Itaque
 hoc tuum officium non minus nobis gratum fuit,
 quam solent esse literae tuae, quibus nihil iucundius
 atque ~~carius~~ ^{carius} contingere potest. Intelleximus ex Ni-
 colao, nos Dei beneficio recte ualere. Id maximam
 nobis uoluptatem attulit: et precamur Christum,
 ut nos omnes diu saluos atque incolumes seruet. Mit-
 terem tibi meorum studiorum specimen: si id quod
 in manibus habeo, absoluissem. Institui enim car-
 men, iussus a domino Philippo, in quo uituperem
 Cochleum, quod hospitem Aleium indignis modis
 tractet. Nec ago eam fabulam eo nomine: sed ip-
 sius Aleij personam represento, ne mihi ^{per}bellum
 accersam cum homine maledico. Tantum sty-
 li exercendi causa ludo. Id uidebar maiore cum fru-
 ctu facturum in materia primum honesta, deinde
 facunda, quae plurimum recepit ornamento: sed
 sum ineptus, qui carmen nunc praedico, priusquam
 uideris. Verum non ignoras genus poeticum in pri-
 mis esse φιλᾶκτον. Nec quisquam est, ut inquit
 Catullus, quem non aliqua in re uidere Suf-
 fenum possis. Bene uale.

Tantum
nobis

optatur nobis acci-
alere

id est

id est

focunda / intellectus

id est

Parenti

Co. Mech. III, p. 75^b Ad Patrem. 500

Parenti suo carissimo I. W. R.
S. D.

Nullus mercator ex nundinis Lipsicis tam auidè lucrum expectat, quàm nos solemus literas tuas expectare: uerùm præclarè satisfecisti nobis misso Nicolao. Itaq; tibi agimus gratias ingentes pro hoc tuo officio, quòd libros nobis, quos uolebamus curasti. Magnum onus imponi nobis intelligimus, ut demus operam, ut tuæ summæ liberalitati nostra in studijs diligentia respondeat. Atque ego quidem polliceor, me pro uirili officium facturum esse: pudet planè uersuū, quos tibi nuper misistis, ac factos non propitijs misis. Nam cum Ambrosius hinc abiret, non concedebat emendandi spacium. Misimus tamen non ut uersus ipsos, sed ut studium atq; assiduitatem meam tibi probarem. Bene uale.

Sturno H. B.
S. D.

Etsi mihi literæ tuæ gratissimæ fuerunt, doctissime Sturne: tamen dicam uerè quod res est, puduit me in hoc officij genere anteuertere. Nam cùm de me præclarè meritis sis, decuit me multò ante spectum aliquod meæ erga te gratitudinis mittere. Malo autem simpliciter fateri culpam, apud te hominem prudentissimum, quàm desidiæ meæ prætexere ineptam aliquam excusationem. Illud tantum

tum oro, quamlibet aliam causam tam diuturni fi-
 lenij, potius esse dicas, quam obliuionem tuorum
 meritorum aut ingritudinem. Habere enim
 plus quam ferreum pectus, si huiusmodi beneficio-
 rum obliuisci possem. Etenim etsi omnes pari fide
 summa docuisti: tamen uisus es me summa semper
 beneuolentia complecti. Quare tibi multo plus de-
 beo, quam ceteri commilitones mei, ac uelim tibi
 persuadeas summa te pietate à me coli. Atq; ego,
 ut hunc meum animum re testari malim quam uer-
 bis, si fortuna mea sineret. Quæ si olim dabit mihi
 facultatem referendæ gratiæ, perspicies clarus be-
 neficia tua apud gratissimū hominem posita esse.
 Interim has literas ceu *σωγχαφλὸν* mei erga te offi-
 cij habebis. Quod uerò te amanter me ad studia
 hortaris, gratissimum mihi est. Nec dubitas, quin
 plurimum apud me ponderis adhortatio habeat
 cum propter auctoritatem tuam, tum propter tuū
 erga me amorem. Cui enim de studijs libentius as-
 sentiar quam tibi homini doctissimo? tum pro-
 pter ætatem atq; usum maxime intelligemi uim ac
 dignitatem literarum? Deinde si est humani inge-
 nij amicorum monitis magis adfeci, quam aliorū:
 profectò apud me plurimum ualere debet eius ora-
 tio, quo mihi secundum parentem nemo fuit unquā
 amior. Ex N. intellexi te tua epigrammata æditu-
 rum esse: quod ut facias, te etiam atq; etiam adhor-

tor, non solum ut nominis tui memoriam ad posteros extendas: sed ipsius Reipublice literariae causa, cui plurimum utilitatis atq; ornamenti tua scripta adferent. Bene uale.

Ioanni Riuiο H. B.

S. D.

Quod mihi mandas, ut cum ijs commercium habeam, quorum consuetudine melior fiam: improbos uerò et à literis abhorrentes fugiam, tanquam pestem: primum, ut debeo, magnas habeo gratias, quod tam officiosè res meas curas. Sequar autem hac in re Hesiodi cōsiliū, qui *ωλυφιλίαν* improbat: quæ si unquam, imò maxime perniciosa est in his corruptissimis moribus. Cum paucis mihi familiaritas est, quibus utar socijs horum nostrorum studiorum: quæ res quantum prosint, admonet nos sapientissimus uates, cū ait: *σὺν τε δὲ ἑρχομένῳ*, nosti enim uersum.

De sodalitiō meo facile potes coniecturam facere, pro tua singulari prudentia ex hac oratione mea: in qua si quæ comparent notæ doctrinae & studij, intelligi potest, nihil esse mihi negocij cum ijs, qui per inertia omnia honesta studia fugiunt. Bene uale.

Patri

903
Patri suo carissimo N.
S. D.

Charissime pater: Et pro epistola tua, et pro uia
tico misso, tibi gratias ago. Noui nihil audiui his
diebus, quod dignum lucris uideretur: nisi quod
Dryander scribit, se recens Moguntiae apud Epi-
scopum fuisse: quem narrat Academiam nostram
laudasse, qui Ecclesijs conseruat studia: ac dete-
statum esse negligentiam quorundam Episcopo-
rum in scholis tuendis, ac dixisse, magnas et Ethna-
cas tenebras in Episcoporum ditioribus ex ea in-
scitia secuturas esse. Hanc narrationem, quia tibi
non iniucundam fore arbitrabar, scribendam esse
dixi. Et eternam patrem Domini nostri Iesu Chri-
sti fontem sapientiae oro, ut mea et publica studia
regat: et te, carissimam matrem, et dulcissimos fra-
tres et sororem seruet incolumes. Bene et feliciter
uale. Die 22 Maij.

Commendatoria.

Etiam si nulla mihi uobiscum intercedit noticia:
tamen cum intelligere Adami nostri fortunas oes in
magno discrimine positas esse, non dubitavi ad uos
scribere, praesertim rogatus ab Adamo. Idque ut ho-
nificulatis oro. Non dubito quin Adamum pro-
pter eximiam ingenij modestiam, fidem et dili-
gentiam in omni genere, postremo etiam propter eru-
ditionem

ditionem non uulgarem ametis. Itaq; spero uobis eius negocia ac salutem curæ fore. Sed tamen ut intelligatis, quantum opere expetat uestrum consiliū hoc tempore, & quantum sibi presidij in fide & amicitia uestra positum esse existimet: contendit à me quoq; , ut suam causam uobis commodarem.

Quæso igitur ut optimum iuuenem tueamini aduersus curatoris iniquitatem. Totum negocium exponet uobis ipse in suis literis. Huma. animi est, ad fici periculo animi tanto. Tribuit autē uobis summam humanitatem Adamus. Quare rem dignam feceritis homini docto, & officia humanitate meritiue, si confugientem ad uos Adamum defende-ritis. Tali ingenio est Adamus, ut pollicear gratū fore. Hæc scripsi, adductus beneuolentia erga Adamum, et commemoratione uestrarum uirtutum ac doctrine, quas liberalissimè prædicat Adamus. Valete.

Amico suo Hieronymus B.

S. D.

Statim ut huc redij, bibliopolas accessi, exploraturus quid adferrent nouorum librorū. Ibi cum de Bembo audio, mirificè gauisus sum, non solum quòd mihi arbitrabar contigisse, ut frui elegantissimis eius uir scriptis possem: sed etiam ut fidem meam apud te liberarem, tibiq; promissum manus mitterem. Sed cum iubeo promi, narrat bibliopola se

la se subito uendidisse omnia exēpla. Non credas,
quàm ipse mihi succensere coeperim, quòd serius
aduenissem. Inueni tamen apud comilitonem quen-
dam meum: quòd quidem sic amabat, ut nulla pe-
cunia ab eo impetrare potuerim. Sed expugnaui
eum mentione tui nominis. Etenim cum tua in stu-
dijs illustrandis atq; ornandis diligentia ac fides
minimè sit obscura, neminem existimabis nostri or-
dinis, qui te non propter uirtutem ac doctrinam
tuam plurimum amet. ¶ Mito tibi codicem, ut a-
liquod habeas meae amicitiae *υψιμώσωρον*: quòd
spero tibi non solum propter scripti elegantiam
sed etiā propter nostrā amicitia fore gratissimū.
Equidè agnosco, me tibi pro tuis immortalibus be-
neficijs, non minus quàm parentibus ipsis debere.
Quamuis autem in referenda gratia non possum
tecum paria facere: tamen efficiam ut intelligas,
me animo erga te gratissimo esse. Philippus polli-
citus est se eius rei, de qua collocuti sumus, occa-
siones summa diligentia obseruaturum esse. Intel-
ligo eum de ingenio tuo ac studijs tuis honorificen-
tissimè sentire. Bene uale. *Æ. 1533.*

Patri suo charissimo. S. D.

Charissime pater. Et animi gratitudinem tibi
perpetuam, Deo iuuante, praestabo: & nūc prope-
cunia missa gratias ago: perficiāq; summa diligen-
tia, ut mei mores & studia tibi probentur, ut sepe

M mibi

Tuum exem-
plum
Fille
Literarum

Itaque
notae

mihī illud Epaminundæ dictum propono, qui inquit hunc se maximum fructum suorum laborum capere, qui adhuc haberet parentes spectatores suæ gloriæ, qui uerè letarentur filij uirtute. Iudicauit enim dulcissimum esse, probari à parentibus. Mibi quoque summæ curæ erit, ne ulla in re uoluntatem tuam offendam.

Inchoaui Iuris studium, quod felix et faustum sit, nec tamen exercitia lingue Latine et Philosophiæ omittam. Scio enim hac doctrina illustrari scripta Iurisconsultorum. Expectamus autem tuum aduentum, ut de tua sententia eligatur aliquis, qui me familiariter docere possit. Bene uale.

Alia.

S. D. Charissime pater. Etsi magister Erasmi in patriâ profectus est: tamen studia doctrinæ non intermitto. Abiturus enim adiunxit mihi suum conterraneum doctum et modestum uirum, cum quo repeto doctrinam de circulis celestibus et exercitia computationum, quæ necessaria sunt ad loca Planetarum inuenienda. Incoepi autem et institutiones quæ continent elementa Iuris audire, quæ cognoscenda sunt non ideo tantum, ut ad forum et ad lites instrua-

rum,

erit: sed multo magis ut ciuilia officia & me-
tas rectius intelligamus, & ordinem iusticie in o-
mnibus actionibus magis custodiamus. Spero me,
Deo iuuante, utilem laborem in utroque gene-
re sumere. Nam cognitio cœlestium motuum de-
ducit mentes ad naturæ & Dei opificis conside-
rationem, & legum sapientia mores gubernat.
Et olim in Republica, Deo iuuante, instructus, hac
arte melius seruire cōmuni uitæ potero. Scio au-
tem sine auxilio Dei nullius hominis cursum feli-
cem esse. Ideo Deum æternum Patrē Domini no-
stri Iesu Christi oro, ut & te & nos omnes regat
& defendat.

His diebus Poloni hic fuerunt, qui magnos a-
ceruos librorum theologicorum emerunt, ut eos
in Poloniam uehant. Hos audiui in mensa nostra
narrantes multos doctos & nobiles uiros in Po-
lonia piè amplecti doctrinam Euangelij, & uera
inuocatione Deum colere. Quare etiamsi Germa-
niæ Ecclesiæ dissipabuntur: tamen lux Euangelij
non extinguetur. Deus te & carissimam ma-
trem, fratres et sororem seruet in-
columes. Vale.

M a Doctri-

Doctrinæ ueræ commendatio.

S. D. Etsi antea uerbis qualemcunq; tibi significationem ostendi gratæ mentis: tamen ut perpetuò circumferre in animo & uirtutum tuarum, & beneficiorum quæ in me contulisti, memoriam tibi hanc etiam epistolam ad te scribendam esse duxi, quam uelut obsidem perpetuæ uoluntatis meæ apud te esse uolo. Nam mihi nihil prius est, quàm ut patris mei & præceptorum beneuolentiam recorder & tuear. Sæpe autem mecum de literis, & de tota uitæ humanæ gubernatione cogitans, & meam et reliquæ iuuentutis stulticiam deploro: qua non satis intelligimus, quancum bonum sit uera & salutaris doctrina, qua homini nihil melius à Deo datum est. Nam hæc nos ad Deum reducit, & imaginem Dei in nobis restituit. Profectò statendum est, post Deum plurimum deberi fidis præceptoribus, qui & custodes sine in terris rei optime, & diuinum munus nobis incorruptum impertiunt. Et quidem in hac schola non solum eruditio docentium, sed etiam eorum fides, assiduitas, constantia in perficiendis multis magnis laboribus, quarum uirtutum spectatores simus, nobis prædicanda sunt.

Reliqua pars huius epistolæ defuit. nam describenti eam, quidam in absentia totum exemplum huius epistolæ abstulit.

RENE-

Reuerendo uiro, eruditione & uirtute
 præstanti, D. Georgio Buchholtzero, pa-
 stori Ecclesiæ Dei in urbe Arctoa,
 fratri suo colendo, Philip-
 pus Mel. S. D.

Reuerende uir, & charissime frater: scio hoc
 tempore inclytum principem Electorem, et curis
 & negocijs maximis occupatū esse: & oro filium
 Dei custodem Ecclesiæ, ut gubernet consilia prin-
 cipum. Sed tamen cum uoluerit inclytus Elector,
 me responsionem de Stancari controuersia mitte-
 re, scire cupis an acceperit. Si legisti, uides mul-
 tas magnas res in quæstione illa contineri: teq; o-
 ro, ut significes mihi, an exhibitum sit scriptum
 meum Illustrissimo Electori, & quod sit tæum iu-
 dicium. Hic tabellarius Rostochium profecturus
 est, missus à senatu Norinbergeni, ut accersat do-
 ctorem Ioannem Aurifabrum. Quæso ut cures
 nuncio indicari iter ad Rostochium, ab ijs qui no-
 runt. Mitto tibi concionem Mathesij. Bene uale,
 & rescribe per hunc tabellarium, quem in reditu
 iusi literas à te flagitare. Die natali Mariæ uirgi-
 nis matris, quam scribit Nicephorus ui-
 xisse annos nouem & quin-
 quaginta.

90
Cuiusdam excellentis & docti iuuenis
epistola, ad suum Tutorem
scripta.

Non dici potest, charissime Tutor, quam mihi iucunda fuerint literæ tuæ: quæ non tantum officij ac studij erga me tui plenissima erant, uerum etiam salutarem ad pietatis studium & honestarum rerû cohortationem adferbant. Quare tantum profectò mihi addidisti calcar, ut ex animo cupiam meam tibi probare diligentiam: ac efficere, ut tuæ uoluntati mea officia cumulatè respondeam. Etsi quidem benemeritis gratia est referenda, nec tuo gratius officio nunquam mihi accidit quicquam: ego quoque, quantum possum pro pio in me studio, toto pectore tibi gratias ago, quod tanta me beneuolentia complecteris, & optimi parentis uicem tam diligenter & studiose agis. Porro etiã te uehementer rogo, ne quid pretermitas, quod ad me pertinere existimabis: commonefacias sedulò, ut retineas in officio eum qui tuæ fidei est commendatus. Id ego ut hæcenus à me factum esse censeo, summû beneficij loco ducam: & tuis monitis lubens obtemperabo, ne quod pupilli officium desiderare queas. Et utinam omnes sic statuerent, nihil esse magis conueniens nostro ordini, ac pulchrius, quàm aures præbere benignas sapien-

Sapienter consulentibus: in me certè eam sententiam tua grauisima præcepta nõ mediocriter confirmare: quoniam, quantum reserat à teneris relictè adfueri, intelligo. Perge modò mi Tutor, ut, si qua (ceu millia homini accidunt) displicebunt, reprehendas. Non temerè dictum est à sapiente: Meliorem esse manifestam reprehensionem oculata dilectione: & fidelia uulnera diligentis, quàm oscula inimici conuulsiuosa. Quæ sententiæ omnium animis infixæ esse debent: ut intellegamus, multum nos debere ijs, à quibus non uitæ, sed rectè uiuendi principia accepimus. Maxima dicamus beneficia ea, quibus ad ueram pietatem erudimur: ea, quia abs te mihi sedulò sunt præstita, facile agnosco, quauis tibi sim deuinctus nominibus: & quàm mihi sit difficile, tecum certare officijs. Id uerò agam quod mei muneris esse censeo, ac omnibus connitari uiribus, ut tui amoris qualem eunq; percipias fructum, & in pupillum gratissimum tantum te contulisse officiorum intelligis, ut uehementer gaudeas. Vale mi Tutor, & me ut aures cura.

Patri charissimo suo N. N.

S. D. Charissime pater, non dubito te & alios multos honestos homines ualde consternatos esse Lutheri interitu, & quia ipsum propter egregia merita erga Ecclesias boni omnes dili-

gunt: & quia metuendum est, maiores fore dissipations Ecclesiarum, postquam tantus gubernator à specula sua remotus est: tamen cum filius Dei dixerit, Non reliquam uos orphanos: hac nos uoce consolemur, & à Deo defensionem & gubernationem petamus & expectemus. Te quoque oro, ut à luctu animum abducas: ac potius, quod saepe facis, cum Ecclesia tuas preces coniungas. Quod uerò me hortaris, ut doctrinam Theologicam rectè discam: talem mihi patrem gratulor, qui mea studia referre uult non ad quæstionem, sed ad illustrandam gloriam Dei, & ad mores meos honestè pieque regendos. Hunc mihi studiorum finem cum semper proposuerim, gaudeo meum consiliū cum tuo congruere. Et Deum sapientiæ fontem oro, ut me gubernet. Sæpe toto pectore execror Cyclopes illos, & Epicureos, qui cum se Deus tot illustribus testimonijs patefecerit, tamen eum contemnunt, & nec impiorum pœnis terrentur: nec immense bonitatis cogitatione mouentur, quam Deus ostendit prodiens ex suis arcanis, ubi sese humano generi patefecit. O ferrea pectora, quæ tantas res negligunt. Me uerò, quantum possum, ad ueram agnitionem & inuocationem Dei exuscito, & doctrinam à Deo traditam rectè & integrè discere conor, ut sim in hoc cœtu de quo scriptum est: Ex ore infantium et lactentium perfecisti tibi laudem,

Oro

Oro etiam Deum, ut meam sororem seruet incolumem, et adiuet ut feliciter pariat. Postremò rogo, ut telam mihi ad faciendum thoracē et caligas mittas. Bene uale.

Alia.

Charissime Pater. Postquam huc nunciatum est, quatuor & uiginti horrea incendio periisse, quorum pleraq; adhuc frumenti plena fuerunt: et in his tuum horreum unā conflagrasse, ualde consternatus sum: & incepi (ut fit in dolore) gemens & lachrymans, animo repetere detrimenta quæ amea accepisti, et publicas difficultates huius temporis, ac nostræ ciuitatis inopiam: quarum rerum omnium cogitatio mihi mœsticiam ualde auxit.

Moueor & priuatis & publicis incommodis: sed multo magis de te & matre sum sollicitus, ac uereor hanc mœsticiam uobis morbum aliquem allaturam esse. Etsi autem scio te uirum præstanti uirtute & robore animi præditum, res aduersas moderatè ferre: tamē ad te scribendum esse duxi, quo te hortarer, ut uel propter matrem tuum dolorem fortius reprimas, & illam erigas illis consolationibus quæ nobis in cœlesti doctrina proponuntur, quas optimè nosti. Castigat nos Deus, non ut funditis nos opprimat: sed ut ad inuocationē nos exuscitet, quam si præstabimus, Deus hæc damna nobis sarciet: ut & lobo & multis alijs amissas fa-

M 5 cultates

cultates restituit. Hæc & sæpe cogitato, & matris
 recitato, eamq; à cogitatione huius aduersi casus
 tua suauitate abducito. Ego quoq; Deum orabo,
 ut leniat uobis difficultates omnes propter filium
 suum: quem ad nos misit, ut fœdus cum humana
 natura faceret, ut hac æterna copulatione testa-
 retur se uera cura adfici generis humani. Bene
 uale.

Alia.

Charissime pater: Cùm sciam te pericula præ-
 sentia ante aliquot annos præsensisse: spero te e-
 tiam præparasse animum ad ea sapienter feren-
 da, quæ iam accidunt. Teq; oro, ut te ab dolore ab-
 ducas, quantum omnino potes: & cogites, nec om-
 nia humanis consilijs regi posse, & uoluntatè Dei
 esse ut petamus, ut ipse res inextricabiles sua mira-
 bili bonitate extricare uelit. Spero certè nunc exau-
 diturum esse gemitus nostros. Hoc igitur cogita-
 bis, ubi filius Dei inquit: Nemo rapiet oues meas
 ex manibus meis. Hanc meam commemorationem,
 etiamsi non est necessaria, tamen scio tibi non
 ingratis fore. Nec argumentum aliud hoc tem-
 pore habebam. Ex Hamburga scribitur, Gal-
 lum inferre bellum Anglis tanta classe, quanta in
 ea Oceani parte nunquam uisa est. Cæ-
 tera desiderabatur.

Alia.

Charissime pater: Deo aeterno patri Domini nostri Iesu Christi gratias ago, quod te reduxit domum: ac toto peiore eum oro, ut nos omnes immensa misericordia sua seruet & regat. Nisi enim auxilio Dei iuuemur, neque coetus hominum seruari, neque uitam tueri singuli possunt. Adfirmat autem filius Dei, se custodem & Ecclesiae & omnium innocantium esse. Et sicuti in hesternae concione de Samaritano audiuius, imponit nos filius Dei suis humeris gestandos, sicut ille Samaritanus saucium uiatorem iumento imposuit: & sua manu uulneribus nostris medetur. De studijs meis uoluntatem tuam sequar. Ego quidem decreui Iuris doctrinam discere, & in ea uocationis Reipublicae aliquando seruire: si tamen & sententia & auctoritate tua hanc meam uoluntatem probabis, & tua beneficentia me adiuuabis. Ac oro filium Dei, ut totum uitae meae cursum regat. De negocijs publicis, etsi multa hic fecerimur: tamen hanc unam historiam literis dignam esse iudicauimus, cuius lectionem tibi etiam non inuicendam fore speraui. Venit huc quispiam ex Gallia nobilis uir ac doctus, qui narrat honestissimam matronam uiduam Budae, una cum filiabus Lutetia migrasse ad Caluim Ecclesiam, ut ibi & uocem Euangelij audiat: & longius

gius absit à seuitia, quæ in regno Gallico aduersus
 Euangelij studiosos exercetur. Hoc exemplo ma-
 trone ualde moueri multos homines in Gallia,
 idem affirmat: propterea quòd mortui mariti sui,
 doctissimi & grauisimi uiri, iudicio existimatur
 hanc doctrinam amplecti, de qua ipsum multa piè
 differuisse ante mortem constat. Nos quoq; talibus
 exemplis confirmemur: neq; fracti animis, confes-
 sionem ueritatis abijciamus. Deus æternus pater
 Domini nostri Iesu Christi, seruet te, & carissimã
 matrem nostram, & fratres & sororem. Bene ua-
 le: Die 16 Septembris.

Clarissimo pariter & doctissimo uiro,
 D. Ioanni Hesso, theologo eximio,
 & patrono suo, P. Mosel-
 lanus S.

Puer ille Ioannes Seidliceus, què superiore an-
 no nobis accuratè commendasti, iam sumptum fe-
 cit hic annum totum et amplius, Camitiani, homi-
 nis ut mihi egregiè amici, sic insignitè docti, con-
 uictu. ei enim adolescentulum curandum com-
 mendaram. Sumptus autem quos fecit hæctenus,
 surgunt in aureos quadraginta. nam tantum ex-
 pensum est pro cibo, potu, uestib. libris, medicinis,
 sine quibus uita humana transigi non potest. Iam
 tu cogita quàm indignum sit, bonum uirum Cami-
 tianum

tianam puero diutius credere. Semel atq; iterum scripsit super hac re Mattheolo nostro, scripsit et alijs, sed haecenus frustra: ut planè suspicio & mihi & Camitiano oboriatur, aliquid monstri alii nempe adolescentem natura praeferoce, à patre subinde pecuniam quidem accipere, sed magistro suo non numerare: ut est iuuenis ad eas artes plus satis ingeniosa. Iam cogitare facile potes, hîc periclitari fidem cum meam, tum maximè tuam. Tu mihi bona fide commendasti puerum: ego eadem tradidi Camitiano erudiendum. Iam officij nostri est, operam dare, ut quod debetur homini, persoluatur. Bonus est uir, nec minus doctus & fidus. Vrgere itaq; patrem, ut creditum soluat. Porro quòd ad adolescentem attinet, Camitianus negat ultra se eius curam gerere aut uelle, aut posse. In causa est adolescentis incredibilis ferocia: quam frangere, quando flecti non potest, sepe frustra conati sumus multi. Breuiter, ut est adolescens egregiè ingeniosus, sic indomitus. Discit tamen, Martè interim spirans. De rebus nouis nihil, nisi quòd regem Gallie aunt magno exercitu in Allobrogum finibus castra metiri. Quo consilio, quâ uespe, nescitur adhuc. Martini res in tumultu sunt. Ipse nescio quò abductus est ab amicis, ne præda fiat hostibus. Rerum facies tota mihi displicet: sed fiat uoluntas Domini. Vale, Lipsiæ, 1521. pridie corporis Christi.

Erudi-

Eruditione & uirtute præstanti uiro, M.
 Andreae Kegel, gubernanti studia litera-
 rum in oppido Eisleben, amico nostro:
 Rector, Magistri & doctores Aca-
 demiae Vitenbergen-
 sis S.

Valde dileximus uirum clarissimum Casparum
 Crucigerum, doctorem Theologiae, socerum tuum,
 collegam nostrum, propter ingenij, eruditionis et
 uirtutis præstantiam: ac dolemus, & nos & Eccle-
 siam uoce ipsius eruditissima & consilij orbatam
 esse. Quanquam igitur Academia nostra tecum lu-
 get eius mortem: tamen hac consolatione leniamus
 mœstitiam, quod non dubium est eum in Acade-
 miam multo pulchriorem & tranquilliorẽ ab-
 ductum esse, uidelicet ad consuetudinem Dei, & fe-
 lij eius Domini nostri Iesu Christi, in coetum An-
 gelorum, Patrum, Prophetarum & Apostolorum:
 cum quibus iam dulcissimè de ea doctrina, cuius
 hic elementa didicit, colloquitur. Memoriam igitur
 ipsius grati conseruemus, & beneuolentiam
 erga eum liberis ipsius præstemus: quod te qui-
 dem præcipuè facere decet: cui cum famulam uir-
 tute & forma præstantem, quam ualde diligebat,
 desponderit, ostendit se de te quoque amanter senti-
 re. Cum autem diuisio hereditatis iuxta testamen-
 tum, quod socer iudicauit æquum esse, facta sit,

et tua coniunx suam partem ex hereditate ad te
 adferat: te uicissim hortamur, ut (quod iustissimum
 est) uicissim et donationem propter nuptias con-
 stituas: et in hac re honestissima cum iusticiam
 coniugi debitam, tum uero pietatem erga socerum
 declares, quem te quidem propter adfinitatem pa-
 tris loco uenerari et amare existimamus. Nos ue-
 ro excellens ingenium eius, eruditionem, iudicij dex-
 teritatem, grauitatem et pietatem tanti facimus,
 uix ut desiderium eius lenire in nobis possimus. Be-
 ne uale, die conuersionis Pauli, 1549.

Adolescentis cuiusdam.

Sape decreui ad te aliquid literarum dare, a-
 mice charissime, et specimen tibi studiorum meo-
 rum exhibere. Ideo gaudeo mihi nunc commodis-
 simum argumentum oblatum esse. Nam cum pro-
 uocaris me ad scribendum, nullo munere: non so-
 lum ingratus, sed etiam impius essem, si tibi nul-
 lam gratitudinis significationem uicissim ostende-
 rem. Adhuc pater in proximis literis iussit, ut ti-
 bi gratias agerem. uult enim nos non solum lite-
 ras, sed etiam communia haec officia diligenter
 colere. Gratissimum igitur nobis tuum benefi-
 cium est: et quia nobis necessarium est, et quia
 declarat, te de studijs nostris bonam spem ha-
 bere. Gaudemus etiam, tua liberalitate sumptus
 nostros

ac

Itaque

procuramus nos

agere enim
 solis literas

h/ll
Sane facit magis

nostros leuari, quos pater in nobis docēdis iam fa-
 cit nō exiguos. Ago itaq; tibi gratias: ac polliceor,
 me, quantum ingenio ac diligentia præstare pos-
 sum, daturum esse operam, ne te beneficiorū tuo-
 rum poeniteat. Vale.

Marchionis Brandeburgensis Electoris
 ad Sigismundum Poloniae re-
 gem Epistola.

I, 55.

Sereniss. atq; inclyte Rex, & carissime pater,
 cum scirem Regiā dignitatem uestram ut cæteris
 heroicis uirtutibus, ita & amore Christianæ pie-
 tatis ac ueritatis excellere: non dubitauī ad eam
 de mea uoluntate scribere, me pio consilio, & ea
 moderatione quæ Christianū principem decet, in
 Ecclesijs meæ ditionis quædā manifesta uitia cor-
 rectorum esse. Quia in re non populi affectib; aut
 alienis exemplis moueor: sed existimo ad eorum
 officium pertinere, qui præsumunt, inspicere Ecce-
 lesiam, præsertim tali tempore, cum dissensionibus
 motis præfici idoneos doctores necesse est: & ra-
 tio ineunda, ut ueris modis autoritas religionis &
 disciplinæ retineatur. Eaq; moderatione uti de-
 creui, ut non solum nihil contra Catholicam Ec-
 clesie Christi sententiam recipiam, à qua nulla un-
 quam uis me auellet: sed etiam ne quid autoritati
 Episcoporum detrahā. In hanc sententiam cum
 Germanicè ad R. V. D. nuper scripserim, fortasse
 quidam

diuini interpretati sunt literas, nec satis exposue-
 runt R. V. D. consilij mei rationem. Quare acci-
 disse iudico, ut paulo aliter quàm expectaram re-
 sponderetur. Cum autem R. V. D. ea pietate ama-
 re & colere perpetuò decreuerim, quam filius o-
 ptimo debet patri: maxime cupio eam reliquam ui-
 tam meam, tum uerò & consilia mea in Republ.
 R. V. D. probari. Itaq; duxi copiosius R. V. D. ex-
 ponendam esse meam mentem, & purgandam in-
 constantie aut mutati iudicij suspicionem. Proin-
 de rogo, ut hanc meam Epistolam paterno animo
 R. V. D. legat: sibiq; persuadeat, me ab officio filij
 nunquam discessurum esse. Semper ita sensi, nul-
 lum esse maius decus, quàm in uera religione, ue-
 roq; cultu Dei constantiam. *Que* sententia sic
 est infixæ animo meo, ut non simulatis aut fuc-
 sis officijs, sed uerè colendam esse Christianam pie-
 tatem semper statuerim. Quare non raro deploro
 Ecclesiæ morbos eam ueteres, tum nouos: & ar-
 dentissimis uotis emendationem optaui. Nec enim
 negari potest, quosdam etiam ueteres morbos in
 Ecclesiæ hæere. Disciplina uetus laxata est,
 multæ superstitiones in tanta pontificum negli-
 gentiâ & pastorum inscitia receptæ sunt. Nonni-
 hiletiam præsertim discordiæ concusserunt Eccle-
 siam. Ego igitur hætenus eam grauitatem præsti-
 ti, ut nec abusus probarem, aut crudeliter defende-
 rem, ut

N rem, ut

rem, ut faciunt alij: nec fanaticis opinionibus in
 meaditione locum præberem. Habeo utriusq; rei
 honestam, grauem et piam causam, nec inuito hoc
 iudicium. Cumq; uideo opus esse ut sanciatnr disci-
 plina, et præficiantur ut Ecclesijs boni doctores,
 suscepi eam curam, ut sciat populus in tantis dis-
 scordijs, quid amplecti, quid fugere debeat. Quis
 in re quadam in utraq; parte uia moderor, ut à ca-
 tholica Ecclesia Christi non discedam, nec de au-
 toritate Episcoporum quidquam detrahā. Nam
 nisi aliquid moderari uelim, manifesta flagitia pro-
 bandæ esse, et iniusta seuitia exercenda: quæ uero
 utranq; ab ijs alienissimum esse debet, qui uerè, nõ
 simulatis aut fucosis officijs religionem colunt.
 Hæc cum ita fins, spero me constantiam præstare
 dignam bonis uiris, et uerè amantibus religionem.
 Nusquã enim discedam à scopo, uidelicet à senten-
 tia catholica Ecclesiæ Christi. Quod uerò mihi
 exempla quorundam uiciorum principum pro-
 ponit R. V. D. qui multam mutationem admisert: ut
 sepe cū illis ipis de tota religione collocutus sum.
 idemq; uterq; optabat, ut æquitate pontificia ressi-
 tueretur Ecclesiarum concordia, emendatis quibus-
 dam abusibus. Socer meus etiã paulo ante mor-
 tem grauis, de ea re deliberationes habuit. Vide-
 bat enim solitudinem fieri in Ecclesijs suis, nisi uel-
 let iniustã seuitiã exercere: a qua abhorrebat cum,
 ut

ut erat iusticie amans, animaduerti. Nec modera-
 tionem illam iudicabat esse aut secessionem ab Ec-
 clesia, aut seunionem ab ijs qui presunt, aut à re-
 liquo nomine Christiano. Quare existimet R. V.
 D. me non ita in hanc causam ingressum esse, ut a-
 liorum bonorum principum iudicia aut exempla
 non attenderim. Si qui autem fortasse aut asperio-
 res sunt, ut esse non multos uidemus, qui sine disci-
 mine omnes abusus, omnia errata inmanitate sup-
 pliorum stabiliunt: horum exempla nec antè se-
 cutus sum, nec unquam imitanda esse duxi. Nec
 profecto cõsensum Ecclesiæ conspirationẽ esse, ad
 iniustã seuitiã exercendã, unquã existimaui. Qua-
 re etiã si lenior alicubi uideor, nõ propterea uel ab
 Ecclesia, uel à reliquo nomine Christiano distiuctus
 sum. Nã et uerũ cõsensum catholicæ Ecclesiæ Chri-
 sti amplector, q̄ extat in scripturis Apostolicis, in
 uetorib. canonib. et probatæ fidei scriptorib. et pol-
 licitum me Synodo, si quãdo ritè cõueniret, nõ de-
 futurũ esse. Nec desunt mea officia ulla in re cõmu-
 ni trãquillitati. Nec fortũas tantũ meas ad societatis
 defensionẽ Christiani orbis, sed etiã operã in re mi-
 litari contuli antea, et adhuc offero. Nec à me ipse
 discedã, neq; unquã uoluntatẽ hãc mutabo. Quare
 si uoluptati fuit R. V. D. antea mea coniunctio et
 affinitas, quã quidem mihi dulcis, et honorificam
 esse profiteor: spero hãc quoq; meam uoluntatem

perpetuò iucundam R. V. D. esse debere, quæ semper habebit (Deo dante) generum amantem Christianæ religionis, concordie Ecclesiasticæ, tuenti consensum catholice Ecclesiæ Christi, synodis asfemicentem, abhorrentem toto pectore à fanaticis opinionibus, damnatis iudicio Ecclesiæ catholice, Christi gerentem arma pro communi nomine Christiano. An qui sic affectus est, accusari poterit desertionis Ecclesiæ? Aut illi uidentur potius coniuncti Ecclesiæ, qui sine ulla ueteri autoritate receptos abusus defendunt, ignotos ueteri Ecclesiæ: qui Neromanã seuitiam in pios exercent? Nos non uidemur, qui non nullo cum periculo tuemur uerum Ecclesiæ consensum: qui populo ueros cultus proponi curamus, & ab iniusta seuitia abstinemus. Spero planè iudicium & R. V. D. & Synodi nobis æquius fore, quam ut moderationes & leuitatem nostram improbet. Quod uerò hortatur R. V. D. ut expectem Synodum: fateor me hæc consilia aliquandiu Synodi expectatione distulisse. Quid enim communi concordia optatius esset? Sed hanc moram Ecclesiæ expectare non possum, quæ interea dissiparentur, & in solitudinem ac uasitatem redigerentur, si eas non constitueremus. Explorata mihi est uoluntas Caroli Imperat. Domini nostri clementiss. quem scio magna contentione à Clemente & Paulo 111. petiisse,

tiſſe, ut quamprimùm Synodus haberetur: & ritè
 cognitis rebus, concordia conſtitueretur. Sed Pon-
 tifices non ualde appetunt Synodos, & fortaffe re-
 gum iudicia non ſine cauſa metuunt: ſed tamen ſi
 quæ erit alioqui Synodus, non deerit ei meum offi-
 cium. Habet R. V. D. meam purgationem, & per-
 petuæ uoluntatis teſtimonium. Illa pars Epiſto-
 le maiorem etiam dolorem nobis attulit, quæ que-
 ritur nos rem indignam à R. V. D. petiſſe: ac uide-
 mus eam partem non in eam ſententiam intellectã
 eſſe, in quam à nobis ſcripta eſt. Nos ſemper, etiam
 ante hanc noſtram aſſinitatem, laudare magnitu-
 dinem animi & conſtantiam R. V. D. ſoliti ſumus,
 quam poſtea multo magis eſſe prædicauimus.
 Sed ſcio etiam R. V. D. ad hanc uirtutem adiun-
 xiſſe alias multas, bono principe dignas: amorem
 uirtutis, Chriſtianam pietatem, iuſticiam, clemen-
 tiã: propter has uirtutes libenter meum conſiliũ
 ſignificauit R. V. D. ac ſpero eam non improbatu-
 ram eſſe hanc meam uoluntatem in moderandis
 abuſibus quibuſdam: ob illam grauiffimã cauſam,
 ne diſſipentur Eccleſiæ noſtræ. quod futurum eſ-
 ſet, ſi manifeſta uitia defenderentur. Cum autem
 cupiam conſuetudinem cariſimæ coniugis meæ
 mecum, ſuauiffimam eſſe ipſi, quæ ſemper fuit (&
 Deo dante, futura eſt) perpetua, petiui ut ei con-
 ſilium noſtrum exponeretur, quæ quidem ita mo-

res meos habet perspectos, ut sciat me et religio-
nis studiosum esse, et abhorrere ab iniustis consi-
lijs. Cumq; in hoc nostro coniugio celebrari-
etiam Deum cupiamus, sepe preces coniungimus,
sepe de diuinis mandatis, de spe uitæ æternæ, de be-
neficijs Christi colloquimur: ut his sermonibus et
etiam pietas ipsius mihi magno solatio est. Si quis
autem amet ritus, his suo arbitrio uti potest. Nam
mihi maximæ curæ est, ut nostrum coniugium u-
triq; iucundum sit, et salutare: et Deum oro, ut
utriusque mentem gubernet ad suam laudem. Oro
autem et obtestor R. V. D. ut hanc nostram com-
memorationem boni consulat: et ut paterno amo-
re nos complexa est, ita nunquam sinat animum
tuum ab alienari. Nos uicissim pietatem quam
filius optimo patri debet, summa fide præstabi-
mus: ac ualde rogamus, ut R. V. D. mittat aliquem
huc, cum quo copiosius de his rebus colloqui pos-
sim, qui exponat coniugi meæ cariss. beneuolentiã
R. V. D. erga me nihil mutatam esse. Bene ualeat
R. V. D. quam Deus diu seruet incolumem. 1539.
Mense octobri.

De usu arteriarum disputatio.

Nisi cõsuetudo scholæ nobis nota esset, magno-
pere uererer, ne me sumpsisse mihi hunc locum,
aut

aut has dicendi partes impudentia aut fiducia ingenij iudicaretis. Sed quia scitis, præceptorum consilio hic quasi suas operas singulis attribui, quæ so ne de mea uoluntate aut natura secus sufficimini. Est enim necessarium, honestæ consuetudini, quæ disciplina causa instituta est, morem gerere. Ego autem cum in omni uita, tum uerò præcipuè hoc loco, magis cupio uobis mores meos et uoluntatem probari, quàm doctrinam et eloquentiam. Et in hac imbecillitate ætatis, ne quidem requirenda est eruditio aut facultas dicendi eximia, quæ etiam felicissimis ingenijs non potest contingere, priusquam per ætatem licuit immorari studijs, et adiungere rerum usum, et iudicium acuerre, et confirmari omni genere exercitationis. Et si autem poeta tribuit adolescenti studium rerum magnarum, et generosam indolem, in-
quiens,

Ante annos animumq; gerēs, curamq; uirilem:

Tamen ante tempus iudicium firmum de magnis rebus et perfecta doctrina nemini coningit. Sed hæc consuetudo in his scenis instituta est exercitij causa. Quare uos rogo, ut me patienter audiat, idq; officium ad conseruationem publici moris pertinere existimetis. Et quia aliquid dicendum erat, institui breuè disputationem de hac

N 4 questio.

questione: Quem ad usum arteria inuenta sunt,
 uenis meansibus per uniuersum corpus. Etsi autē
 huius explicatio tota magis petenda est à medi-
 cis: tamen cum harum materiarum initia & ele-
 menta etiam in physicis tradantur, de legi hoc ar-
 gumentum, adductus quodam studio paternae ara-
 tis, & ipsarum rerum suauitate. Quoties enim as-
 spicio & considero opificium humani corporis,
 ipsa me distributio artificiosa admonet, has (ut di-
 cam) machinas in humano corpore nequaquam
 casu, sed ab aliqua aeterna mente extitisse. Sed ue-
 nio ad questionem. Venae orientes in epate, san-
 guinem inde euehunt ad nutriendum corpus. Ar-
 teria uerò sunt uehacula spiritus: eoq; densiores
 canales sunt, ne spiritus exhalet. Graeci aiunt, no-
 men esse arterijs ab *αἴθε* & *τρυῶ*, quod custo-
 diam balitum: hoc est, spiritum uitalem. Haec pri-
 mum ex corde oriuntur: & caput seu truncus, qui
 & amplitudine & densitate uincit reliquam pro-
 paginem, uocatur *ἀόρτη*. Huius appellationis pri-
 mum autorem aiunt Aristotelem fuisse, sumptiq;
 ferunt à uagina: quia ille canalis sit uagina similis,
 hoc est densior & amplior ceteris ramis. aiunt
 enim, *ἀόρτη* significare uaginam. Dicuntur au-
 tem rami utriusq; canalis ita conserti esse, ut pas-
 sim mutuis orificijs exilibus iungantur ad hunc
 usum, ut arteria uenis impertiant spiritum, ad ca-
 lefaciendum

lesaciendum sanguinem, ad nutriendum spiritum,
 qui ut alatur rapit sanguinē, sicut in lychno flama
 rapit alimentum ex oleo aut cera. Nam & sangui-
 nis sine vitali calore aut spiritu, non esset efficax
 ad nutriendum: & spiritus sine alimento citō ex-
 tingueretur ac deflagraret. Quā in re subit admi-
 rari imaginē diuinitus propositam, quæ admonet
 nos de nutua officiorum communicatione. Nam
 hic etsi nihil est nobilius spiritu: tamen sine benefi-
 cio alieno, & quidem sordidioris naturæ, non po-
 test durare. Ita principib. in republica opus est in-
 firmiorum officijs, summæ artes ministerijs infima-
 rum. Rursus spiritus in corde ortus, quem uehūnt
 arterie, addit uitam sanguini: sic gubernatores re-
 gunt & tueuntur populum: sic summæ artes tueri
 debent inferiores, non eas opprimere. Porrò illa
 uicijsitudo in arterijs non fit casu, sed habet guber-
 natorem, uidelicet motum cordis: quo dilatatæ ar-
 terie attrahunt, contractæ regerunt. Sed hinc
 longior disputatio nascitur, quam omitto. Porrò
 contra hanc communicationem obijcitur: Arterie
 an uideatur hæc communicatio uel necessaria, uel
 perpetua. Quia autem hæc questio plena est eru-
 ditionis, & utilis uitæ & moribus: rogo, ut eam
 dominus Decanus nobis diligentijs & ube-
 rius explicet. Dixi.

De Demosthene in Scholis prælegendo admonitio.

Toties admono, ad iudicandum de genere sermonis opus esse cognitione bonorum scriptorum, & quadam mediocri exercitatione scribendi. Est & eloquentia opus in Republica: & artes sine linguarum cognitione nullum lumen habent. Quare ex Grecis auctoribus Demosthenem potissimum uolui scholasticis in manibus esse, quod ex eo non solum lingua discitur: sed etiam ipsius dispositio, figura orationis, inuentio, consilia in dicendo, ualde acuum lectorem. Multa etiam ab eo ornamenta ad nostras materias transferri possunt. Denique in schola publica nullum esse locum Demostheni, admodum turpe uidetur. Sed ualde reprehendenda est negligentia scholasticorum nostrorum. Quotus quisque iam Græcè discit, aut suscipit præstantes auctores? Rari studia uerè amant. Magna pars putat qualemcunque doctrine opinionem sufficere: quo errore nihil est perniciosius. Nondum tamen indico consilium de enarrando Demosthene. Quare hodie inchoabo enarrationem orationis περὶ ἡγεμονίας: ad quam audiendam si conuenerint studiosi frequentius pergami libentius. Certè Reipublicæ causa hunc laborem suscipio, & notos esse hos auctores,

res, propter multas gravissimas causas prodest.
29 Augusti, Anno 1538.

Oratio à M. Marcello habita, cùm ei gra-
dus magisterij decerneretur: De
necessitate Stoica, di-
sputatio.

Cùm pro eximia humanitate uestra, ornatissimi viri, honoris nostri causa hic conueneritis: peto à uobis, ut ad id beneficium, hoc quoque addatis, ne me ingenij fiducia potius quàm officio adductum, has dicendi partes suscepisse existimetis.

Deinde ut iuuenilem orationem boni consulatis. neque enim tam ridiculè ineptus sum, ut confidam me in hac et ingenij et atatis imbecillitate quicquam adferre posse dignum uestris auribus. Tantum officium meum probari uobis opto. Nihil enim ab incunte etate mihi prius ac potius fuit, quàm ut præceptorum auctoritati religiosè parerem. Eamque laudem non minus quàm doctrinæ expectendam bonis mentibus existimaui. Nec uerò dubito, quum et uos pro excellenti sapientia uestra, magis à nobis diligentiam in officio, quàm eloquentiam requiratis, quæ ne mediocris quidem in adulescente existere potest. Mihi uerò, etiamsi has cõmunes literas utcūque gustauim, tamen aliqua ex parte et natura repugnat. Itaque cùm alij hic enco-

mia artium dixerint: ego, quoniã neq; pro digni-
 tate ornare Philosophiam, neq; noui quicquam in
 uenire potui, quæstionem huc adferendam esse du-
 xi, ut leuaret fastidium uarietas. Nam id quoq; in
 more est, controuersias hoc loco dicere. Quæso
itaq; ut patienter me audiatís. Præstabo enim ex
 breuitate orationis, ne facilitate uestra abusus ui-
 dear. Est autem hæc controuersia: An probanda
 sit Stoicorũ sententia, quam illi quidem acerrimè
 propugnarunt, Omnia necessario fieri. Magna
 causa est, & difficilis explicatio: sed tamen admo-
 dum utile censeo, de re tanta quid sentiendum sit,
 certò constituere. Neq; enim certè intelligi potest,
 quomodo retinendæ sint religiones, quomodo re-
 gendi mores, si illa Stoica necessitas mordicus reti-
 netur. Atq; hic uel præcipuè, etiam in Philosophi-
 cis studijs, scopus nobis propositus esse debet, ut in-
 uestigemus opinioniones moribus utiles: præterea, ut
 etiam uestigia diuinitatis in natura quæramus, aut
 pijs opinionibus animos ad religionem excitemus.
 Verissimũ enim est illud quod Xenophon ait: To-
 tum mundi opificiam simile esse operi sapientis
 artificis ac φιλοσόφου, hoc est curantis & aman-
 tis homines, ut agnosci author atq; opifex possit.
 Sed quæ fuerit præcipua Stoicorum ratio, dicendũ
 est. Ea est causarum connexio, ut inferiores cau-
 se non agant sine prima. Prima autem impedi-

non

non potest: ergo cum cetera moueantur, mouente
prima, necessario fiunt omnia. Id argumentum
nescio quo modo peruasit etiam Theologicas scho-
las, atq; ibi non minores tumultus ciet quàm inter
Philosophos. Reclamant autem Stoicis ceteri, qui
dexterius philosophantur: & defendunt, non om-
nia necessario fieri: non esse tollendam coningen-
tiam, ut uocant. Nec uerò in hac parte rationes om-
nes recensere possum. Vnam recitabo, quæ & pru-
dentibus Philosophis ualde probatur, & certè apud
Christianos ualere plurimum debet.

Deus non est causa mali, seu peccati. Esset au-
tem causa peccati, sublata prorsus coningentia.

Quare absurdum & falsum est, omnia fieri neces-
sario. Ita & Philosophi indignum existimant diui-
nitate, causam flagitiorum ac scelerum in Deum
conferre. Et meo quidem iudicio opinio est audi-
tu crudelis. Citant Philosophi uersiculum ex Euri-
pide, ac magnis laudibus euehunt, estq; hæc sen-
tentia: si dii authores sunt turpitudinis, dii esse
non possunt:

εἰ θεοὶ τὴν ἀρῶσιν ἀγαθοῦ, ἢ τὴν αἰτίαν θεοὶ

Iam si omnia immutabilia sunt, quare Deus inuo-
candus aut placandus est? His autem labefactatis,
religio funditus tollitur. Deinde quid legibus aut
disciplina opus est, si hanc tyrannidem possidet
αὐτῶν, quam ei tribuunt Stoici. Recte seruus
lus

lus Zenonis, cum obiurgante hero se excusaret,
ait se coactū illa necessitate magistri sui peccasse.

Itaq; etsi ego quidem auribus atq; animo à Stoicorum opinione abhorreo: tamen quoniam controuersia difficilis est, & ratio Stoicorum non sine negotio dissolui ac dilui potest, defero hanc totam controuersiam ad doctissimum uirum D. Milichium: eumq; rogo, ut pro sua & erga me beneuolentia, & singulari fide erga uniuersam scholam, dijudicandam causam & explicandam suscipiat. Qua in re & mihi pergratum faciet, & de uniuersa schola benemerebitur: quam professio plurimum refert, quàm maximè aduersus opiniones parum utiles diligenter inuitam esse. Dixi.

Clarissimo & optimo uiro, Domino Iohanni Bugenhagio, pastori Ecclesie Vi-
tebergensis, amico suo charissimo,
Philip. Mel. S. D.

Historia p. 99.

Integram historiam eorum quæ hic hactenus in conueniu acta sunt, petes à domino Doctore N. Animaduertimus esse crebras & uarias aduersariorum deliberationes: sed spero Deum eorum consilia dissipaturum esse. Nondum inchoarunt publicam disputationem. Illud agunt, ut nobis artuculos dilutos & sophisticos proponant. Sed iam dissen-

dissentiant ab Ecclesiis, etiã Principum legati, Po-
 latini, Marchionis Electoris, & Iuliacensis. hie-
 pudiarum articulos ab Ecclesiis compositos. Nemo
 ad nos nondum allati sunt: sed uidi descriptos. In-
 ter nostros, Dei beneficio, consensus est. Certatum
 est acriter his diebus de disputationis exemplis.
 Nam praesidentes significarunt, se non concessu-
 ros, ut principes nostri exempla haberent di-
 sputationum. Ita ne sciuntur meræ fantasia, ut in-
 terim alias fraudes struant. Sed orabis Deum,
 ut Ecclesias nostras ac nos seruet & gubernet,
 propter filium suum Iesum Christum liberatorẽ,
 qui pro nobis uictima factus est. Bene & felici-
 ter uale, & pro nobis ora. Die 17 Decembris.
 Vormatia.

D. Cæsario Georgio Aemilius
 S. D.

Esi de fide & constantia tua in colenda ami-
 cina nunquam dubitavi: tamen quia tecum, si
 queam, uel quotidie colloqui cupio, literas tuas
 ualde desiderabam. Sed mora, ut fit in usuris, al-
 liquanulum lucri mihi attulit. Scripsisti enim co-
 piofius quàm antea, & addidisti xenium non
 aspernandum: hoc tuum officium adeo gratum
 est mihi, ut magna facta sit ad meum erga te
 amorem, quam uix fieri fore arbitrabar, accessio.
 Quamquam enim nullum munus pluris facio
 quàm

quàm tuas literas, testes & amoris & iudicij de
 me tui: tamen habet ipsum xenium singularis cu-
 iusdam beneuolentiæ significationem. Ago igitur
 tibi gratias: ac polliceor, hunc libellum perpetuo
 fore apud me tanquam *αὐνοόουον* ac pignus tui
 amoris. Quoties aspiciam codicem, ueniet mihi in
 mentem & amicitie nostræ, & uirtutum tuarum
 memoria: ac iuuabit, me talem uirum & amicum
 & studiorum hortatorem habere. Præterea Gela-
 tium ipsum tua causa pluris faciam, & legam au-
 dius: quia mihi memoriam tuam subinde reuoca-
 bit. Illud autem in tuis literis iucundius fuit mihi,
 quòd significas te nostri desiderio maxime teneri.
 Ego uerò uicissim magnopere opto, ut me aliquan-
 do bona fortuna tecum coniungat. Neminem enim
 possem habere ducem ad optimas artes ac ueram
 philosophiam aptiorem, quàm te, qui propter ex-
 cellentem eruditionem docere potes optima, &
 propter summum tuum erga me amorem libenti-
 us mihi tui copiam faceres. Hæc de te cum pa-
 renibus sæpius iam egi: eisq; demonstraui, quan-
 tum mei interfit, iustrare alias Germaniæ scholas:
 maximeq; quantum utilitatis mihi allatura sit tua
 consuetudo. Facile igitur eos in meam sententiam
 adduxi, præsertim cum intellexerint me nusquam
 malle esse quàm apud te. Magna enim est apud te
 auctoritas tua. Quare non despero, quinon ita mul-
 to post

memoriam

to post in Academiam profecturus sim. Erit autē
 mihi Academia uice tua consuetudo, ubicunq; e-
 ris. Interdū te etiā atq; etiā oro, ut consuetudi-
 nem ad me scribendi non intermittas. Vale.

D. Cæsareo, Georgius Aemilius
 S. D.

Si non seritus fuisset, ne si non opportuno tem-
 pore, in tanto occupationū tuarum concursu me a-
 liter redderemur, te offenderem, hactenus saepe
 ad te scripsissem, uir ornatissime: sed nunc facile
 passus sum plus in me patris auctoritatē ualere,
 quam illam meam uerecundiam. Nam pater, unā
 cum optimorum studiorum literis, etiam uirtutis
 officia colere studens, uult ut pro eo beneficio,
 quo nos iter ingressos affecisti, gratias agerem.
 Cum enim nos hospitio exceperis, & liberalissimā
 me tractaueris, si nullam significationem gratitu-
 dinis ostenderem, non solum ingratus erga te, sic
 meritum, sed etiam iniustus aduersus Deum es-
 sem, qui singulari pietate iura hospitij conserua-
 ri uult. Ago itaque tibi gratias immortales: ac si
 quo officij genere, quo declarare aliquam meam
 erga te beneuolentiam potero, efficiam profe-
 ctō ut intelligas, me tui esse amantissimum.
 Cum autem te nobis non solum sanguinis coniun-
 ctio, sed etiam uoluntas tua & religio deuince-

o tctt

vet: rogo; ut quod est humanitate tua dignissimum, iucissimum nos ames, & commendatos habeas. Vale.

Idem eidem.

Quod in maximis occupationibus tuis duxisti nobis scribendum esse, magnum specimen singularis beneuolentiae erga nos praebuiti. Quare & officium tuum mihi iucundius est: & ipsis iueris, cum sint humanitatis plenissima, uehementer delector: easque, tanquam pignus perpetui tui erga me amoris mecum in sinu circumfero & asseruo itaque tibi gratias ago, qui nos hoc tempore, quod uides plus quam ferreum esse literarum studiofis, complexus es, & significas te studijs nostris non defuturum esse. Nec uero aut nobis quicquam optabilius est, quam habere patronum, cuius & autoritas sit precipua, & in amicis tuendis fides: aut tibi honestius, quam literarum amantes adiuuare & prouehere. Maximè enim decet te, cum tanta doctrina praeditus intelligas, quanta uis & dignitas sit bonarum artium, dare operam, ut quam maximè floreat litera. Et cum Respublica tibi defensionem omnium ornamentorum commendauerit, quibus opus habet: petit etiam, ut has disciplinas, in quibus uersamur, omni ope tuearis & conserues. Quarum quantà sit utilitas in Republica, tu optime perspicis. Quare te rogo,

rogo, ut quod facis, nos in hæc studia cum quadam spe ingressos, ames, & autoritate tua iuuare pergas. Quod etiam me adeo amanter hortatus es ne desim meo officio in discendo, & amore tuo & autoritate ualde moueor: tibiq; polliceor, me, quantum omnibus ingenij neruis contendere possum, daturam esse operam, ne aut spem patris fefellisse, aut grauissimam admonitionem tuam contempsisse uidear. Hæc rescripti ad tuas literas, quod uerebar silentium meum non solum ingratiudinis, sed etiam negligentie suspicionem apud te allaturum esse. Et hoc literarum nunciatum utar sepius ob has ipsas causas, ut studium erga te meum & diligentiam in discendo cognoscas. Et si autem mihi tuis literis nihil gratius esse potest: tamen non postulo ut ad me, nisi cum uiscat, & liber ab occupationibus atq; curis es, scribas. Reliqua officia, quibus magis nobis opus est, ut uobis patrocineris apud principem & patrem, spero te non intermissurum esse. Adde uerò etiam literas pro tua summa humanitate, si quando uacabit. Vale.

Parenti suo charissimo H.B. S.D.

Accepi literas tuas, charissime pater, in quibus me pro tua autoritate acerrimè Lipsiam reuocas. Primum autem exponam tibi historiam totius negotij, quæ (ut spero) si non culpa, tamen suspicione

me sceleris me liberabit. Nam quicquid huius rei est, intelligas errore magis quam improbo consilio accidisse. Nusquam uixi libentius, quam Lipsiæ: & comigerat à te præceptor Sturmîus, quem non solum propter excellentem doctrinam, sed etiam propter ætatis auctoritatem uenerabar ut patrem: & ille me perinde ut filium amplexus erat. Quare nemo me ab eo auellere potuisset unquam si ipse domesticam scholam retinere uoluisset. Sed postquam impetrauit à generoso & magnifico D. Alberto N. uocationem muneris sui, propter ætatis imbecillitatem dimisit scholam domesticam: quare uix accidit mihi acerbius quicquam. Huius meæ uoluntatis tu mihi optimus testis es. Sum enim per literas conquestus de hac fortunæ iniuria. Fortè autem accidit, priusquam tu rescribis, ut Lipsiam uenerit Sabinus, cuius genus uersuum in primis laudari intelligebam non solum ab alijs, sed etiam ab ipso Sturmio. Ad hunc ueni cum alijs doctis & modestis iuuenibus, quorum consuetudine liberius utebar, gubernatorem certum non habebam. Cumq; semel atq; iterum audiuissem eum cum de ratione scribendæ solutæ orationis, tum uerò præcipuè de optimo genere poematum ea differentem, quæ maxime probantur omnibus: ita me delectauit eius oratio postea, ut nusquam ab eo discesserim, quamdiu ibi fuit.

Et

Et quia eum omni officij genere, quod quidem
 prestare potui, colebam: ostendit mihi, quoque se
 non abhorreere à mea consuetudine. Exhibui ei
 meos uersiculos, ut monstraret mihi uiam et ra-
 tionem melius scribendi. Ille uerò respondit, ne-
 que se professorem artis esse, neque præceptis mul-
 tum profici posse: dominari hac in re exercita-
 tionem et imitationem, ad quam instituendam plu-
 rimùm proficere aiebat, conuersionem assiduam
 cum ijs qui suauiter et eleganter scribunt. Ro-
 go igitur, ut me sibi adiungat, futurum ministri lo-
 co. Itaque mansi apud Sabinum, eumque; postea Vi-
 tebergam secutus sum. Nec me alia res Lipsia ab-
 duxit. Narravi rem ut gesta est: Quare te pri-
 mùm hoc oro, ne me ulla cupiditate ac studio ri-
 xarum theologicarum, quas ne Sabinus quidem
 intelligit aut agitat, profectum esse in eam scho-
 lam putes. Nihil secutus sum nisi poetices stu-
 dium, quod est innoxium: nec arbitrabar fore, ut
 hæc migratio te offenderet, præsertim consilio
 meo cognito. Valde autem perturbatus sum ob-
 iurgatione tua, ut nunc quid agam planè nesciam.
 Non detrectabo tuam auctoritatem, donec uiuam;
 sed in hac deploro patriam clementiam atque æ-
 quitatem tuam: ac peto, ne me subito hinc auel-
 las. Spero enim et uitæ genus, et studia mea te
 probaturum esse. Ago in iisdem diebus apud Sa-
 binum

binum, iuuenem modestissimum, qui quidem non
 uerat me mox recurrere Lipsiam. Sed non pos-
 sum eum sine inconstantiæ nota deserere, præser-
 tim postquam sum pollicitus me ei ministrum fo-
 re. Interim me in scribendo carmine exerceo,
 quod studiū te adhortatore amo, & annis iam ali-
 quot colo: idq; genus literarum scis alienissimum
 esse à disputationibus Theologicis. Oro itaque, ut
 hanc migrationem boni consulas, mibiq; erratum
 condones, quod te incōsulto Sabnum secutus sum.
 Polliceor enim, me semper in tua potestate futu-
 rum esse. Tu tamen, pro tua prudentia atq; equi-
 tate, de meis studijs statues: quibus melius con-
 sulueris, quantum ego quidem iudicare possem, si
 me ex hoc curriculo non reuocabis. Bene uale, pa-
 ter suauissime, ac rescribe.

Docto & honesto iuueni, D. Michaeli
 Voicio, musico & cantori Torgēsi, ami-
 co suo charissimo Georgius Fa-
 bricius S. D.

Ieremias ad te mittit literas & pecuniam, quā
 stato tempore accepisses, nisi obstitisset certis & si-
 delis nuncijs inopia. Feres igitur hanc moram æ-
 quo animo. Opus musicum, quod apud nos inchoa-
sti, id credo te quotidie excolere atq; perficere,
 eam adolescentum studiosorū gratia, quibus ope-
 ra tua

p̄a tna multum profuturus: tam etiam, ut tuum
 nomen cum utilitate aliorū propages ad posteros.
 lucida est inuestigatio ueritatis in quauis arte:
 sed multo iucūdiore esse potest his miserimis tem-
 poribus, quibus cum ueritas ex humano genere
 explosa penē sit, circa otium nostrum & litera-
 rum studia errat, & in scholis cogitur delitescere.
 Id etiam te intelligere. & in eadem mecum esse sen-
 tentia existimo. Per igitur Musas perge. & omne
 tuum studium conser ad illustrandam hanc artem:
 ita tamen, ut interdum tantum ocij sumas, ut scri-
 bere ad nos crebrō possis. Nihil enim mihi erit illa
 cōsuetudine inter nos absentes gratius. Clarissimo
 uiro D. Leuschnero gratias age, quod prodigium
 ad nos miserit, prope Vitebergam in aere uisum.
 Multo plura & tristiora hoc ipso mense Praga et
 in finitimis urbibus uisa narrant: apertē diuinam
 iram, nisi meliores fiamus, denunciātia. tra scor-
 p̄se mihi, quod data proximē facultas nō fuerit, di-
 uertendi apud hospitē tuum, niēis enim breues in-
 ter nos sermones fuerunt. Reliqua deerrant.

D. Ioanni Buchnero, pastori in Ecclesia
 Ofenhacensi, Philippus Me-
 lanchthon S. D.

Venerāde uir, et amice chariss. hāc epist. scripsi in
 Epiphāijs quo die celebratur memoria admirāda
 patefactionis Dei, q̄ in baptismo filij Dei facta est.

Agamus autem gratias Deo, quod se tum et alijs
 illustribus testimonijs patefecit: et eo nos exemplo
 consolemur in nostris magnis periculis. Cum enim
 prodierit ex arcana sede Deus ipse, et filium mi-
 serit, ac promissionem nobis tradiderit: non dubite-
 mus, cum inter impiorum etiam tumultus seruaturum
 esse doctrinam suam, et Ecclesiam. Hac spe difficul-
 tates et erumnas ministerij Euangelici toleremus.
 Mitto igitur ad te hunc Philippum Saltzungensem,
 honestum et doctum hominem: quem uelim te prius
 audire, et postea (si tuo iudicio probabitur) eum
 commendare Ecclesie Thuringicæ. Ingenio ualet,
 et eruditione recte institutus est: et modestum esse
 comperi. Quare eum tibi commendo. Bene uale.
 In Epiphanijs.

Commendatoria.

Cum Martinus Henricus à uobis ad ministerium
 Euangelij uocatus sit, et testimonium publicæ or-
 dinationis ueteri Ecclesie more à nobis peti-
 tum sit, diligenter explorauimus eius eruditionem: et
 comperimus eum recte tenere summam doctrine
 Christiane, et abhorreere à fanaticis opinionibus,
 damnatis iudicio catholice Ecclesie Christi, et
 amplecti consensum catholice Ecclesie Christi, quæ
 et Ecclesia nostra profitetur. Quare cum promit-
 teret in doctrina constantiam, et in officio fidem
 et diligentiam, commendatum est publica ordina-
 tione

tione, iuxta doctrinam Apostolicam, ministerium
 docendi Euangelij, & Sacramenta à Christo insti-
 tuta administrandi iuxta uocationem. Cumq; scri-
 ptum sit de filio Dei, Ascendit, dedit dona homini-
 bus, Prophetas, Apostolos, pastores & doctores:
 precamur ardentibus uotis, ut suæ Ecclesiæ guber-
 natores det idoneos & salutare, & efficiat ut hu-
 ius Martini Heinrici ministerium sit faustum &
 salutare. Et Ecclesiâ ipsius hortamur, ut curet E-
 uangelium purè & fideliter conseruari, & propa-
 gar. Nam hoc officio Deus præcipuè se col postu-
 lat, sicut inquit Christus: In hoc glorificatur Pa-
 ter meus cælestis, ut fructum copiosum feratis. &
 fiat mei discipuli. Et hac luce retenta manet Ec-
 clesiâ, & aderit in Ecclesiâ Deus, & dabit uitam
 eternam inuocantibus ipsum: & opitulabitur in-
 erumnis huius uitæ. Ibi enim adest & exaudit
 Deus, ubi ipsius Euangelium uerè sonat, sicut scri-
 ptum est Ioannis XV. Si manseritis in me, & uer-
 ba mea in uobis manserint, quicquid uolueritis pe-
 tetis, & fiet uobis. Et quanquam horribiliter quas-
 satur Ecclesiâ Dei in his tantis ruinis regnorum,
 & mutationibus imperiorum: tamen Deus eos
 qui Euangelij puritatem retinere student, prote-
 get & defendet. Datæ Vitebergæ, anno 1543, die
 Septembri 27, quo arca Noe post diluuium con-
 sistere primum antè annos 3331 cepit. Nec du-
 bitemus,

bitenus, Deum Ecclesiae suae quietem datarum,
etiam in horum temporum tumultibus.

Patri suo chariss. S.

Etsi perpaucis antè diebus, quàm tuae literae
mibi reditae sunt, de meis rebus ac studijs ad te
scripsi: tamè inuitatus tuis suavissonis literis, idem
argumentum repetam. Ac primò habeo tibi gra-
tiam chariss. pater, & quòd singulari liberalitate
studia mea foues, & quòd tam amancer mihi scri-
bis, meq; ad uirtutem & decus hortaris. Quibus
in rebus elucet uis paterni animi atq; amoru. De
consilio Philippi Melancthonis praeceptor mihi
electus est Iacobus Milichius, qui hic profuetur
Sphaeram, & hoc genus cetera elementa uera
philosophiae: homo in literis Latinis & Graecis et
in Philosophia praeclare eruditus, cuius consuetu-
dinem spero mihi admodum profuturam esse. Vi-
bito in ipsius aedibus. Philippus propter negotio-
rum uarietatem, quibus impeditur, non habet do-
mesticam scholam: & tamen aditus mihi, ut ple-
risq; alijs, ad eum patet: meq; iussit sibi interdum
exhibere specimen aliquod meorum scriptorum,
ut suum mihi iudicium de ratione formandae ora-
tionis indicet. De aere quòd mones, agnosco plane
paternam sollicitudinem. Hactenus contagia nul-
la hic animaduersa sunt. Et adsunt adhuc Princi-
pes,

Iudiciorum

Mix

pes frater Electoris, et aliorum Principum & ho-
nestorum uirorum liberi; qui si quid in cederit peri-
culi, scholam alio transferre cogerem. Ego etiam
me aduersus illas febres, quae iam omnia loca red-
dunt infestiora, temperantia & moderatione ui-
ctus munito Nunc citā expaciari constitui ad affi-
nem nostrum D. Doctorem Philippum, cuius offi-
cia nulla in re mihi desunt. Vale.

An credendum sit, animam Christi sepa-
ratā dolores inferorū passam esse,
iudicium.

Quia articulus inquit, Descendit ad inferos: id
non significat, passum esse dolores in hac uita, ut
Dauid. Quia enim inquit, Descendit: non descen-
dit tamen ut uictor aut triumphator, sicut aliqui
enarrant: sed addit, Ad inferos. Inferi autem, signi-
ficant horrendos illos cruciatus. Conuenit dictum
cum Psalmo: Non relinques animam meam in in-
ferno. Cur peteret se non relinqui in inferno, si nō
fuit in poenis inferorum? Hec mihi uidentur esse
praecipua argumenta Aepini. Alij contradicūt.
Articulus, inquit, Descendit ad inferos, nō est in
ueteri Symbolo: sic tamen recipiunt articulum,
& dicunt: Non oportere resiringi dolores in-
ferorum ad tempus post separationem. Chri-
stus passus est dolores inferni in agone, sudans
sanguinem, & sepe etiam. Dicunt item, unicum
esse

fratris
ri

esse sacrificium, & sufficiens, filij Dei passionem usq; ad mortem crucis. Et quanquam urgent uocabulum Descendit: tamen descendisse dicunt, ut uictorem, siue sola anima, simulq; resuscitatū esse, ut resuscitaret multos, quibus se Christus ostendit, & docuit eos multa de suo regno, & de intellectu promissionum. Est enim consentaneum, hoc uelle Petrum in epistola sua. Ambrosius breuiter hunc nodum secat, cum dicit, scripturam nusquam loqui de ulla separata anima uel Christi, uel aliorum.

10. 8. 1645 II, 145. Amico suo N. N. Philip. Mel. S. D.

Deo aeterno patri Domini nostri Iesu Christi, conditori generis humani et Ecclesiae suae, gratias ago, quod & coniugem tuam honestissimam in partu seruaui incolumem, & filiola fam. tuae auxit: totoq; eum pectore oro, ut & domesticam et communem nostrae Saeptae ecclesiam seruet & regat, nam profectio sine coelesti praesidio haec infirma natura salua esse non potest. Et filius Dei, ut testaretur se custodem esse, inducit nostram naturam. Ac me ualde ipsius uox in magnis doloribus erexit: Nemo rapiet oues meas ex manibus meis. Hunc oro, ut te et tuos defendat. Genesim filiae libenter uidimus, de qua singulare fuit D. N. iudicium, qui iuxta uersum $\sigma\sigma\phi\iota\mu\sigma\upsilon\upsilon$ $\gamma\sigma\phi\iota\upsilon\tau\omega\upsilon$ $\sigma\sigma\phi\omega\mu$ $\epsilon\upsilon\omega\delta\sigma\iota\alpha$. Consuetudine Erasmi et mea sit astrologus. Cum Orionem uidisset scriptum in uo-

in noua luna uicinū, dixit fore egregiā uenatricē,
ac alteram Dianam. Bene uale. 4. Calend. Iunias,
Anno 1548.

Patri suo obseruando S.

Charissime pater: Causam, cir tardius expecta-
tione tua nuncijs redeat, ex literis aliorū intelli-
ges. Absuit enim D. Philippus diebus 12. Quanquā
enim in Pega breue colloquiū fuit: tamē Lipsiæ po-
stea triduo propter publicas disputationes reten-
tus est. Nam & Theologi & Medici luculentas di-
sputationes proposuerunt. Ego ad studia Latine
linguæ incipio iam elementa mathematicarum adiu-
gere, & Arithmeticam ac Sphericam doctrinam
exerceo in erigendis figuris cælestium motuū: ex
quo labore duplicem fructum capio. Nam & præ-
paro me ad fontes Philosophiæ, & ipsa dulcedo
harum artū mirificis illecebris me ad cognoscen-
da penetralia doctrinæ inuitat. Etsi autē scio deri-
deri Philosophiam à populo: tamen quid potius fa-
ciam, præsertim in hac adolescentia, & in tanta
temporum mœstitia? Semper homines ingeniosi
& modesti tumultuantibus imperijs dederunt se
talibus studijs, ut lenirent mœstitiam. Oro autem
Deum æternum patrem Domini nostri Iesu Chri-
sti, ut te et charissimam matrem seruet in-
columes, nosq; spiritu suo regat.

Bene uale.

Alia,

Alia, ad patrem.

S. D. Dedi nuper ad te literas, suavissime pater, quas spero ad te pervenisse: neq; facile dixerim, quantum me (animo) cruciet expectatio tuarum literarum. Oro igitur te per summum erga me amorem, primum ut errori meo des veniam: deinde, ut pro tuo more iterum ad me scribas. quod si facies, plane tibi iterum vitam dabo. Tanti enim benevolentiam facio tuam, ut non ipsam vitam magis optandam mihi esse statuam, quam ut te habeam equum & propitium. Nam secundum Deum, in uno te spes omnes opesq; meae sitae sunt. Quare maxime liberabis me ab aerumnis ac miserijs, si mihi placatus rescripseris. Res (ut spero) declarabit, nullam haerere in meis moribus ac vita infamiam. Plura scriberem, si praee dolore animi possem: quem nulla res leuare potest, nisi significatio aliqua reddita gratiae. Acerbissimum mihi fuit videre literas ad Vuolfgangum datas, cum ad me nihil esset scriptum. O me miserum, si priori loco quisquam apud te est, quam ego. Obsecro te per Omnipotentem, ut me in gratiam recipias. F

Bene uale.

FINIS.

Xum